

Πορτογαλικά

αριθμοί των αριθμών

των

αριθμών

των

αριθμών

αριθμών των αριθμών

1869

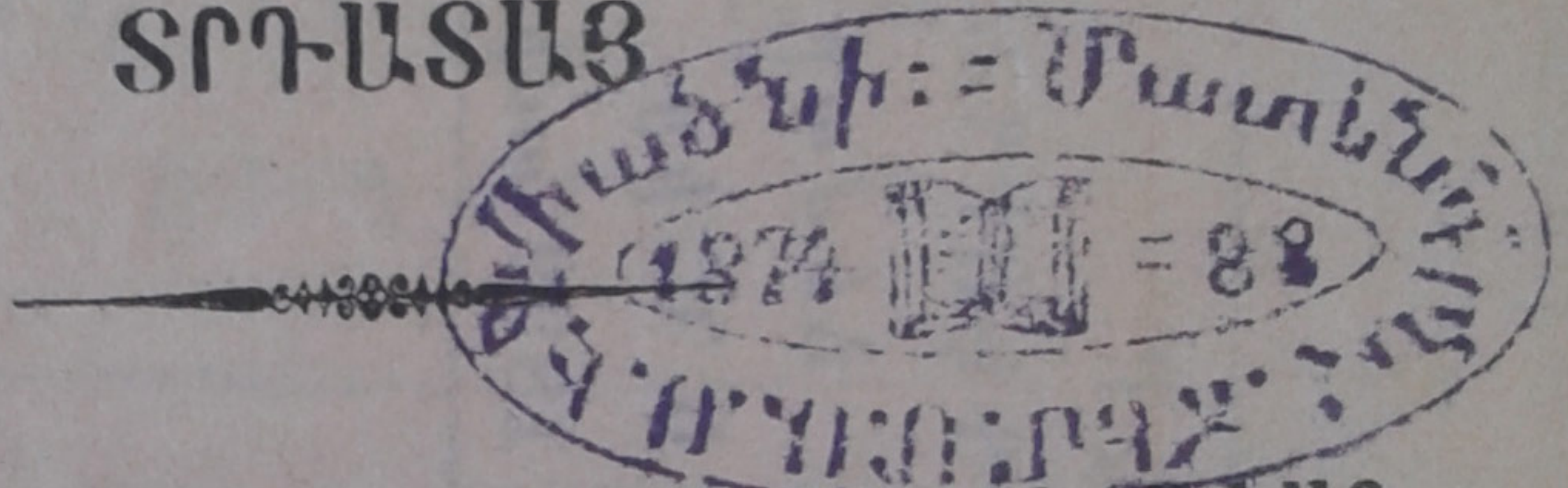
A. van Zuydam
1739

ՈՂԻԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԻՆ ՎԱՐԴԱՆԱՅ

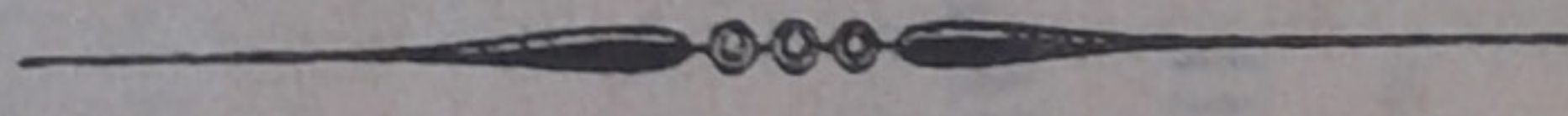
ԵՒ

ՏՐԴԱՏԱՅ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Տ. ՄԱՏԹԵՈՍԻ ՎԵՀԱՓԱՌ

ԿԱԹՈՒՂՈՍՈՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՅՕՐԻՆԵԱԼ

Ի Պ. ՏԻԳՐԱՆԱՅ ԱՄԻՐՃԱՆԵԱՆՑ

ՅԱՇԱԿԵՐՏԷ

ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

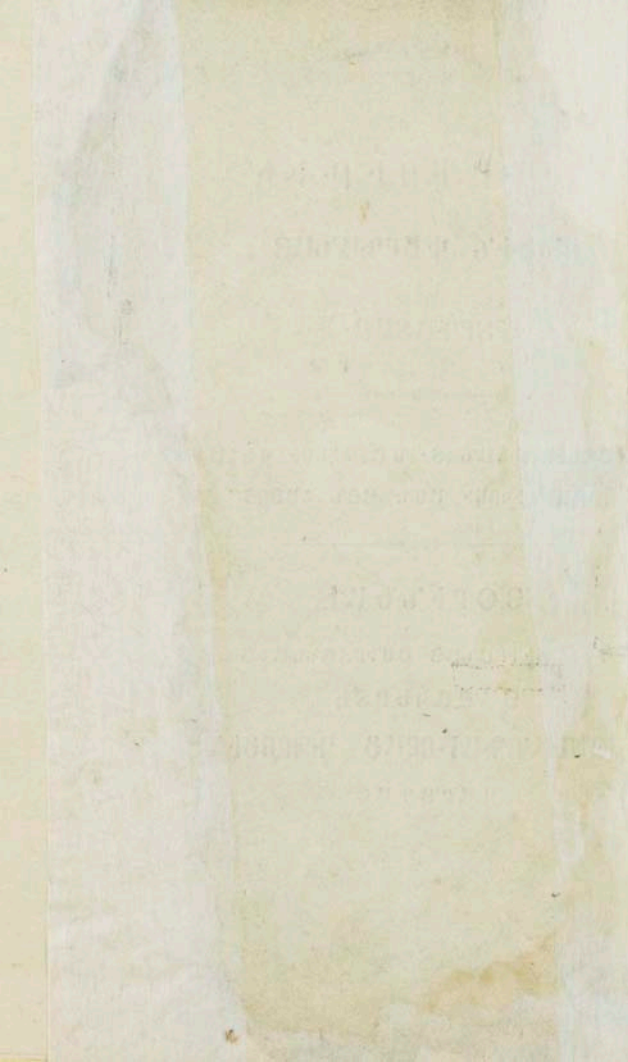
ՎԱՐԱԳԱՅ

~~1856~~

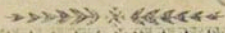
1862

2103

4 հոկտեմբեր 1991

Ա.Ռ. 2 1991

891.99

ՊԵՅԱԶԱՏՆ

ԱՆՏՈՆԻԿ ԱՂԱՅ

ՊԵՊԵՅԵԱՆ

ՈՒՂԵՐԶ

215

Ար 'ի ձեռնն Լայրենասեր զհեղ, նժդեհն պատանիս
 ընդ Թեօթ անեալ զերթ քրջի խնամեցեր շառաւիղ.
 Եւ զճաղկունն անմահն Թեան՝ զոչս 'ի քո խնամ փնջեցի
 Յոսկեթեւ յօրինելով ձօնես Ազգիս սիրելիս
 Ձեռնքեզ այսմ աալ տրխաուր մարթագայոց ո՛ Մեկենասս,
 Ձեք այլ ինչ, բոցց ցորչափ ժամք զլեալ դնան ընդ խնկանս՝
 Ձխմ հանցեն 'ի սուրբ սրտէ մաղթանք յերկնից 'ի կայան.
 Գերդաստանոց Ազնիւ նովիմք կայցե: յամայր անասամս:
 Էւ իբրև յաւերթահարս բարդ ոսկեվարս, գեղանի
 Քեզ ջաւերթ և սերնոցքի լիցի հարչո և հովանի,
 Եւ ցորչափ այս փունջ Լայլալն ռեզանց բուրի հոտանուչ,
 Պաղատանք վանն հոգւոց Տոհմիդ առցեն մի անջուչ
 Ընկան, հասպա ո՛ տեր, զոցս ձօն Աեծիդ անարժան,
 Իբրև դանձ՝ զոր ժամանակ մաշէլ չիցի բաւական,
 Եւ խրախոս լեր պանդխտիս, զինոր, ընտիր բան զոչս փունջ,
 Երբինեալ նո փրկեցի հեղ Լայրենեաց 'ի յօգուտ:

ՀՅՍՍ Խ. Ժ. ՏԵՐԼԱՆ ԱՄԻՔԱՆԵԱՆՏ
 ՊԵՅԵ
 ՀՆՈՑԻՊ ԵՎ ՀԵՏՈՒՆԵՐԵՐ
 1991

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

ԱՅԸ՝ որ այս դարուս մէջ գրաւորական ուսմանց դպրոց-
ներու միջնորդութեամբ դէպ ՚ի յառաջդիմութեան աս-
պարէզք բայլափոխել սկսաւ ու գիտելով որ յառաջդիմութեան
ակզբնական տարրերէն մէկն ալ դերասանական արհեստին գոր-
ծակցութիւնն է՝ ուստի յարգեց Թատրոնին կարևորութիւնը և
Թատրոնը հասարակաց դպրոց մըն է. ուր հինգ տարու տը-
րայէն մինչև ութսուն տարու ծեր կրնան աշակերտիլ և Թատ-
րոնի մէջ ամեն տեսակ վարուց պատկերը իրական կերպով կը
տեսնուի, և որոնցմէ առաքինին միայն գերազանցելով իբրև
ուսումնաւոր կը փայլի, և Հանդիսատեսը՝ որ բնականապէս փա-
ռասէր է, չի կրնար Առաքինւոյն պսակիլը տեսնելով անտար-
բէր մնալ. և իւր Թիւրութիւնը ուղղելով՝ անոր չհամաձայ-
նիլ և Թատրոնի մէջ գործնապէս յարութիւն կ'առնեն մեր նախ-
նին դիւցազունք. և Հայ մը՝ որ անոնց գործքերուն հանդի-
սատես է, կրնայ արդեօք իւր և անոնց մէջ եղած տարբե-
րութիւնը չզգալ. իւր ճակատը չի՞ շառագնիր, և չի՞ ջանար
պնուհետև խոհեմութեամբ անոնց հետևելու և Աերջապէս
Թատրոնը Ազգի մը յառաջդիմութեան ամենակարևոր միջոցն է և
զի թէ և դպրոցք Ազգասիրական և առաքինական աշխոյժ-
ները կ'վառեն, իսկ Թատրոնը կ'բորբորէ և Եւ ահա նուաստս
ալ այս յառաջդիմութեան կարևոր միջոցին նպաստելու նպա-
տակաւ, և մանաւանդ սիրելի Ազգիս անոր վրայ ունեցած հա-
մարումէն և եռանդէն գրգռուելով համարձակեցայ ստացած
բանքս այն մասին մէջ արդիւնաւորել, որպէս զի յանդի-
մութեան արժանի չըլլամ Կեր առջին ողբերգութեան
ժիւթն է Կեծին Վարդանայ նահատակութիւն. որ չորս արար-
ուածի կը բաժնուի գոբառէ խառն աշխարհաբառ ոտանա-
ւոր ճճով Այս գրաբառէ խառն աշխարհաբառ ընելուս ա-
ռաջին պատճառն է, թէ Պօլսեցի, և թէ գաւառական Ազ-
գայնոց հասկանալի ընելէ Եւ կրորդ որ թէ ոտանաւոր մը բոլո-
ւովն պարզ աշխարհաբառ ըլլայ, անաղ կերակուրի նման է.
անոր դատողութիւնը յարգի ուսումնալանաց կը Թողում և
ուսումնաւորը գրեթէ՝ մեծաքոյն մասամբ նոյնախանկ, և նոյնա-

Հանգ է: բայց թէ տեղ տեղ ալ շեղմունքներ կը գտնուին՝ և
 նոր ալ սիրելի ընթերցողաց ներողութիւն կը խնդրեմ. զի
 կրնար ուրիշ գործի մը առաջին փորձառուն զայն անթեր
 կատարել. և մանաւանդ որ՝ ոտանաւոր լեզուի դժուարութիւն
 բացատրելու հարկ չկայ, զի արդէն յայտնի է:
 Երկրորդ ողբերգութեանս նիւթն է՝ Մեծին Տրդատայ գահէ
 հրաժարիլը, և անօրէն նախարարներու տիրասպանութեան
 խորուրդը, որ երեք արարուածի կը բաժնուի: Եւ թէպէտ
 կուզէի այս ալ առաջնոյն պէս ոտանաւոր ընել, բայց խորհե-
 լով որ Ազգը դեռ անոր ճաշակը այնչափ զգացած չէ և թաս-
 բոնի մէջ ալ՝ խիստ քիչ խաղցուիլը տեսնուեր է, վասնորոյ
 Պօլսոյ աշխարհաբառու արձակ ոճ մը ընտրեցի. որ եթէ
 դժբաղդաբար առաջինին խաղացման հանդիսաւորութեան ար-
 ժանաւարութիւն չունենամ ալ նէ՛ գէթ երկրորդին անտարա-
 կոյս եմ, ի վարձ, և ՚ի խրատոյս ինձ, Գիտեմ՝ որ եթէ գրու-
 նուին այնպիսի քաջահմուտ պատմագէտ անձինք՝ որոնք զիս
 մեղադրեն պիտի զՏրդատ թիւնաւորող նախարարաց անուններ-
 րը ճշգրիտ չի գնելուս համար, բայց այս մասին թող ներու-
 ղամիտ ըլլան. զի այս նիւթին վրայ եղած քանի պատմութիւն-
 ները ձեռք բերելով չի կրցայ անոնց մէջէն ասոր վրայ որոշ
 տեղեկութիւն մը ստանալ. վասնորոյ ստիպուեցայ ժամանա-
 կակից երեք նախարարաց անունները գնելով բաւականանալ:
 Չեմ մոռնար յիշելու, որ թէպէտ այս գործքիս յանդիմարար
 ձեռնամուխ ըլլալու զիս քաջալերող Ազգիս սէրն է, այլ մա-
 նաւանդ Պապայեանց ազնիւ Գերդաստանի ծնունդ Ազգասէր
 Անտոնիկ Ազան, որ իւր խրատուսանօք իմ զգացած ամեն
 դժուարութիւններս մեղմացուց, և իւր առատաձեռնու-
 թեամբ այս դուզնաքեայ վաստակս ՚ի լոյս ընծայելու հաճե-
 ցաւ: Ուրեմն՝ երախտապարտ կացուց նա զիս մինչև ՚ի մահ իւր
 Ազնիւ Գերդաստանին յարատեութեան բարեմաղթու ըլլալու,
 և սիրելի Ազգիս օգտակէտ ու նորանոր ձեռնարկութիւններ
 ընելու:

Մնամ միշտ բարեացապարտ սիրելի Ազգիս

խոնարհ ծառայ

ՏԻԿՐԱՆ ԱՄԻՐՃԱՆԵԱՆՅ

ՎԱՆԵՑԻ

ՈՂՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԴԱՆ ՄԵԾ

ԱՆՈՒԱՆՔ ԳԵՐԱՍԱՆԱՑ

1.	ՎԱՐԳԻԱՆ,	Սպարապետ Հայոց .
2.	ՎԱՀՐԱՄ,	Ճառայ Վարդանի .
3.	ԶԱՐՈՒՀԻ,	Կին Վարդանի .
4.	ՅՈՎՍԷՓ,	Կաթուղիկոս Այրարատայ .
5.	ՅՈՒԼԻԱՆԷ,	Բզախին Վարդանի .
6.	ՄԱԳՆՈՍ,	որդի աղախին Վարդանի .
7.	ՀԱՄԱԶԱՍՊ,	Էղբայր Վարդանի .
8.	ՂԵՌՆԳ,	Էրէց .
9.	ԱՐՇԱՎԻՐ,	Թիկնապահ Վարդանի .
10.	ՀԱՅՈՑ	Զօրքեր .
11.	ՄԻՀՐՆԵՐՍԷՀ,	Հազարապետ պարսից .
12.	ՆԻՒՍԱԼԵՒՈՒՐԳ,	Զօրավար պարսից .
13.	ՎԱՍԱԿ,	ուրացեալ Հայ մարզպան Սիւնեաց
14.	ՍՈՒՐԷՆ,	ճառայ Միհրներսէհի .
15.	ԶԱՆԳԱԿ,	ուրացեալ Էրէց .
16.	ՊԵՏՐՈՍ,	ուրացեալ Էրէց .
17.	ՍԱՀԱԿ,	ուրացեալ Սարխաւագ .
18.	ՊԱՐՍԻՑ	Զօրքեր .
19.	ՀՄԱՅԵԱԿ,	Էղբայր Վարդանի .

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Վարդանայ Կարանին Ձեռն :

Վարդան և Չարուհի

Վար. Այն թող երկինք միշտ այսպէս զուարթ
Հայոց արև տայ 'ւ անձրև ըստ կամաց ,
տեսնելով այսպէս պարսկակոխ վայրեր
հոտաւէտ ծաղկօք փթթած հրաշագեղ :
չէ չէ, վատ պարսիկ քո պիղծ մառախուղ
թող չծխայ մէյմն ալ Հայաստան ի մրուր,
պատել իւր երկինք թանձրամած ամպով,
պղծել իւր գեփիւռ և ճակատ մրով :
գիտեմ դու կրկին հրավառ յախուռն
դաս զՀայաստան անխնայ կիզուլ .
բայց ողջ է Վարդան 'ւ ազատ քո ճանկէն .
ազատ իւր բաջեր, և վառուած 'ի զէն :
Թէ և քո նետեր բիւր են, հուր և սուր՝
հայոց սրտերն ալ պղինձ վահան ամուր .
Թէ քո միտք երկրի վերայ թափառի՝
Հայոց երկնից մէջ անտարբեր բազմի :
հոս եկ ո՛վ Վահրամ :

ՏԵՍԱՐԸՆ Բ

Վահրամ Վարդան և Զարուհի :

Վահ. Տէր հա՛ պատրաստ կա՛մ :

Վար. Պատրաստէ իմ ձին :

Վահ. Ըստքո՞ հրամանին, (Տէնի) :

ՏԵՍԱՐԸՆ Գ

Վարդան և Զարուհի :

Զ. Ո՛հ ո՛ւր գնաս դարձեալ ո՞վ հոգւոյս հատոր :

Վ. Գնամ վաճառել մահ, և առնուլ նոր կեանք :

Զար. Լ՛ւանդ, իմ դարձեալ խաւարին բիրեր :

ո՛հ, դեռ հինգ օր է որ տխուր դիչեր
ինձ բերէ այգուն պայծառ արուսեակ ,
ինձ տայ տեսանել օր , լոյս , և արե .

ո՛հ, դեռ հինգ օր է որ ազատեր եմ
ծփուն Ովկիանու ժանտ ալիքներէն .

անյողդողդ , անդորր հանգչիմ խաղաղիմ
դալար՝ Է ապահով սիրոյդ եմ եզերք .
զիս մտնե՞ս դարձեալ այն դառն ծփանայ :

Վար. Որչափ սուրբ Սիօն ձգէ քօղ մթին ,

եւ մայր Հայաստան հեծէ լալագին ,

մեր աչք անարժան են ջինջ արեգին ,

այլ արտասուելով թող նային դետին .

նային , վշտանան մեր սիրտք դառնագին .

զօրանան , հասնեն , զարնեն թշնամին .

եւ թէ իրենք ալ ընդունեն հարուած՝

ընդունեն ինչպէս կեանք անցաւ Է՛ անմաշ :

Չոր. Սէ պարսիկ ամէնքն ալ հալածեցան ,
սէր իմ ալ ինչո՞ւ սգայ Հայաստան ,

Վար. Սգայ՝ ա՛հ քանզի այն ժանտաժուտ ազգ
գայ կրկին անգամ անթիւ զօրութեամբ .
որ զինքն իւր գերի առնէ գլխովին ,
և խէ քակտէ Սուրբ եկեղեցին .

Չոր. Սուրբն դու ինչպէ՞ս բո սակաւ զօրքով
կարես դէմ դնել այն անթիւ գնդին .
չխնայես , չգթաս բո անզոյգ անձին ,
տաս նոցա անդուծ տապարի բերնին .

Վար. Ի՞նչ ասես Սէր իմ արդեօք ցնորիս ,
իմ քաջահասակ անձին է՞ր ցաւիս .
ինչ օգուտ է բեզ ինձ պէս մի դիւցազ ,
երբ թէ Հայաստան պարսիին տայ իւր սանձ .
մեր հին փառքերէն ա՛հ մեզ ի՞նչ մնաց .
կայ Արարատեան նախանձելի դահ ,
կայ աիւծ արի և ժիր մեզ արքայ ,
ո՞ւր յաղթաբազուկ բիւր վեհազն սպայք .
ո՛հ աւաղ նոքա վշտալից սրտով .

ցանկալի գլուխք ծածկենցուրտ հողով .
Հայաստան միայն քանի մի իշխան
ունի սփոփիչ , իւր տէր և պաշտպան .
որոց պարագլուխ ես եմ Չարուհի .
թուլանամ միթէ ինչպէս անարի .
և նա՛ որ մայր էր հզօր առիւծոց ,
թողո՞ւնք որ լինի բոյն անսուրբ զեռնոց .
կամ փոխե՞նք մեր սուրբ ու յտակ ոսկին
հետ նոցա անարգ շնչին պղնձին .

առնենք հրաշափառ մեր եկեղեցիք
 տեղի պիղծ անշուշտ կռոց մեհենից .
 վայ մեզ, ուրանանք մեր Անձառն անձ .
 պաշտօնեայ լինինք անսուրբ տարերաց .
 ու տանք մեր ծաղիկ անանց անթառամ
 առնել վարդ փշոտ վաղանցիկ թառամ :
 ոչ ոչ . յաւիտեան . երթանք քաջաժիր
 երթանք՝ սասանենք պարսկին վատ ջողիր ,
 այն մեք սակաւ, բայց Հայկին երակ
 կրեմք և Յիսուսի կնիք 'ի ճակատ .
 թէ ապրինք առնունք հանգիստ, յաղթանակ
 իսկ եթէ մեռնինք՝ լուսեղէն պսակ
 Զար. V, յսքսան ամ է որ գիտեմ զքեզ :
 բայց ոչ գէթ մի ամ զքեզ չտեսի ինձ հետ .
 բոլոր երջանիկ ու հեշտ քո օրեր
 մաշեցիր կռույ սոսկալի դաշտեր .
 աւանդ և իմս ալ յափշտակեցիր ,
 ինձ պայծառ արև փոխելով գիշեր .
 հերիք է հերիք, ալ խնայէ վարդան .
 հերիք զիս թողուս այսպէս լալական .
 դու այսուհետև հանգիստ ան սեր իմ,
 թող եղբարքդ լինին ակոյեան զօրքին,
 հանգիր պաղատիմ . եթէ ինձ չխնայես՝
 գէթ խնայէ անգուժ քո կենաց անդին :
 Վար. 'ի մանկուծենէ յոյժ սիրելի է
 ինձ սուր և կռիւ, քաջուծիւն, և յաղթ .
 զոր շատ արարի ընդունայն փառաց
 եւ մահկանացու արքայից համար ,

խի այս է 'ի սէր Անմահ Արքային,
 եւ եկեղեցւոյ, քաղցրի իմ ամուսին,
 նստիմ անտարբեր չգնամ չփութամ
 եւ չհալածեմ նորա թշնամին:
 բայց ահա գայ Յովսէփ Սրբազան:

ՏԵՍԵՐԱՆ Դ.

Յովսէփ կաթուղիկոս Վարդան և Զարուհի

Յով. կաթ. Ողջոյն ձեզ:

(Վարդան և Զարուհի կ'երբևան ջըլ էլ համ-
 բուրեան:)

Յով. կաթ. Եր անտարբեր կաս Վարդան
 չ'գիտե՞ս որ պարսիկք խաղացին եկան
 եւ բանակեցան 'ի Փայտակարան .
 եւ մեր քաջերն ալ ըստ քո հրամանին
 արքունի պալատն պատրաստ ժողովուրին .
 երկնային սիրոյ հուրն իրենց ճակատ
 տոչորած դրդէ յասպարէզ 'ի մարտ .
 պարսկական հազար վատ նապաստակներ
 Հայ առիւծի մը չեն բաւական կեր .
 վայ չար վասակին որ իւր գանձն անգին
 փոխեց հետ չնչին 'ւ անարգ կապարին՝
 մահու տաք շամբուր իբր մեհրուժանին
 թող պսակ լինի իւր 'ւ ընկերը ճակտին .
 իսկ ձեր թող անմահ պսակին սիրով
 վառուելով սարսեն մահ և զինք ունող .
 հապա՛ս ո՞վ Հայոց ցնծութեան Արև
 ծագէ', որ ծոցէն փարատի ըստուեր:

Չար . Ահա պատրաստ եմ տէր իմ Սրբազան ,
երթանք , սարսափենք սե գունդ Սասանեան
հէրիք է հէրիք որ մայրն Հայաստան
զմեզ իւր կաթին սեպէ անարժան :

Զար . Ո՛վ օր սգալի . ո՛հ ո՛ւր գնաս Տէր իմ .

Յով . կաթ . Ո՛ր լար Զարուհի մի զքեզ տանջեր ,
այդ բո գերարտօսը 'ի զուր մի թափեր ,
այլ տար ու ցողէ Սրբազան վայրեր ,
որ պարսկին հրով վառին անդադար .
այդ և բո խօսքեր զոր բամպակ կարծես
որ Աստուածավառ այս սիրտ ամոքես ,
բայց գիտցիր որ սուր է այդ սայրասուր .
սուր՝ որով Աստուած ու զսա խոցոտես :

Զար . զԱստուած խոցոտեմ .

Յով . կաթ . Այո , զի եթէ Վարդան ,
որ ինքն է գլուխ Հայոց քաջազանց ,
չլինի համարձակ նոցա ախոյեան ,
թմրին և նոքա չգնան 'ի կռիւ

Սիօն ու Հայաստան երթայ ոտքի տակ :

Զար . Ո՛ այ ինձ պաղատիմ ներէ Սրբազան .
ներէ , վասն զի ես չէի արթուն .

այժմ արթննալով յիշեմ որ Աստուած
է նեցուկ պաշտպան որբոց և այրեաց :

յիշեմ որ մեռնիլ իւր փառաց համար
է անմահուածեան կենաց անծիր դար .

յիշեմ որ զնա յոյժ պէտք է սիրել

քան այս կենցաղոյս առօրեայ փառքեր -
և ահա երթամ առնուլ այս սուսեր ,

(Մտաբան ինքնուրույն զարգացման համար ինքնուրույն) :

Հասարակական մեջքդ կապեմ ընկեր,
դնա հայրենիք ու կրօնք պաշտպանել.
Գնա Անեղին աջ քեզ օգնական,
և իմ արտասուք բնաւ մի յիշեր,
կրօնք ու Հայրենիք կանչէ զօրացիր,
և մահուանէ ալ բընաւ մի սարսիր.
Երթանք անբաժան և ես քեզ ընկեր :

Յով. Ար. Դադրէ որդեակ իմ, այդչափ էր
քո պարտք .

սրլացաւ այդ խօսք յերկնակառոյց յարկ
Աբրահամ և կին գրկելով յարգեց,
Սարրային գող քեզ հանգիստ պատրաստեց :
Զար. Սի թէ աւելի չլինի իմ հանգիստ,
երբ սուրն իմ ծակէ թշնամւոյն ժանտ սիրտ :
ահ . . և կամ նորայն խոցերո՞ւս բժիշկ :

Յով. Ար. Արչափ որ շնչէ այս վէհ ախոյեան
քեզ սուր և կռիւ չհամար իմ արժան .
այլ քո արցունքով թող իւր և քաջաց
սուրեր սրանան և թեք զօրանան .
Բայց ահա գան Մագնոս և Յուլիանէ :

ՏԵՍԵՐԱՆ Ե

Յովսէփ կաթուղիկոս, Վարդան, Զարուհի, Յուս
լիանէ և Մագնոս

(Յուլիանէն Մագնոսի յետո՞ւն Բուռնով Վարդան
նայ ինչ օտարներ) :

Յուս. Ը՛հ տէր իմ ա՞ն այս մատաղ քո առնել :

գէթ թող սա շարժէ յամառ սրտիդ դուժ .
 տեսան՛ թէ ինչպէ՞ս փափուկ ճիտ ծռեր ,
 լռիկ ու մնջիկ թափէ արտասուք .
 ո՛վ Տէր գուցէ թէ դու շուքդ ամփոփես ,
 սա հողմոց մնայ գէ՛մ , ու չխնայես .
 մատանդ է մատանդ դեռ չունի արմատ .
 փոքրիկ հով մի ալ կրնայ թաւալել :

(Վարդան Կլին յեռն իւրն)

Վար. Ե՛կ սիրուն որդեակ եկ հանգիւր իմ գիրկ
 եկ , քեզ արձակ է իմ հայրական լանջ .
 եկ , և մի թափեր անմեղ աչքերէդ
 գուլալ վտակի պէս սուրբ արցունքներդ :

Մագնուս Վարդանայ գերիւ) :

Մագ. Ո՛հ այս քաղցր գրկէն իմ մատանգ գլուխ
 զրկես ո՛հայր իմ և ինչպէ՞ս չիլամ .
 ութն ամ իմ գլխով փոխեց իւր շրջան
 բայց նա գիրկ լալոյ և սգոյ մեծցաւ .
 չիշեմ թէ ութ հեղ այսպէս խաղաղիկ
 դադար առեր է ցանկալի քո գիրկ .

ան՛հ , թէ զայն դարձեալ առնես ընկեցիկ
 թող այնուհետև հանգչի մահուն գիրկ :

Վար. Որդեակ , թէ քո հայր մինակ լինէի ,
 դալարէր այո՛ սիրտս այդ խօսքերով .
 և դու կարէիր հանգիստ ամէն օր
 դադարել գլուխդ հայրական շքով .
 բայց ինձ կան դեռևս բիւր որդիք ալ

Մագ. Եւ ո՛վ են հայր իմ .

Վար. Սուրբ եկեղեցին,
 ուր գնամք օրհնել մեր Անճառն Աստուած
 հոն կան քեզ նման փափկասուն լանմեղ,
 և քաղցրանուագ երգող մանուկներ :

Մագ. Ի՞նչ զիս ընկեցիկ առնելով հայր իմ,
 գնամ տարածել նոցա այս քաղցր գիրկ

Վար. Մէ, որդեակ գիտես դու այն պիղծ
 պարսիկ .

որք անշունչ արև Աստուած անուանեն .

արև՝ որ մարդոց լոյս տալու համար
 ստեղծեց Աստուած (որչափ մոլար են)

նորա կամին գալ մեր եկեղեցիք
 պղծել կողոպտել և առնել հրձիգ .

և այն մանկանցն ալ դադրել քաղցր նուագ
 ու անգթաբար սրոյ տալ ճարակ .

անշուշտ անատեն գրեզ ալ որդեակ .

ահ , բո յարիւն ալ թրջի պիղծ մի սուր .

վասն այն գնամ ես որ վանեմ զանոնք ,
 որպէս զի փրկիս թէ դու թէ անոնք :

Մագ. Մհ, եթէ դու ալ սուրի մը հարուած
 կրես ո՞վ Հայր իմ, անհայր մնամ ես .

և մինչև ՚ի մահ քեզ անձկակարօտ

թափեմ աչքերէս արցունք ամէն օր :

Վար. Փոյթ չէ որդեակ իմ, ես բո արցունքներ
 պահեմ մինչև հոն իմ ծոց անցամաք ,

և խառնեմ հետ իմ արեան կարմրորակ .

հողիս սլանայ յերկինս առ Աստուած .

առնու աստղահիւս պայծառ մի պսակ .

և քո արտասուք խառն հետ իմ արեան
 ծխայ անատեն իբր խուռնկ հեշտավառ,
 հոտ անուշ բուրե՛ Ստուծոյ առջև.
 նա ալ ան ատեն կարկառե՛ իւր ձեռն,
 և այնուհետև նա լինի քեզ հայր :

Մ^{ագ}.] աւ չե՞ թէ զիս ալ քեզ հետ տանիս,
 որ եթէ մեռնինք Հոգին իմ քոյդ
 գրկելով զիրար այնպէս սլանան.
 իսկ եթէ ապրինք այսպէս ամէն օր
 հանգչիմ ընդ շքովդ անվախ, ապահով.
 Վ^{ար}. Մէ որդեակ. անտեղ ուր ես այժմ գնամ
 կայ զարհուրելի, 'ւ ահեղ տեսարան,
 այս իմ անզգայ սուրբս հոն լինի
 խրոխտ կատաղի արիւնձաուշտ գազան :
 և մարդոց արիւն խմէ անխնայ
 և չյագենայ, թէ չկոտրի իյնայ .
 և զիս որ այսպէս հեզիկ ու հանդարտ
 տեսնելով գգուես մէջ դալար բազկացդ,
 հոն երեսս անգամ նայիլ սարսափիս .
 այլ դողդողջելով զիս թողուս փախչիս .
 զի աչքէս որ այժմ գուժ և սէր կաթին,
 հոն արեամբ լեցունն, գթուժիւն չտեսնեն .
 հովեր սասանած ննջեն մի անկիւն,
 ես հով մրրիկ և աղմուկ հանեմ .
 դիզին փրփուրներ իմ շրթանց վերայ,
 քրտինք ճակատէս ինչպէս հուր իյնայ .
 դուամ որոտամ ամպերուն նման,

կիզող կայծակներ ինձանէ ցոլան .
սքե և պիղծ մարդոց դանգեր խառն 'ի խուռն
կարկուտի նման թաւալին գետին .

Ծաղկաւէտ վայրեր ծով արեան դառնան ,
դանգեր նորա մէջ ինչպէս ձուկ լողան .
արև որ այսպէս լռիկ ու մնջիկ
ոսկեփայլ շողեր սփռէ երկրի սիրտ
ան ատեն կոծէ և լայ վշտագին ,

Թուխ ամպ վարագոյր խնդրէ իւր ձախտին :
Մագ . Եւ ի՞նչ առնէ գբեղ այնպէս ահագին .

Վար . Ընկեղծ հայուի ու քրիստոնէութիւն .

Մագ . Օ այն ես ալ ունիմ զի եմ քո սրգին .

ունիմ՝ և լինիմ քեզ պէս ահագին ,
և հոն քեզանէ երբէք չ'սարսափիմ :

Վար . Արդե՛կ, զայն դու իբր հանդերձ զգե՛նուս
խկ իմ սիրտ իւր մէջ փակէ անկորուստ .
վասն այն հոն ինձ պէս դու չկարես լինել :

Մագ . Օ, ակէ սիրտս Հայր իմ, եթէ հոն չգտնես
ան ատեն հոն տեղ փակէ հանդերձներո՞ւս :

Վար . Մագնոս, դեռ քո սիրտ փոքրէ ու տկար,
այնչափ հանդերձներ մէջ փակել չէ բաւ .
բայց թէ կենաս հոս ու սովորիս լաւ կարգալ,
ու գրքին ասած թէ միտքդ պահես լաւ ,
ան ատեն քո սիրտ մեծ լինի իմ պէս .
և թէ ծակեն ալ բնաւ չվախես .

և այնուհետև քեզ չկայ այլ մահ ,
այլ դաս երկնից մէջ ու հոն զիս գտնես :

Մագ . Հայր իմ, այդ հիմայ ինձ պէտք էր լինել ,

որ քեզ անբաժան լինելի ընկեր .

բայց ես երբ եթէ քեզմէ բաժնուիմ ,

ալ լաւ կարգալու ինչո՞ւ կարօտիմ .

այլ լամ լամ , ու գլուխս քարերուն կոծեմ .

մինչև որ հոգիս փչեմ , ազատիմ :

Պար . Եւ միթէ դու զիս ալ չուզես տեսնել :

Մագ . Եւ ինչպէս . թէ և մարմինս մահանայ ,

այլ հոգիս անմահ երկինք սլանայ ,

և հոն ըզքեզ անշուշտ դդուէ անբաժան :

Պար . Որդեկ երբ թէ դու չսովորիս լաւ կարգալ ,

և ինձ պէս չլինիս հասակ կատարեալ ,

որպէս զի կարես մէկ յարձակմունքով

հազար պարսիկ զօրք մեռցունել սրով .

բայց հիմայ դեռ դու մանուկ լինելով

մի պարսիկ անգամ յաղթել չես կարող .

վասն այն քո Հոգին ալ ուժ չունենայ ,

որ մինչև Աստուած շուտ մի սրանայ ,

այլ յափշտակեն զայն պարսից հոգիք ,

ու տանին փակեն խոր ու մուտ մի վին .

ուր քեզ անբաժան լինելով ընկեր ,

ալ զիս յաւիտեան դու չկարես տեսնել :

Մագ . Ղշմարիտ է Հայր սրբազան :

Յով . կա՛ր . Լ՛նշուշտ :

Մագ . Լ՛հ , , մինչ ե՞րբ արդեօք սորվիմ լաւ

կարգալ ,

ու հօրս պէս լինիմ հսկայ զօրաւար ,

որ իւր պէս սուր սուր մտրակեմիմ ձին ,

ու այնպէս սաստիկ ուժով զարնեմ սուր՝

որ հաղար պարսիկ մէկէն փռեմ լուս :

Յով. Կաթ. Շուտ մի: որդեակ իմ, բայց թէ
 յօրդ ձայնին
 լսես, ու դործես ըստ իւր հրամանին :

Մագ. Այո Սրբազան, սիրեմ ես իմ ճայր.

Յով. Կաթ. Սէրն երկնային թող լինի ձեզ
 մխիթար :

(Վարդան Մագնոսին իւնէն իւրեանէ ու Տօր իւր
 քանի և երեսը համբար-բելով իրեն իւր քայ) :

Վար. Կաց խաղաղութիւն բաղցր իմ ամուսին
 առ, քեզ աւանդեմ սիրուն իմ որդին,
 և քեզ մխիթար խրկեմ հմայեակ,
 թէ Յունաստանէն դառնայ ողջանդամ.
 դադրեցուր աչացդ աղբիւր ինձ համար,
 և այսուհետև բաց Հայաստանի.
 ես եթէ դառնամ դու ես իմ սէր բաղցր
 իսկ եթէ մեռնիմ լուսեղէն պսակ :
 և դու աղախին իմ Յուլիանէ
 աղցրութիւն լսէ քո տիկնոջ խօսքին,
 ծառայէ ինչպէս հարազատ որդի.
 Աստուած ձեզ օգնական ահա ես գնամ.
 իւր թիկնէ :

ՏԵՍԵՐԱՆ 2

Չարուհի, Յուլիանէ և Մագնոս

Չար. Թաւր, հեռացար, բաղդ իմ փարելի
 Թաւր, թողլով զիս բու աւերակի.
 երկինք ծածկեցար ամպով անփարատ :

երկիր քո բարիք բոլորն ալ ցամաք .
 անձ, յուսան միթէ կրկին օր արև ,
 աննման դիւցազն իմ յուսան տեսնել .
 ոչ . . բանգի գնաց իբր զուարթուն զուարթ ,
 նախաձի Աստուած , և քաղէ իւր վարդ .

Աւանդ:

(Վարագոյնը և Գոյն-ի):

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

Ղրագ պայծառ , լուսավառ .
 Հայաստանի շնորհեցեր
 զՎարդան ահեղ ախոյեան .
 զվրէժխնդիրն քո փառաց ,
 պահեան Տէր զսա
 լուսով քո անշէջ ,
 փարատել խաւար
 զպարսկին մոլար:
 Օգնեա՛ բազկաւ քո անյողթ
 բազկաց Հզօր դիւցազնուոյս ,
 նկուն առնել թշնամին
 փառաց քո տէր .
 կեցո՛ Աստուած մեր
 զսա անսասան
 և մի տար յաւեր
 զքո Հայաստան :
 Արեա՛ զսուր մեր քաջին
 զպարսկական խղել կասյ ,

որով կամին կաշկանդել
 գեկեղեցի բո ազատ.
 խնայեա Աստուած մեր
 ՚ի.բո օծեալ տուն.
 և մի տար բո փառք
 գրօշելոց անարգ :

ԵՐԳ

Արտաշատ Արտաշատ
 զի յերկինս կաս յայթիւ
 շեշտ շանթից գիտել թիւ.
 թէ բո աչք զերթ իմոյս
 ի հայել յերկիր կոյս
 մթագնին ո՛հ անլոյս.
 կամ հայիս տեսանել
 թէ զարթնու երկնից ճեռն
 բո փառաց յայցելել:

Մատիք առիւծք ասքանազեան
 ՚ի թինդ ՚ի տրոփ բոմբիւն ՚ի ճայե
 մատիք առ Արտաշատ լալականե
 ՚ի ուր ո՛վ Արտաշատ
 աչսյերկիր արկ զուարթ
 զինչ տեսիլ հրաշազարդ.
 ահա որդիք բո սիրելիք.
 ահա առիւծք բո կորովիք
 որք ՚ի քէն ցիր և ցան,
 գաւն հողմոց ՚ի բերան
 մային յերբման,

'ի դէն , 'ի դրահ պնդակազմ
 ժողովին կազմ 'ի կազմ
 գնալ 'ի ազգմ :
 և զինչ այս ձայն շունդան
 ձայն՝ և բան զալիս հզօր
 ձայն՝ ուստ 'հողմոց թեք ուժ գին
 բախեալ խորտակին .
 ձայն՝ ուստ 'շաչիւն շանթից շառ
 'ի յամպոց 'ի բոլոր
 սասանին շմոր մոլոր .
 և զինչ իւր նշանակ .
 ճակտիգ քօղ սևորակ
 մայր մայր մեր Արտաշատ
 մեր արեամբ շիկորակ :
 թող ներկի կարմրորակ ,
 իցէ՞ քեզ յոյս այլ ցանկալի
 քան զայս ձայն հրաշալի
 իցէ՞ քեզ փառք գեղանի
 քան զայս ուխտ գովելի :
 () ն հապա .

զարտասուս քո սրբեա
 և գիրկս արկ կաթոգին
 զորդիս քո համբուրեա .
 որք յայս ուխտ հաստատուն
 իբր անմահ զուարթուն
 'ի բէն 'ի շաւարշան
 'ի շեփոր շանչաձայն
 թշնամւոյն դէմ գնան :

ԱՐԱՐՈՒՆԾԻ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Արքայապետ Կարապետ Կարապետի պալատին յէջ:

Համազասպ առանձինս

A
542

Հաս. Ինչո՞ւ առաւօտեան հեղաշու՛նչ դեփիւռ
 Ինչո՞ւ բնութեան ձայներ հեշտալուր
 Բողորն ինձ թուին ձայն մահահարաւէր.
 սոսկալին բնութեանց այս մահահոտ սուր
 Լ եթ երևի բարեկամ անգուլ.
 անհ, ո՞վ զիս այսպէս բնութեան հակառակ
 պարսիկ վա՛ւ պարսիկ քո ձեռն դժնդակ.
 Երբ գամ արդեօք քո թուխ արեան մէջ
 գտնել իմ հանգիստ կամ կեանք անքանակ.
 դո՛ւ Հայաստանի անհաշտ թշնամի,
 դո՛ւ նորա անյազթ դահուն գլորիչ,
 բայց մի պարծիր վա՛ւ զի քո ձեռին հեօ,
 պիղծ հայու ձեռք ալ մտաւ նորա տակ.
 Իսկ այժմ ինչո՞ւ գաս, ինչ է քո խորհուրդ,
 վատ հայրենադաւ վասակին ձեռքով
 Սուրբ եկեղեցի՛ն ալ պղծել կործանել.
 ու զմեզ բանաւոր անասուն առնել.
 այ՞ն վատազգի. . բայց գայ Հայր Ղևոնդ

ՏԵՍԵՐԵՆ Բ

Ղևնեղ երեց և Համազասպ :

ՂԷ ԵՐ. Ինչո՞ւ Համազասպ կաս դու միայնակ .
ինչո՞ւ կարմրիս այգպէս իբր կրակ .

կարծես թէ ճակատդ ցոլայ բոց կայծակ .
միթէ Հայաստանի սիրոյ բոցն է այդ :

ՀՄՏ. Իմ վրէժխնդիր հոգին զարթեր է ,
դրդէ գիս անգուլ 'ի սուր և կռիւ .

բայց ա՛հ դեռ չդարձաւ սիրելին Վարդան ,
որ խաւար դառնայ արև պարսկական :

ՂԷ. ԵՐ. Եւ բշտապելոյ ինչ կայ Համազասպ ,
պարօհկ նոր եկաւ 'ի փայտակարան .

ՀՄՏ. Այս անշուք պալատ ուր կամք անարժան
գնա՞ և բննէ իւր դահ գլորած ,

ծոց պիտի գանես երկու ձեռք թաղուած ,
ձեռք անգուլթ պարօհի , և Հայրենատեաց .

հա՛ այս անգամին նոյն ժանտ երկու ձեռք
սուրբ եկեղեցիք կալին կործանել ,

ու Հայաստանէ ջնջել այն Անուն՝
որմէ Սերոբէք սարսին ու դողան .

ուրեմն , ո՞ Հայր իմ ինչպէ՞ս չ'շտապեմ ,
օ՛ն երթանք , փոյթ չէ թէ չեկաւ Վարդան .

երթանք և փուլով կարգաւորենք զօրք ,
պիտակազմ 'իզէն և անվախ ճակատ ,

ալանանք յանկարծ Թշնամեաց բանակ .
և որսալով ամպերու նման

'ի մահ սատակենք սև գունտ սասանեան :
 Ղ. Եր. Դադրէ Համազասպ ճանչցիր զքեզ ,
 որ կնիք Յիսուսի ու հայ արիւն կրես .
 դու էր ասես թէ յարձակենք յանկարծ ,
 նենգութեան անուն դրոշմել 'ի ճակատ :
 Հաճ. Եւ դու Հայր Ղևոնդ յարգէ Համազասպ
 չեմ ես վատասիրտ ինչպէս դու կարծես .
 որչափ զիս գիտեմ այնպիսի արիւն
 չէ սոսկացուցեր վեհ իմ երակներ .
 'ի սէր Քրիստոսի և Հայաստանի
 կուրծքս արձակ է մահառիթ նեափ .
 և սուր թշնամուսն , եթէ զարնէ զիս
 սոսկայ՝ այլ ես այն նոր կեանք կարծեմ ինձ :
 այլ զիս բշտապող այն բիւր չարիքն են ,
 որով միշտ տանջեն պարսիկք Հայաստան .
 ահ , անպարտելի ժիր և սէգ իմ մայր
 դարձերէ աւաղ մանուկ մի լայկան .
 մանաւանդ այն չար ուրացեալ վասակ
 վասակ , հայրենեաց բիւր չարեաց վաստակ ,
 գիտես , որ այն ինչ լսեր պարսից գալ ,
 գնացեր հայրենեաց մահու ուղղել լար .
 տարեր է իւր հետ այլքն ալ ոչ սակաւ
 որոց գտեր էր սրափց ճանապարհ .
 նաև Ղիրք , 'ւ Աղուանք մեր միութենէն
 բակելով դարձուց Հայրենի աշխարհ :
 Ղ. Այդ բաջ գիտեմ ես , և դու գիտցիր այս
 որ 'ի դուր օքնին պարսիկ և Վասակ .
 զի եկեղեցին մեր ոչ է նման

անցաւոր թագի դահի ու փառքի .
 իւր հիմն երկնից մէջ է ամուր հաստատ .
 ձեռք մահկանացու չ'իջիւէ քակել այն .
 և քանի անգամ ալ յանդգնեցան ,
 բայց ձեռք հասցունել չ'եղան բաւական :
 Երբոր Նախարարք մեր շատ մոգերով
 պարսից արքունի գունէն դառնային ,
 ուր որ ակամայ ուրացէր էին հաւատք .
 որոց հետ էր քո եղբայր Վարդան ալ ,
 մոգեր ձեռն արկին , որ եկեղեցիք
 պղծեն կողոպտեն և առնեն հրձիգ .
 գիտե՞ս թէ ինչպէս զայն տեսնելուն պէս ,
 իսկոյն Աստուծով զօրանայր իմ սիրտ ,
 և բշտապէի ես վաղվաղակի
 վրէժխնդրութեան կայծակներով լի
 մոգերէն շատեր կռուփիս ներքև
 ճմլէի ինչպէս խազող հնձանի .
 և մնացորդքն ալ մաղապուր պրծեալ ,
 փախչէին ինչպէս նապաստակ տկար .
 Հաճ . Ս'եծ է զօրութիւն Աստուծոյ գիտեմ .
 իսկ նորա փառաց նաև հայրենեաց
 վրէժխնդրութեամբ վառեալ սրտերուն
 Ովկիանսւ պէս ծփուն լինելուն
 չեմ երբէք անգէտ 'ւ անտեղեակ ո՞վ հայր .
 ՂԷ ԵՂ . Քեզ նմանալիչտ եմ ո՞վ Համազասպ .
 բայց գիտեմ որչափ եթէ տանջուիմ ,
 նոյնչափ զօրանայ վրէժխնդիր հոգիս .
 Թէ մեռնիմ հոգւոյս կրկին է պսակ :

իսկ եթէ ապրիմ կրկին հանգիստ կեանք
այլ բոց կրակիս չեմ փայլեր արտաքս,
մինչև որ հասնի այն ցանկալի ժամ
ժամ՝ վրէժխնդրուածեան մահու կենաց:
բայց տես ահա դայ յաղթողն Արշաւիր
ինչպէս հրաշունչ և գոռ մի վիշապ:

ՏԵՍԵՐԵՆ Գ

Ղևոնդ երէց, Արշաւիր և Համազասպ

Արշ. Սէր է Տէր Վարդան. դեռ նա չդարձաւ
արդեօք վնասակար դէպքի՞ դիպեցաւ.
Թէ մահկանացու ձեռք իշխեց քակել
սք սիրոյ շղթայն որով պինտ կապէր.
Քաջք պատենազէն կազմ են և պատրաստ.
կաւոյ ասպարէզն է իւրեանց փափագ.
Էր ասեն չդարձաւ մեր սպարապետ,
որ գնամք շուտով կազմել մեր բանակ.
գնամ ես ահա՛ ով Հայր Ղևոնդէ
իմանալ նորա յամելուն պատճառ:

Ղ. Եր. Իագրէ՛ Արշաւիր մի երթար՝ի զուր,
զի գնացեր է Յովսէփ Սրբազան.
դայ հիմայ Վարդան անփորձ՝ ւնիմաս.
և բան զառաջին սերտ սիրով կապուած:

Արշ. Իագրէ՛մ, բայց ո՞վ հայր ծարաւ եմ
ծարաւ

պարսկին յորդ արեան հոգիս հալեցաւ:

Ղ. Եր. Պատերազմի մէջ, ո՞վ քաջդ Արշաւիր

որ արիւն թուի քեզ նախապատիւ .

Տերու թեան, թէ երիտասարդութեան .

Արշ. Քանի որ դեռ չեմ պատրաստուեր
ի կոխ

Տերու թեան սեպեմ ես նախապատիւ .

բայց երբոր կռուին ճակատ առ ճակատ ,
հուր մի թող իջնայ Տերու թեան գազաթ :

Ղէ եր . Աւրեմն մեզ հիմայ պէտք է Տերանալ ,
որպէս զի կարող լինիմք խորհիլ լաւ ,

թէ ինչպէս կարեմք բռնել պարսկին սանձ .

Արշ. Ա՛յր սիրտք երկնից մէջ թող հանդարտ
Տերանայ

խոյ երակներնիս եռալով եռայ .

որ պարսկին անթիւ արիւն չորանայ .

թէ սչ, զուր է խորհուրդ զուր .

Համազասպ . Ա՛յլ երկինք .

կռուենկ ո՛ւր գնաս այդպէս սրտաթափ .

քո քաղցրախօս ձայն ինչո՞ւ է նուազ ,

և մի թէ դո՞ւ ալ տրտմիս ինձ նման ,

դշխոյն լիաճիր տեսնելով մուրացկան .

փոյթ՝ չէ, ո՞վ կռուենկ . դադրէ՛, մի երթար ,

քաղցր է Հայաստան մի թողուր հեռանար .

զի նորա որդիք իւրեանց արենով

կազմին զայն առնել դշխոյ նորանոր .

բայց ո՛հ, գնաս դու, զի սիրտդ անժոյժ է .

և այս տեսիլն ալ յոյժ սգալի է .

ուրեմն կայ փոքր ինչ, և ականջ դիր ինձ .

քեզ խօսք մի ասեմ ա՛ռ ու երթ բարեաւ .

կռունի, թէ տեսնես մարդ մի սքանչելի,
հասակն է հսկայ և դէմք փարելի .

աչք իւր Հրաչեայ, հերք քաջագանդոյր
ոսկիի նման վէր յուսին փռուի .

նա իւր ձեռքը ունի խաչանիշ նիզակ .

և սէր քրիստոսի փայլ տայ իւր ճակատ ,

կարմիր, գեղանի, ոսկեսար ձի մի

զինքն առեալ տանի զերթ արծուի իւր ձագ .

մերթ երկիր նայի հեծէ դառնագին .

Հայաստան վայրեր այն ձայնէ՞ ժպտին .

մերթ երկին նայի, ծիծաղին այտեր .

և երկնից դէմքէն փարատին ամպեր .

ասն դու անոր թէ սլարսեր եկան .

հասաւ ժախանակ վրէժինդ բուժեան .

և քո քաջագունք անհամբեր սրտիւ

տենչան մտանել 'ի սուր և կռիւ :

ՂԷ. ԵՐ. 'Ի եռ քո ողբաձայն քնարի մրմունջ

մեր գիւցազանց Հոգիք թողուն 'ի լաց մունջ .

Հրեշտակդ Հայոց . ուրախ զարկ քնար .

ուրախ, զի ահա մարմնաւոր հրեշտակ .

որ լսեն հոգիքն ու լեզու առնուն .

և կանչեն — թնդ վառուի Արարատեան ճրգ

բայց տեսէք, հա դայ մեր ցանկալին :

ԱՐԸ. և ՀՄԾ. ուրախու թիւն, ուրախուի .

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե :

Յովսէփ, Կաթողիկոս, Ղևնիկ երէց, Վարդան,
Արշաւիր, Համազասպ, և Վահրամ :

Յով Կաթ. Ողջոյն ձեզ .

Ի՞նչըն ալ գընիսն ինքնաբերէն :

Համ. Եղբայր իմ ինչո՞ւ ուշացար այսչափ .
զբեզ փորձեց արդեօք փորձ մի վնասակար .
Վար. Ընփորձ եմ եղբայր բարձրելոյն Աջով .
սակայն մեր քաջեր միահամո՞ւռ են .

Ար. Պատրաստ, ակնդէտ են քո հրամանին :
Վար. Գնա՛ք քաջդ արշաւիր հոս կանչել զանոնք .
Արշ-եւ ինքնի :

ՏԵՍԱՐԱՆ, Զ .

Յովսէփ, Կաթողիկոս, Ղևնիկ երէց, Վարդան
Համազասպ, և Վահրամ :

Ղե եր. Եւ ինչո՞ւ համար հոս կանչեք քաջեր .
Վար. որպէս զի երթանք շուտով Հաւարշան,
ուր պէտք է կազմել մեր կռւոյ բանակ .
Համ. Ղէ, հարազատ իմ, մեզ պէտք չէ բանակ
հապա ըշտապաւ յարձակիլ ՚ի մարտ .
բա՛ւ է բա՛ւ է, որ լայ հայաստան
և մեր սուրերն ալ մաշեցան ծարաւ .
Վար. Ղեմք մեք վատասիրտ և նենգ պարօխց
պէս .

Ճշմարտութիւն է մեր ճակատուց զարդ ,

և Թող չ'սքողի անարգ նենգութեամբ :
 Հ.Տ. Բայց գիտես թէ ո՞վ է զիս ըշտապող .
 վասակն այն վասակն ծնունդ նգովեալ ,
 որ գնաց խառնեցաւ խոզից երամակ ,
 և մեկնեց իւր հետ այլքնալ ոչ սակաւ ,
 իշխանն Ուրծայ և Վահեւունեաց ,
 իշխանն Ակէոյ և Գաբելենից ,
 իշխանն Տիրոց և Բագրատունեաց ,
 իշխանն Պալունեաց և Ամատունեաց ,
 հանդերձ բազմաթիւ սոսկականներով :
 Վար. Այդ ես գիտեմ քաջ բայց չունիմ
 կասկած :

Հ.Տ. Չար քան զայս կայ իր սոսկալի .

Վար. Եւ ի՞նչ

Հ.Տ. Ա՛հ , ցցուին մազերս , մնամ անբարբառ :

Վար. Սիրտ՝ ուր երկնային սէրն ունի արմատ
 երկինք և երկիր զայն խռովել չեն շատ :

Հ.Տ.Ո. Ո՞ւր կարդայ երկինք , և երկիր սոսկալ ,
 զի բաշխողք անմահ երկնաւոր հօտին
 Թոյն աղատեսակ , և մահու բաշխեն :

Վար. Թէ գիտես , ասա ինձ անուն նոցա :

Հ.Տ. Օ անգակ և Պետրոսանխիղճ քահանայք
 և մի սարկաւազ ալ անուն Սահակ
 չարութե՞ գործիք են նենգ վասակայ ,
 բայց ձեանալով անկեղծ բրիստոնեայ
 խաբեն պարզամիտք , տանին պարսից կողմ :

Վար. Թող շնչեն հնչեն կատաղի հովեր ,
 Թէ և գլորեն փոքրագոյն քարեր ,

բայց մեզ դեռ կան շատ աննման քաջեր
որք իբրև Մասիս անխախտ են 'ւ անշեղ .
սակայն դիցուք թէ խախտին նոքա ալ ,
դարձեալ մեր սիրտեր թող չ'սոսկան բնաւ .
զի կայ մեզ այնպէս հզօր մի Աստուած ,
որ կերակուր տայ մի մարդոյ հազարք :

Յ՛ւ . Ա՛ր . կեցցես միշտ այդպէս երկնավառ
նով քաջդ :

Վ . Գիտէք , երբ տուինք բազմաթիւ մի գունդ
նենգաւոր վասակայ որ պահէ Հայաստան ,
և ես փոքր մի գունդ ինձ հետ առնելով ,
խաղացի գնացի յԱղուանից սահման ,
կռուել զհետ վատ Մարգարանին Ճորայ ,
որ կամէր նոցա կրօնք առնել կոխան .

Վրաց սահմանին մօտ խաղխաղ քաղաք
բիւր զօրքով Մարգարան ինձ դէմ դայր յան-
կարծ ,

որոց ընդ սուաջ իմ ամէն զօրքեր
կաթիլ մի արիւն էին արդարև ,
բայց այն ինչ իմ աչք յերկինս վերցուցած ,
աղաղակէի օգնէ՛ նով Աստուած :

և ահա , կարծես թէ երկինք ձայն տայր ,
— օն հասիր Վարդան , մի սոսկար բնաւ .
և հոն մարդկային բնութիւն զիս թողոյր ,
Վարդան կատաղի վարազ զգենոյր .

աչքս գազանային արենով լեցուէր ,
այն զօրք ինձ տկար մեղուն երևէր .

իմ քաջաց ձայն բարձր քաջալեր տայի ,

հրաշուենչ մի վիշապ և զնոսա դտնէի .
և մանչելով մեք առիւծաբար
դրոհ տայինք ՚ի կռիւ իբր արծուի սրավար .
մեր սուրք ինչպէս հուր փայլատակէին ,
բիւրաւոր գանգեր գետին տեղային .
նոցանէ բլուր կամ բերդ ձեանայր ,
բայց գանգ մի հայու հետ նոցա չէր խառն .
Պարսկին պիղծ արիւն ինչպէս ծով ծփար .
գաշտեր զգուելով չուղէին խմել .
կաթիլ մի հայու արեան տենչային ,
բայց այն հազուագիւտ և անգին էր գանձ .
վերջապէս յաղթող հանդիսանալով
ձոխ դիակապուտ դառնայինք անտի .
նոյն ժամանակին հայոց աշխարհէն
գուժկան ինձ հասնէր զոր դուքքաջ գիտէք .

» Թէ Վասակ կրկին երդմնազանցելով,
Հայաստան արեան է դարձուցեր ծով .
տարակուսանաց բօթ էր արդարև ,
սգոյ և վշտի ձայն էր թէպէտև ,
բայց զմեզ ոչ վիշտ , ոչ երկիւղ պատէր ,
այլ փառք ցնծալից մեր երկինք թնդէր :
Հա . Ինչ զիս կարծեցիր դու իմս հարազատ
երկչոտ , ուրեմն ես ալ չեմ Համազասպ .
Վասակայ գործքեր ինձ չեն ձգեր վախ ,
այլ վիշտ , հիացում , շառ և հառաչանք .
ալ դիմանալու իմ հոգիս չէ բաւ ,
հերիք . Համազասպ չորցաւ ցամբեցաւ .
երթանք , կամ նորա արեամբ դալարիմ ,

և կամ քինաբեկ շիրիմ դալարիմ :
 Վար . Յնորիս միթէ ազնիւ Համազասպ ,
 ինչո՞ւ ծարաւիս այնպիսի արեան ,
 որ ունայն փառաց ակնկալութեամբ ,
 'ւառ ահին մահուան է հայրենադաւ .
 ես թէ ուզէի նա շատունց 'ի վեր
 անգութ գոխոց ձեռք մեծ գործ մի էր .
 և իւր փոշիէն երկիր ազատած .
 օգին մէջ հողմոց խաղալիկ լինէր .
 բայց ոչ , չեմ ուզեր իմ սայրասուր սուր
 պղծել նորա վատ 'ւ ապական արեամբ .
 թողում Աստուծոյ վրէժխնդրութեան ,
 որպէս զի բազմաց լինի օրինակ .
 այլ որչափ բաւէ մեր ուժ զօրութեան
 թանանք մե՞ս սուրեր մէջ պարսկին արեան .
 որոնցմէ եթէ յագին լիապէս ,
 անատեն Վասակ ընկեր է ճիպռան :
 Համ . Ինձ երևիթէ վասակ գայ կրկին ,
 Բրիատոս և Հայկ բարբառ է լեզուին ,
 օ՞ն երթանք շուտով գգուենք զինք սիրով :
 Յով . Սա . Իագրէ Համազասպ , մի խաբուելի
 բնաւ ,
 բանզի իւր սրտէն Մազդէզն սլանայ ,
 ու զքեզ իւր նետով խոցէ անխնայ :
 Հ . Լ'իսոս , որ շատ ուշ կարդացիք իւր սիրտ
 բայց հա՛ գան քաջեր :

ՏԵՍԱՐԱՆ Է

Յովսէփ կաթուղիկոս, Ղևոնդ Երէց, Վարդան, Արշաւիր,
Համազասպ, Բաջեր, և Վահրամ :

Բաջ Բէկ Բէր . կեցցէ դիւցազն մեր Վարդան :
Վար . կեցցջիք բաջազունք այդպէս սիրաւառ ,
վառել թշնամին մօր մեր հայաստան :

Յով . կաթ . կեցցէ Հայաստան և Եկեղեցին .
կորագլուխ լիցի իւր ժանտ թշնամին .

Ղ . եր . կեցցեն Հայկազանց Ափունք լուսա-
փայլ ,

Թող տեղի չառնու հոն պարսկին խաւար :
Վար . Ազնիւ շառաւիղք տանն Ասքանազեան .

Օսիրանի , շքեղ զարդերով պճնած ,
և մարդարտապատ թագով պսակած ,
սոսկ ականակուռ գաւազան իւր ձեռք ,
գեղեցկայարմար Արքունական գահ ,
Հայոց Սէփ Արքայն տեսիք դուք բազմած :
Բաջ Բէկ Բէ . Հա պալատն անշուք , անփառք
'ւանպաճոյճ ,

և գահն սիգապանծ գլորեր ո՛վ Տէր .
զոր դու քաջ գիտես , մեզ է՛ր հարցունես ,
Վա . Սէր ի՛ք բաջազունք . ո՛վ ընկճեց արդեօք
այնպէս ահարկու ու հզօր մի գահ ,
այնպէս աննման ու պայծառ մի թագ ,
կոյր և մոլեկան , վատազգի պարսիկ .
այո , բայց թող բնաւ չպարծի այն վատ ազգ ,
զի 'ի ձեռն ներքին թշնամւոյն արար .

որք Հայաստանի ծոցի մէջ ծնան,
 որք նորա բարեօք կշտապինտ էին,
 որք նորա առողջ, քաղցր օգ շնչէին,
 որք հայ անուկով գոռոզանային,
 իւրեանց գրկալիր մօր թշուառութեան
 իսկ եղան պատճառ (ապերախտ որդիք
 Արդ, ինչ մնաց իւր այս երկրի վերայ,
 ո՞ր փառք ո՞ր պատիւ և ո՞ր ճոխութիւն.
 ոչինչ, բայց միայն սուգ և հառաչանք,
 և պարսկին հողմէն անդուլ երբերբուժ.
 բայց ուրախութիւն, որ կայ երկնից մէջ
 իւր շնաշխարհիկ այնպէս մի պարծանք,
 որ եթէ երկիր նայի վշտանայ,
 աչք առնա փոխէ վշտեր թեթեւայ.
 սակայն անողորմ, բարբարոս Պարսիկ
 հա՛ զինք այն փառքէն ալ խնդրէ զրկել,
 այսինքն ՚ի մտաց ողջ Հայաստանի
 ջնջել պաշտելի անուկ Քրիստոսի,
 և զինք անգլայ հրոյ ՚ւարեու
 առնել պաշտօնեայ և երկրպագու.
 արդ ո՞վ բաջազուկք, մենք որ ժողովիմք
 ՚ի փառս Քրիստոսի գնալ ՚ի կռիւ,
 որո՞վ մեք կարեմք յաղթել թշնամւոյն,
 որ Հայաստան ազատ օրհնէ Այն Անուկն.
 — Միաբան հաստատ ՚ւ աներկբայ յուսով
 այս հետագայ խօսք ՚ի միտ դնելով,
 թէ ՚ի սէր Քրիստոսի և հայաստանի
 մահ մեզ նոր կեանք է ու նոր փառք ան մահ.

Եթէ մեր այսպէս յուսամք միաբան՝
 ո՞վ կարէ ալ դալ դէմ մեր զօրութեան .
 Թող մեր սուրբ արդէն Պարսկին արեմբ յագ ,
 բարձրանան , փայլին , և հանգչին հանդարտ .
 բայց եթէ մահուանէ վախենք քաջազունք ,
 մեռած եմք արդէն վատ ՚ւանարգ մահ-
 ուամբ .

մի մեզ երկիւղ մի սիրելի՛ եղբարք
 այն վատ հեթանոս անհա՛մար զօրաց .
 այլ վառուելով երկնաւոր վրէժխնդրուք ,
 և միանգամայն մեր անկեալ փառաց
 գրոհ տանք՝ ի կռիւ իբր զուարթուն զուարթ .
 Եթէ մեզ հասնէ մահ Թող զարմանալով
 տայ Յիսուս Հոգւոց մեր լուսոյ պսակ .
 նաև մեր արիւն Սիօնի ճակատ
 մնայ յաւիտեան անջինջ յիշատակ .
 գիտէք քաջազունք ձեզ հետ շատ անգամ
 մահացու , ՚ւ ունայն Արքայի հա՛մար ,
 ՚ի բոլոր սրտէ յօժար , խնդակամ ,
 մտեր ենք ՚ի մարտ մահակերպարան ,
 որոց մէջ Հայոց Յաղթական դրօշակ
 ՚ի ձեռն մեր յաղթող բարձրացեր է շատ .
 վասն որոյ պատիւ անցաւոր և փառք
 ընդուներ եմք լի քաջութեան ՚ի վարձ .
 Իսկ այս որ ՚ի սէր սնմահ Արքային ,
 քանի՛ պէտք է մեզ կռուել կաթոգին ,
 որ տայ փոխան մեր նահատակութեան
 փառք և մրցանակ անջինջ յաւիտեան :

Ք. . Քէ. . Բէ. . Ա. յո՛ տէր, կռուինք, չեմք մեք
վատասիրտ

և թերահաւատ ինչպէս չար վասակ .

Հայկական արիւն մեր անապական ,

և սիրտք երկնից մէջ են ամուր հաստատ .

Թող թափի ծխայ մեր կարմիր արիւն ,

ու ապրի հայաստան օրհնէ այն անուն :

Վ. Մ. Կեցջիք քաջազունք յայդ ուխտ
հաստատուն :

Ա. Ղ. Տէր իմ երբ Ճորայ մարզպան յաղթելով

Ճոխալիր յաւար կամէինք դառնալ ,

'ի Պաղասական Արքային ցեղէն

քանի պայազատք հասնէին յանկարծ ,

և դիմաքստնից քաջարի գնդէն

գետին փռէին զՄուշ և Գաղբիկ .

յիշես , որ այն ինչ տեսնէի ես այն

յուսալով յաստուած յարձակէի մարտ ,

Լինաց Արքային եղբայր հսկայն Վուրկ

զարնելով անշունչ փռէի դիակ .

այսպէս ալ նորա համհարզներ ոմանք

սրոյս չարաչար լինէին ճարակ .

Խեղ առ 'ի յանդուգն՝ իմ յարձակմանէն

ոմանց ալ պատէր գող անհնարին՝

որ Լինասս գետոյն զիրենք կուր տալով

չարժանանային սուրիս հարուածին .

ո՛վ էր այն առնող , իմ տկա՛ր բարզուկ .

ո՛չ ո՛չ , այլ Փրկչին մեր ամենակար .

որուն թէ յուսանք 'ի բոլոր սրտէ :

տայ մեզ յաղթուածիւն այս անգամին ալ :
 1) Եւ Վ. յդ անտարակոյս է քաջդ Արշաւիր .
 3) Կ. Վ. Վ արդան տես ահա օր տարածամ է
 երթանք պատրաստուինք գնալ 'ի շաւարշան :
 4) Եւ Օն անդր քաջագունք ընթացէք յառաջ
 Էրեմիայի իւ Գոյնի :

Ե Ր Գ

Օ ինչ քեզ, լեզու նենգաւոր
 փառք յաւելու և պսակ,
 որոյ 'ի սէր խանդակաթ
 լար պատրաստես Հայրենեացդ .
 Թէ յաշխարհի աստ գոյ փառք,
 առաքինին իւր ժառանգ .
 այլ և անանգ իսկ փառաց
 վայելք նմա և եթ անկ,
 իսկ նենգաւորն, ո՞վ լուաւ
 Թէ 'ի պատիւս յաւելաւ :

Վ այ քեզ Վասակ, գոլով մարդ
 քան զանասուն եղեր վատ .
 փառք և պատիւ կամակոր
 սուզեր 'ի խոր անյատակ .
 զԱստուած հզօր, կենդանի
 և զՀայ անուն ցանկալի
 ուրանալով չարաչար,
 և համարեալ զայն ոչ բաւ,
 կամիս զանուն ՀայուԹեան

բԲ

Չնչեւ յերկրէ յաւիտեան,
 հաւատալով ~~և~~ այնու
 քեզ կեանք և փառք յաւելու ։
 Չո՛ւր քո խորհուրդ զո՛ւր Վասանկ .
 հայոց պաշտպան է Աստուած .
 Աստուած՝ որ երփն աղեղամբ
 Մասեաց լերին 'ի ճակատ
 ուխտեաց զանուն հայութեան
 պահել անեղծ յաւիտեան .
 Թէ հայն երբեմն գլորի ,
 այլ ոչ երբէք մեռանի .
 Թէ և վասակք անպակաս՝
 այլ Վարդանանց շատ կան դաս .
 դարձո՛ զաչս քո 'ի Շաւարշան
 տես խուճբ Քաջաց աննման ,
 որք 'ի հայ անուն զօրացեալ
 կազմին 'ի կռիւ վառ 'ի վառ ,
 կոչեն — արիւն մեր կարմիր
 ուխտ է Անուան հայ ազնիւ ։
 Հապա՛ սարսեանց դող 'ի գող ,
 հայեանց յերկիր կորակոր .
 հայեանց՝ զի քեզ չիք այլ ինչ ,
 բայց միայն ամօթ , նախատինք .
 և վերջին մահ չարաչար
 տացէ երկինք քեզ արդար .
 — արժան պատիժ քեզ ո՛վ վատ .
 'ւ ապագայիցն 'ի խրատ ։

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Տէսսարանը Փայտախարան Բաշախէն Դէջ .

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Միհրնեբսէն, և Նիւսալաուուրդ :

Մի. Ընտիր հեծելազօրք և գունդն ճատեան,
անթիւ քաջ հետեակք, պատերազմող փիղք,
զէնք, կռիւ, և յաղթուածիւն
ես բեզ յանձնելով դառնամ յարքունիս.
Դու բեզէն գիտես Հայոց քաջութիւն .
սակայն մեր անթիւ զէնք և զօրութիւն,
ու պատերազմական բո հրահանգութիւն
նոցա պարտութիւն վկայեն յայտնի.
Բայց նախ զբեզ յանձնեմ վասակայ կամայ,
որ ճարտար հնարքով արիւն չթափած
յուսամ թէ քակէ նոցա միութիւն,
և կամ գահավէժ առնէ որոգայթ.
Բայց գուցէ թէ ոչ, դու յոյս աներկմիտ
կարգաւորէ զօրք և փիղք վիթխարիք,
սլացիր ո՛ր քաջ գանձեր ՚ի կռիւ,
և սրոյ ճարակ տուր ողջ նոցա թիւ.
և ապա անտի գրոհ տուր Հայաստան,
բնաւ եկեղեցի նոցա, և Մենաստան
պղծէ, կողոպտէ, քանդէ անխնայ,
և փոխան կանգնէ հոյակապ մեհեան.

պաշտօն տարերաց և արեգական
 բարձրացուր 'ի ձեռն Մովան Մովպետան .
 որ և ս առաւել պանծայ զօրանայ
 տէր և դատաւորն երան տաներան .
 ծերք , երիտասարդք նոցա և կուսանք
 նախ սաստիւ , սիրով , գանիւ , գորովով
 ստիպէ պաշտել Դեն Զբադաշտեան ,
 և զոհել անմահ միհր Աստուածոյն մեր .
 որք թէ այսպիսեօք յանձնառու լինին ;
 տ՛ուր նոցա պատիւ , փառք առատալիր .
 իսկ որք ոչ՝ փայլուն սուսերիդ ո՞վ խոչ .
 նոցա արենով ուռոգել երկիր .

բայց մատաղ մանկուհիք յանձնէ . Բողպետաց
 կրթել յընտիր կեշտ անսուտ Մազդեզանց .
 և ահա այս է արքունի հրաման .

զօրացիր ուրեմն քաջդ Նիւսալլաւուրդ :
 Նիւսալլաւուրդ . Տէր Հրամանատար արեաց անարեաց ,
 այս եօթանասուն է որ Միհր մեծ Աստուած
 շեջելով յաւելու իմ ամաց թուեր .

բոլոր երջանիկ և հեշտ իմ օրեր
 գրեթէ անցան կռուոյ բանակներ .

տեսեր եմ շատ Ազգ քաջաժիր և յաղթ
 բայց Հայոց նման ոչ երբէք ո՞վ քաջդ .

գիտես , թէ քանի տարի է 'ի վեր
 գահ ու գաւազան նոցա կործաներ .

բայց իւրեանց մոլար օրինաց համար
 փոքրիկ գնակով մի կռուեն քաջաբար .

մարդիկ՝ որ սուրէ բնաւ չունին վախ

7

մարդիկ՝ որ ընտրեն լաւ մահ. քան զկեանք
մարդիկ՝ որ այնպէս Տէր մի անարգեն
որմէ սարսափին քաջ կայսերք անգամ :

Մի. Լա ինչ. միթէ դու չուզե՞ս առնել յանձն,
'Նի-սաւ. Ուզէի բայց թէ նոցա քաջութիւն
ոչ վկայէիր ինձանէ յառաջ :

Միհր. Այո՛, և թէպէտ նոքա ազգ են քաջ,
բայց յիշէ՛ յիշէ՛ մեր անթիւ սպայք
և զնենգագործ վասակն սիւնեաց :

'Նի- . Ո՛վ Տէր, նենգաւորին պէտք է յանձն
ներլ սանձ :

Միհր. Այո՛, այդ այդպէս է. բայց դու գի-
տե՞ս թէ

ինչ փառաց փափագ զվասակ վառէ,
և որոյ լրում չյուսայ ուրիշէ
բայց միայն արեաց մեծ թագաւորէն .

վասնորոյ ամէն իւր չարիք, նենգեր
'ի Հայս թափելու բնաւ չի խղճեր .
իմ աչք իւր սիրտն է դու անկասկած լեր :

'Նի-սաւ. Լա ինչ փառք յուսայ :

Միհրնէր. Թագ կապել 'ի Հայս :

'Նի- . Ո՛վ անյագ փափագ փառաց անցաւոր
որ պարտք 'ւ իրաւունք մոռնալ տայ բոլոր .

'ւ երջանկութենէ երջանիկ յուսով
գլորէ զմարդ թշուառութեան խոր :

Միհ. Ո՛ր ասակայ համար ցաւիլ մեզ մնաց,
ասա՛. ինչ յուսով եկեր ենք մենք հոս,
յաղթելու թէ յաղթուելու,

Նիսի . Յաղթելու :

Միհր . Ուրեմն յաղթուիր իմ խօսքերէս դու
յաղթուիր , զի կամքդ այդ կամք է մահու .
շողովենք զվասակ փառաց անունով ,
որ իւր նենգութիւն դուրս թափէ բոլոր .
այն նենգութենէն շահինք մրցանակ
մեծ թագաւորին զեան ինչ չհասած .
ան ատեն փառք զոր խոստացանք անոր ,
ընդունէ պատուոյդ նեցուկ զօրաւոր :

Նիսի . Տէր ալ չեմ կարող կամացդ բռնանալ :

Միհր . Ընմտուի էր այսչափ բռնանալդ :

Նիսի . Քաւ լիցի ո՞վ Տէր . անմիտ է այն մարդ
որ ո՞ւր իցէ պատիւ և աւանդ
առանց քննելոյ նոցա պարագայք ,

'ւ առանց կշռելոյ իւր կար , առնու յանձն :

Մի . Կեցցես . բայց հա՛ գայ վասակն Սիւնեաց :

ՏԵՍԱԲԱՆ Բ

Միհրնեբսէհ , Նիւսապաւուրդ , և Վասակ :

Վաս . Ողջոյն , վեհագուն Տեարք :

Միհր . Ե՛ Նիսի . Ողջ լե՛ր մարդպանդ քաջ :

Միհր . Հայոց կողմանէ ի՛նչ լուր ունիս նոր :

Վաս . Եկան ՚ի Շաւարշան կազմեցին բանակ .
և մեզ ալ պէտք է գնալ Հերզարաւանդ :

Միհր . Նոցա համարուն թիւ գիտե՞ս դու քաջ :

Վաս . Ը՛յո՞ Տէր վաթսուն հազարի են չափ :

Մի . Եւ զօրք ի՛ւ ամէ՛նն քանի՞ դունդ բաժնած :

վաս. Չորս :

Միհր. Քանի՞ իշխան պատերազմափորձ :

Վաս. Հոգիք բսան են, և կամ աւելի :

Միհր. Կարծեմ երբ թէ մեզ կռիւ հարկ լինի՝
մեր զօրաց շատ սուր մնայ ծարաւի .

բայց չէ, թագաւորն Երան տաներան
չէ երբէք արեան ծարաւի գազան .

այլ կամի որ իւր հպատակք համայն
ընդունեն անսուտ կեշտ Զրադեշտեան .

յաստիս վայելեն հեշտ Լ'երջանիկ կեան
Լ'անանց Աստուծոց պէս անմահ մնան .

այլ ողբամ զքեզ ո՞վ Հայոց աշխարհ,
որ քո յարգ բարին և փառք ոչ ծանեար .

գգուեցեր սաստիկ կրօնք քո մոլար
մինչև արեաց Տէր 'ի վրէժ յարեաւ .

բայց իւր վրիժուն դեռ զո՞հ չեղար դու,
և պիտի լինիս, աւանդ Ազգ հուժկու .

կորսուի՞ պիտի մէջ մոլորութեան
քեզապիսի Ազգ մի ժիր քաջազարմ .

անմահ Աստուածներ Որմիզդ, Արամազդ .
և դու ո՞վ մեծդ Միհր ճառագայթազարդ ,

քաղեցէք Հոգիս որ սրոյ ճարակ
չտեսնեմ լինել այնպիսի մի Ազգ .

սակայն զի՞նչ ասեմ ո՞վ ցնորք երանգ .
ոչ ահա կայներ է քաջ Տէր Սիւնեաց ,

որ այնչափ հայեր 'ի մեր Դեն որսաց ,
և միթէ չկարէ՞ և մնացորդքն ալ .

Վ ուշիմ մարզպան , արդեօք դադարե՞ս

գործել այսպիսի քաջութեան հանդէս .
 Թողո՞ւս հայրենիքդ երթայ ոտքի տակ .
 հայրենիքդ՝ որուն մեր ցաւիմք այսչափ .
 ոչ ապաքէն դու անշուշտ Թագաւոր
 պիտի պսակուիս հայերուն բոլոր .
 արդ երբ Թէ նոցա Թափին արիւններ ,
 ալ դու Թագաւոր ո՞ւմ կարես լինել .
 զօրացիր ուրեմն իմ ուշիմ մարզպան
 յնձս , մի գուցէ քեզմէ հեռանան .
 և դու զրկուիս յայսպիսի փառաց ,
 որ ցանկալի է ողջ մահկանացուաց :
 Վ . Վ զրո՞ւկ Հրամանատարդ արեաց 'ւ աւ
 նարեաց ,
 դու էր ինձ համար դեռ պահես կասկած .
 և Թէպէտ չկարես դու կարգալիմ սիրտ՝
 բայց յուշքեզ իմ գործք , և լեր աներկմիտ .
 ես չէի , որ երբ խնդրէին հայեր
 օգնութիւն ինքեանց կայսերէն Յունաց ,
 միաբանելով զհետ վասակայ
 սպարապետին ստորին Հայոց՝
 գրէի գիր մի առ կայսրն այսպէս .
 Թէ բո թե 'ի զուր Հայոց մի շնորհեր ,
 զի Յազկերտ արքայն Երան տաներան
 Թողու զնոսա ազատ յիւրեանց ծէս .
 որ հաւատալով մեր շինծու խօսից ,
 անտարբեր մնայր յայնպիսի հանդէս ,
 նաև այսպիսի քաջ հնարքով մի
 զվիրք և զԱղուանք պատրուակեցի .

և միութենէն նոցա խախտելով
 իւրեանց հայրենի աշխարհ դարձուցի .
 այլև երբ նոցա նախարարաց հետ
 Արքունի դռնէն ձեր դառնայինք յետ ,
 և 'ի հասանել մեր 'ի Հայաստան ,
 մոգեր կամէին կանգնել Ատրուշան .
 հոն յանկարծ խրոխտ , յախուռն , հրավառ
 վերայ հասնէին կղեր , սոսկական .
 մոգերէն շատեր փռէին դիակ ,
 ոմանք ալ պրծեալ խոյս տային աստ անդ .
 երբ ընդ այս յաջող դէպք Հայք խնդամիտ ,
 (ո՛վ սուտակասպաս նախարարք անմիտ)
 դարձեալ մոլորեալ ձերդ անսուտ կեշտէն ,
 պաշտէին զոր նախ իւրեանց էր օրէն .
 բայց ես ո՛չ , այլ հաստատ 'ի միհր մեծ Ա՛ծ ,
 մոգպետին խրախոյս և թե լինէի .
 և աստի անտի առատ գանձերով
 բազմաց Դենմազդէզն ընդունել տայի .
 այլ օր մի երբ զիս ալ կամէր լափել
 դէպքն որ երբեմն մոգերէն շատեր ,
 հոն իմսիրտ հաստատ պահելով ձեր Դեն ,
 լեզուս հաստատէր զՔրիստոս պաշտել .
 բայց այն Աստուածոց զօրութիւն մի էր ,
 զի այնպիսեօք շահ նոցա շատ լինէր .
 և զի Հայաստան ինձ վստահելով
 բոլոր այրուծին երեք գունդ բաժնէր .
 առաջին յանձնէր Ռմբոսեան Ներշապհոյ ,
 որ շեր Զարաւանդ պահպանէ ձեզ դէմ ,

և երկրորդն ալ ինձ, որ ողջ Հայաստան
 խնամեմ և պահեմ թշնամեաց ազատ .
 իսկ երրորդն Մամիկոնեան Վարդանայ ,
 օգնել Աղուանից դէմ Տարզպանին ճորայ
 ապաքէն այն ինչ սանձ Հայաստանի
 պինտ իմ ձեռքի մէջ միայն տեսնէի ,
 դարձեալ յայտնապէս վեհ և անվեհեր
 մոգեր Հայաստան հրաւիրել տայի .
 քնդ տղմով ինկած մնայր վշտադին
 ան ատեն պաշտօն նոցա մոլեգին .
 իսկ ձեր 'ի ձեռն իմ սիգայր ոսկեփայլ ,
 և ճոխ ճեմ առնէր Հայոց շատ գաւառ .
 նոյն ժամանակին Վարդան յաղթական
 լսէի անդրէն դառնալ Հայաստան .
 վասն այն իմ զօրօք հանդերձ խոյս տայի
 յամուրս աշխարհին իմ Սիւնեաց գաւառ .
 և թէպէտ դայր նա ոչ սակաւ աւան
 իմ քանդէր , քակտէր գնդովն մոլեկան ,
 այլ հզօր Աստուածք ինձ թե լինելով
 չիշխէր թրջել սուր և մէջ իմ արեան .
 մինչև հասար դու անթիւ զօրութեամբ ,
 և ես տասնի չափ ժիր է՝ ազատ իշխան
 և ոչ սակաւ ալ արի ոստիկան ,
 և բազմաթիւ ալ զօրք և սոսկական
 ինձ հետ առնելով ահա՛ ձեր կողմ կամ :
 'Եւ- . Ո՛վ որչափ զարմանալի քաջութիւն :
 Միհր . | աւ 'ի միտ առիւր քաջդ Նիւսալաւուրդ :
 Նի- . Այո՛ տէր . մաղերս դիզած մնան դեռ .

Վա. Արդ ով Տէր այս անցք ամէն նշանակ
 իմ ընդունելոյ Դենմազդէզն հաստատ.
 զոր գիտես դու քաջ, ալ բեզ էր կասկած :
 Միհ. Ո՛չ. դորա համար չունիմ տարակոյս.
 այլ կասկածիմ թէ արիւն չթափած
 կարեն քայքայել նոցա միուծիւն :
 Վա. Ինձ մտերիմ են երեք քահանայ,
 որ քան զիս հաստատ կապին 'ի ձեր Դեն.
 այլ իմ խորհրդով իբր իսկ բրիստոնեայ
 շրջին անդադար հայոց գաւառներ.
 Խաչ 'ւ աւետարան երգմնելով ասեն,
 ,, թէ Յազկերտ արքայն Երան տաներան
 ,, զձեզ 'ի պաշտօն ձեր թողու ազատ,
 ,, մի 'ի զուր ձեր կեանք մատնէք սուսերաց .
 որոց հաւատան շատ պարզամիտ Հայք,
 ու իյնան յորոգայթ այս է մեր բանակ.
 և հա՛ այսպիսեօք ո՛վ տէր քաջագուն
 յուսամ թէ քակեմ նոցա միուծիւն .
 սակայն գուցէ թէ լինին այնպիսիք
 որք սիրտ անտարբեր պնդին 'ի կռիւ,
 ինչ կարեն ազդել մեր անթիւ զօրաց .
 թիկո՞ւնք են նոցա Յոյնք, Վիրք, և Աղուանք,
 ո՛չ, ուրեմն անշուշտ մեզ զոհ իւրենց կեանք :
 Միհ. Ուրեմն քաջդ մարգպան, իմ զէնք
 զօրուծիւն
 քեզ յանձնեմ և ես դառնա՛մ յարքունիս,
 որպէս զի պատմեմ քո մեծ քաջուծիւն .
 բայց օրն այն քանի՛ երջանիկ է քեզ,

յորում Հայաստան ողջոյն նուաճես .
 արդեօք որպիսի շքեղ հանդիսով
 թագաւորն արեաց բերել տայ զքեզ .
 յակինթ, և զմրուխտ, ազնիւ շափողայ,
 անգին անգամանգ քարերով պատած,
 արեգակնայիայլ ցանկալի թագով,
 և մարգարտախուռն ոսկեճամուկով
 պսակել զքեզ Հայոց թագաւոր :
 Վ* . Տէր յուսամ միթէ այդպիսի մի փառք :
 Մէհր . Եւ ո՞վ քան զքեզ արժանի փառաց .
 քեզ՝ որ այնպէս մի քաջութիւն գործես,
 զոր տկարացաւ թագաւորն արեաց .
 բայց սուրէն գայահա :

(Սորէն իւր Տփնէ)

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ

Միհրներսէհ, Նիւսալաւուրդ, Վասակ, և Սուրէն,

Ս* . Տէր Մարզպան . երեք երէց զքեզ խնդ-
 րեն :

Մէհր . Մի գուցէ Մարզպան այն երիցունք են
 որոց քաջութիւն պատմեցիր դու ինձ :

Վ* . Ընչո՞ւշտ . նոցանէ զատ չկայ ուրիշ :

Մէհր . Ուրեմն ո՞վ Սուրէն հոս կանչէ մեր քաջք,
 և ասա նոցա որ ներս գան ազատ :

(Սորէն խոնարհելով իւր Տփնէ)

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ

Միհրներսէհ, Նիւսալաւուրդ, և Վասակ:

Վ. Տէր ինչո՞ւ համար հոս կանչես զանոնք:
Միհր. Որպէս զի ուխտեմ փառք, պատիւ աւ
աւատ,

որով խրախուսուին անդուլ ՚ի վաստակ:

Վ. Եւ միթէ նորա անցաւոր փառաց
յուսո՞վ կատարենք երջանիկ կամք.
վարձ նորա յանմահ Աստուծոց յուսան:

Միհր. Ո՛չ. սիրելի է բարի Աստուծոց
այն՝ որ կենցաղոյս փառքով ճոխանայ:
բայց եկան տհա՛ւ:

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե

Միհրներսէհ, Նիւսալաւուրդ, Վասակ, Զանգակ.
Գեորգոս ուրացեալ երիցունք, և Սահակ ուրացեալ
սարկաւադ:

(Երէջսնս կըխոնարհին):

Վ. Ի՞նչ լուր ունիք բաջք:

Երէջ. Բէկ բէ. Աւետիս, Տէր. որսացինք երե-
սուն չայ ալ:

Վ. Երեւելի, թէ սոսկական,

Երէջ. Սոսկական:

Միհր. Փառքքեզ ո՞վ մեծդ Միհր. այս ինչ մեծ
հրաշք.

տհա՛ւ վարդապետք մոլար օրինաց

բեզ երկրպագուս որսան անդադար :
 Նի- . Յիրաւի մեծ է այս հրաշք ով Տէր :
 Միհր . Չեր ընտիր ընտիր առաքինութիւնք
 պատմեց ինձ հիմա այս ուշիմ մարգպան .
 և թէպէտ այսչափ բաջութեան փոխան
 թագաւորն արեաց չ'զլսնար ձեզ վարձ'
 սակայն եթէ դուք արիւն չթափած ,
 այն Շաւարշանայ մեծաթիւ բանակ
 երկպառակելով ձգէք 'ի մեր ճանկ ,
 թող վկայ լինի ինձ Միհր մեծ Աստուած
 որ դուք հաւասար ընդունիք ինձ փառք .
 ինձ՝ որ քան ամէն վզրուկ նախարարք
 պատուաւոր եմ յաչս Արքային արեաց .
 և ոչ թէ միայն այս պատուոյ համար
 'ի գործ դրէք դուք բոլոր մէկ հնար ,
 մանաւանդ 'ի սէր մեծն Հայաստանի
 որ ըստ ազգութեան ձեզ իսկ է եղբայր .
 միթէ կամիք դուք որ իւր անգին կեանք
 սուսերնէր հնձեն մէջ մոլորութեան .
 դուք՝ որ բաջագէտ էք մեր օրինաց ,
 և քան զմեզ լաւ ճանաչէք իւր յարգ :
 Երէ . Այո՛ Տէր Աստուածոց օգնականութիւնք
 չդադարիմք գործել ըստ ձեր մեծ կամաց .
 և կատարելոյ ունիմք յոյս մեծ :
 Նի- . Իայց Տի՛ տես ահա՛ գան մեր բաջագունք :
 Միհր . Կեցջիք յայդ վստիկ այդպէս ժրաջան .
 գնացէք ուրեմն փառք Դենմազդէզանց :
 (Երէյ* Խոնարհելով իւ Տի՛ն)

Միհրաներսէհ, Նիւսաւաւուրդ, Վասակ, Սուրէն և զօրքերը:
 (Զօրքեր իւր խոնարհին):

Մի. Կեցջիք այրընտիրք մեծին Մագղեղանց:
 գնա՛ դու Սուրէն պատրաստել իմ ձին:
 (Սուրէն իւր Տեղին)

Միհր. Սիրելի քաջազունք.
 այսօր իմ շուքէն զրկուի ձեր գլուխ.
 զրկուի թէպէտ՝ բայց ուրախ լերուք,
 քանզի զձեզ յանձնեմ այս վեհ մարզպանին,
 զոր ճշդիւ Աստուածք պարգև մեզ տուին.
 սասքանչելի, ճարտար հնարքով մի
 Յոյնք Վիրք և Աղուանք Հայոց օգնականք
 արգիլեց մեզ դէմ գալ ՚ի պատերազմ,
 և մեր բուռը ձգեց շատ հայ քաջակազմ.
 և յոյս մեծ տայ ինձ որ պիտի կարէ
 ողջոյն Հայաստան ձեզ մատնել անզէն.
 ուրեմն այսպիսի ճարտար թովչի մի
 օր վարկ արժան չէ տալ ժամանակի.
 և ինչպէս կարէք դէմ գործել քաջք իմ,
 ոչ ապաքէն սա թէ չյաղթէր քաղդին,
 այժմ գուցէ ձեզմէ շատերու մեծ կեանք
 Հայոց սուրերու ժանգերն էր սրբած.
 բայց դուցէ թէ ձեզ հարկ լինի յանկարծ
 պատրաստիլ իսկոյն յասպարէզ ՚ի մարտ,
 նոյն ժամ դուք բնաւ վեհ իմ քաջազունք
 մի մի խռովիք իբրև ոք վատուժ.

այլ ձեզ առաջնորդ այս ուշիմ Մարգարան ,
և Նիւսալաւուրդ յաղթ այս զօրաւար ,
ամրացէք ՚ի դէն , ի զըսն , ՚ի փիղ ,
՚ւ սսպատասկեցէք իբր արծուի ՚ի թիւ .
թրջեցէք ձեր սուր մէջ նոյա արեան ,
և չորացուցէք դէմ արեգական .

ասելով այսպէս թշնամեացդ համայն ,
և դալարեցուր քո ժողովրդեան .

արդ եթէ այսպէս ըստ իմ հրամանին
անթերի գործէք ժիր վեհազունք իմ ,
անշուշտ Արքայէն արեաց ՚ւ անարեաց
փոխան ընդունիք մրցանակ փառաց .

այլ թէ ոք ընդ այս անցանէ փոքր ինչ ,
մահու չարաչար ընդունի պատիժ :

Զօր՝ Գ. Ե. Երթ Տէր մեր . Աստուածք մեծ
բեզ առաջնորդ .

այն , կատարեմք ըստ քո հաճոյից .

Երթ դու բնաւին յուսով անկասկած :

Մէհր . կեցջիբ տեառն արեաց արժանի քաջեր :
(Էլ կանչէ Սորէն)

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե

Մինչնեքսէն , Նիւսալաւուրդ , Ղասակ , Զօրքեր , և Սուրէն .

Մէհ . Սուրէն , պատրաստ է իմ ձին և կազմած :

Սոր . Բնաւ ձեր մեծ կամաց է ամենայն ինչ :

Մէհ . Սուրեմն մեկնիմ . Մարգարան , Զօրաւար

և դուք քաջագունք հնչելով շեփորք
ընկերացեք ինձ փոքր ինչ ճանապարհ:

(ԼԷ ԺԷԻԻՆ Ե ԼԷՐԻԳՅԵ ԼԷ ԳՊՊԻԷ)

Ե Ր Գ

Ասացեալ Արդամայ 'ի դաշտն Արտազու յաւուր պա-
տերազմի առանձինս :

1.

Օ ի՛ զեփիւռին զիլ զղզղայ զովաշունչ
անեղ Առիւծք իմնինջ առնուն լուռ և մունջ .
որպէս այգուն շաղ գուարթուն, շողշողուն,
քաջագանգոյր վարսերն առնէ փողփոտուն:

Ա՛յ Տեսարան տարադէպ ,
որ մի աչս 'ի լոյս ,
յարտասուս և միւս
յորդառաս լնուս :

2.

Թռչունք՝ որ յօղս 'ի լող Երգեք անուշակ ,
խիտ խայտալով լուսոյ փոխան օրհներգ տայք ,
և հրաւիրեք ձեզ երգակից զիմ հրօտակ ,
այլ տեսանէք ան Հայաստան Արփագեղն ,
տուն Արքային առ որ ուղղեք զգեղգեղ ,
մայր իմ սիրուն , մայր քաջագանց իմ ներհան

խելար մուլար բնդ այգուն ,
Թուէք օղ զարդ վեհ ճակատուն ,
աչք լուսալիր երկնապարզ
աղբիւր գետոց են անպարզ ,
լանջ լայնալիր , գրգալիր
խոցեալ 'ի նեւ ապերախտ ,
աղիողորմ ասէ զայս
'ի ձայն պատկառ և նուազ .

- Չայն տուր որդւոցս հարազատ .
ղիմ մոռացան մի՞թէ կաթն .
աչք իմ արտօսը անընդհատ ,
և նինջ նոցա ուստի՞ բաղցր .
գիրկ իմ է խոց բոլանդակ ,
հանգիստ գլխոցն ուստի՞ բարձ .
ճակատ իմ Թուխ և անզարդ ,
և ճակատուցն ցօղ զի՞ զարդ .
ձայն տուր Վարդան . 'ի ձայն բարձր
զարթն զորդիս իմ 'ի ազգմ .
Թէ սուր նոցա շողշողուն
չ'խորտակեսցի 'ի յարիւն
պարսկին գազան մարդագոյն ,
յայնժամ պճնեալ զարդ , և 'ի վարդ
և ճոխաճեմ զերթ զսագ ,
զայս գեղգեղեմ զնուագ .
- նինջ ձեզ անուշ , կորովիք ,
իմ սիրասուն սերտ որդիք
ննջեցէք յերեկուն
և զարթեայք ընդ այգւոյն ,

Ի ձայն ՚ի պարզ և՛ անուագ
հանգոյն թռչնոց ճառւղուն
Ի խորոց սրտէ
կարդացէք զօրհնութիւն :

3 .

Սի լար մայր իմ, մի նախատեր զքո զորդիս .
ննջեն՝ այլ դու ՚ի յերևակսն երևիս,
ննջեն՝ այլ դու զոյգ բնդ հոգիսն կցորդիս .
այլ եհաս ժամ զարթուցից
իսկ դու մասեաց ՚ի գագաթ,
կամ ՚ի Յայրարատ
սիրտ բաց, բազկատարած
Տեառն առաջի կայ :

4 .

Օ արթիք արեգակունք աննման .
առաւօտն է ծագեր,
այլ չայոց ասիերով
մթութիւն է պատեր .
զարթիք զարթիք փարատել :

5 .

Օ արթիք պայազա՞տք իմ կորովիք .
դիւցազանց մեր հոգիք
փառս երկնից մոռացեալ

խնդրեն մամնանալ,
 և հգտանեն և հնար.
 և հեծեն և գնան,
 մերթ յայթիւ զարմանան.
 արտասուք վայր խաղան,
 և անէծ մեզ կարդան.
 զարթիք շողշողեցէք սուր,
 զի առնուցուն դուր:

6.

Օ արթիք որբացեալ մանկտիք.
 մեր փառքն է անցեր.
 գետք մեր բաշառաջ
 յարիւն են դարձեր.
 մեր դաշտք լիաբուռն
 ցամաքին ո՛հ անջուր.
 մեզ այլ չիք կերակուր,
 մեզ մնաց հուր և սուր.
 զարթիք, կամ արեամբ դաւարին
 կամ կրկին դաւարին,
 և անյոյս ցամաքին:

7.

Օ արթիք.
 արեգակն է ձանձրացեր,
 և չկամի ծագել.
 մերթ ծագի ակամալ,

և սուկայ մթանայ,
 թէ Հայոց արենէն
 շոգի ինչ գողանայ՝
 պարզ, յստակ շող շողայ :

8

Օ արթիք Սիօնի որդիք,
 զի մահէ վհատիք,
 թէ ՚ի վրէժ զօրանանք,
 թէ ՚ի մարտ սլանանք,
 պարսկին սուր ՚ի մեր սիրտ
 ողողէ անմահ կեանք,
 այլ թէ յայս ասպարէզ
 վեհերոտ ՚ի հանդէս,
 ցորչափ կամք ՚ի կենցաղ
 ճակատուց մեր է զարդ
 նախատինք և անարգ,
 նոյն աւանդ և վերջին
 է հոգւոց մեր բաժին
 ընդ լուսոյ պսակին :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՐԿԱՆՆԻ ԵՎ ԵՎԵՐԵՆԻ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա

Վարդան :

Վար. Գլխեցէք գիշերի տաղտկալի ժամեր ,
փախիր թուխ գիշեր որ գայ արշալոյս .
դու անձուկ սրտիս անձկութիւն դիզես ,
բայց արշալոյսն է ցանկալի իմ յոյս .
այսօր կամ լինի ինձի լոյս անգիշեր ,
կամ գիշեր աչացս բաղցրիկ բնաբեր ,
որ քո տաղտկութիւն չ'զգամ թխաթև ,
փախիր հեռացիր որ գայ արշալոյս ,
այսօր կամ ծագէ այնպիսի արև ,
որ հալէ մասեաց ճակատուն ձիւններ ,
կամ ամպ ձիւնաբեր ողջ Հայաստանի .
փախիր հեռացիր որգայ արշալոյս :

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ

Համազասպ , և Վարդան :

Համա. Տես ով հարազատ ահա առաւօտ
բարձած թևերուն ցօղ ու լոյս զուարթ ,
գայ սիւսել երկիր ու դառնալ դատարկ .
ով թէ արենով պսակուէր ճակատ .
քանի որ չ'ծագեր պարսկապաշտ արև ,
և չէ նուիրեր պարս իւր պիղծ գոհեր :

Թող խաղան Հայոց Սահմանէն ամպեր ,
և որոտալով տեղան կայծակներ :

Վար . Ո՛չ ո՛չ . Թող ծագի Թող արեւէ շողեր ,
որ յոյսն է պարսկին և զօրութիւն .

և վկայ լինի մեր արդարութեան :

Հաճ . Բայց գիտես , Թէ ինչ անագորոյն խիղճ

զարնէ սաստկապէս խոցոտէ իմ սիրտ ,

երբ տեսնեմ նորա Աստուծոյ պաշտօն

կոյր մատուցանեն ոտին կանթեղին :

Վար . () Իշէ որ Աստուած մեր նախանձոտ է ,

և չ'տար իւր փառք դրօշելոց անարգ .

և Թող զիս հանդարտ որ աննինջ աչքերս

դիտեն հայրենեացս այս ծաղկաւէա վայր .

դիտեն՝ և Թափեն արտօսր ցնձաւթեան ,

խառնեալ ընդ չքնաղ զօղ առաւօտեան .

գնա՛ և դու ալ ասա քաջազանց ,

Հայոց առաջին կամ վերջին է այս այգ . . .

(Հաճախսդ կը Ռէկիտ :)

ՏԵՍԵՐԵՆ Գ

Վարդան առանձին :

Վար . Ո՞վ իմ հայրենեաց քաղցր հեշտավայր .

քանի որ տեսնեմ զիս քո ծոց դադար ,

չեն կարեր իմ աչք դադրիլ ՚ի լալէ ,

և բերանս երկնից բէւր փառք կարդալէ .

ինձ յոյս չէր երբէք , ու ոչ ընկերացս

փրկիլ Արքայէն պարս խաւարազգած .
 և ծաղկապայծառ և անախտ քո սիրտ
 կազմել այսպիսի փառաւոր բանակ .
 ո՞վ քանի՛ փառք է ինձ և ցնձութիւն ,
 որ քո ծոցի մէջ շահիմ յաղթութիւն .
 և կամքանի՛ հեշտ թափի իմ արիւն ,
 ու մնայ աւանդ քո սուրբ հողերուն .
 ո՞ր սիրով արդեօք սլանայ հողիս
 ընդունել ձակատ աստղահիւս պսակ .
 և քանի՛ խնդին իջանէ կրկին
 ժողովել առ ՚ի յաւելուած բախտին .
 սակայն զո՞վ տեսնեմ . . Հմայեակ . երկինք :

ՏԵՍՆՐԱՆ . Դ .

Վարդան , Հմայեակ :

ՀՏայ . Ա՛հ կարօտով քո մաշեցայ Հարազատ .
 կարօտ սրտիս ահա այս գիրկ քաղցր :

(Վարդան) Գեղեւ իւ՛նք :

Վար . Ո՞վ Անձկալիդ իմ ազնիւ Հմայեակ ,
 (Իրար՝ Գեղեւ պա՛ռեւ ի՛նչ յը լը լը իւ՛նքնննն :)

Վար . Փա՛ռք անմահ երկինք փա՛ռք բեզ բիւր-
 անգամ .

ո՞վ ցանկալի օր ո՞վ հրաշալի ժամ :

ՀՏայ . Այսլայնարձակ դաշտ ի՛նչ է հաբազատ
 պարսկին վատ արեան ծարաւի՛ գազան .
 ես երջանիկ եմ երջանիկ յաւիտեան ,

որ արժանացայ այս շքեղ փառաց ,
որ արժանացայ քեզ հետ ու քաջաց
շահիլ յաղթանակ կամ պսակ կենաց :

Վար . Բայց Հմայեանկ մեզ օգնուի ինչ գտար :
Հմայ . Յունաց բաժնի մէջ բնակող Հայեր

ամենք սրտիս մէջ գրուին անվաւեր ,
տեսքով ու լեզուով Հայ են թէպէտե ,
գործքով մեծ անուանս այս նախատարեր .
չուզեն հայրենեաց փրկութեան մեռնել ,
որ անշուշտ կոտորեն մահուն ժանտ սուսեր .
այլ վատ սպասեն բնական մահուն ,
որոյ յաղթելն է դժուար և քիչ կան . . . :

Վար . Ո՛վ ողորմելի մայր իմ Հայաստան .

զքեզ այսպէս ուզէր տեսանել Վարդան :

Հմայ . Ս'ի հարազատ իմ , մի դու վշտանար ,
այդ բո հառաչանք սրտիս վէրք մի տար .

Թէ յուսանք յանձնի բոլոր սրտէ ,

պարսկին արեան ծով զմեզ սուզել չէ բաւ .
զոր է ամենայն օգնութիւն մարդոյ ,

Թէ չ'օգնէ անյաղթ բազուկն Աստուծոյ :

Վար . Ես գորա համար չ'հեծեմ Հմայեանկ
այլ մարդկանց՝ որ ազատ անուանին էակ .

բայց քան զանասուն կամաւ լինին վատ ,

զի գոհ են ունել բերան օտար սանձ .

բայց տես հա՛ գայ Արշաւիր և Համազասպ :

Վարդան, Հմայեակ, Արշաւիր, և Համազասպ :

Արշ. և Համ. Ո՛վ ի՛նչ հրաշալի և քաղցր
տեսարան

Հմայեալի դու հոս .

Հմայ. Ո՛վ սիրելի եղբարք :

(Իրարո՞ գիրէ կիսան) :

Արշ. Այնչափ շրջեալ ի՛նչ շահեցար տէր
Հմայեակ :

Հմայ. սրտիս անհնարին բորբոքեցաւ կրակ
դարձայ կիզելու պարսկին գուճարտակ .
քաջ կենանք եղբարք և չ'փախենք բնաւ ,
քանզի յաւելու մեզ նաև այն փառք ,
որ մեզ օգնողաց պճներ զձակատ :

Ար. Մահուան ասացինք եկ կլէ զմեզ ,
և պատասխանեց թէ ես կեանք եմ ձեզ .
ուրեմն կեանքէ ալ երկիւղ հնար է մեզ :

Վար. քաջք իմ գլտեցէք արդեօք ո՞վ են այնք ,
որ պարսկին կողմէն գան ՚ի մեր բանակ :

Համ. չարին վասակայ նենգութեան գործիք
երէք խաբեբայ և պիղծ քահանայք .

Հմայ. Վասակ դեռ շնչէ՞ այն հրէշ մարդակերպ
կենաց անարժան և մարդկուէ նախատինք :

Համ, իւր ամեն մի շունչ, իւր ամեն մի ձայն
հայրենեաց շունչ մի նուագող է այն :

Հմայ. իմ վրէժխնդրութեան առաջին կայծակ
ես պիտի թափեմ այն վատին գազաթ .

որ մէկէն զթոխոց ծոց բանայ իւր աչք :
 Հաճ. Եւ ես այս եկող անգուծ ճիւղաղներ
 հոս պատառ պատառ պիտի թողու՛մ արդ ,
 և նոցա մարմին արեամբ թաթալած
 խաւրեմ առ վասակ և իւր զօրապետ՝
 որ նուիրեն իրենց մեծ հօրն Գենմաղդէզն ,
 ու ճակատ առ ճակատ դան ՚ի յասպարէզ :
 Արշ. Երբ թէ մենք գասոնք չ'թողունք կեն-
 դանի ,

վասակ համարձակ ^չ ի խաղար ՚ի մարտ .
 և մեք իւր արեան գուցէ ծարաւի
 անհանգիստ լինիմք թէ աստ թէ անանց .
 և մանաւանդ թէ թող իմանայ պարս ,
 որ հայեր իւր պէս չեն նենդ և վատ ազդ .
 հայեր չ'սպաննեն այն՝ որ զէնք ՚ի ձեռն ,
 քաջու՛թեամբ իւր հետ չ'մտանէ ՚ի աւզմ :
 Վ. Կեցցէս քաջդ Արշաւիր . եկան ահա :

ՏԵՍԱԲԱՆ 2

Վարդան , Հմայեակ , Համազասպ , Արշաւիր , Զանգակ :
 Ու Պետրոս ուրացեալ Երիզունք և Սահակ ուրացեալ
 Սարկաւազ :

Եր Տէկ Բէ . Ողջոյն , դիւցազունք
 Վար . Ողջ եմք ՚ի յԱստուած :
 Զան . Տէր Սպարապետ Արևելեան ամսլ՝
 որ ծածկէր Հայոց խաղաղ արեգակն
 լարզպան վասակին բարեխօսու՛թեամբ :

հեռացաւ այսօր , ուրախութիւնն ձեզ :
 Վար . շեն ըմպեր հայեր այն աղբիւրէն ջուր ,
 որ տեսքն է յստակ և ծոց ճծի բիւր .
 այս սուր միայն է մեր խաղաղութիւնն ,
 որ պիտի մխեմ այսօր պարսկին սիրտ :

Պէտ . Այդ դառն խօսքերով մի զմեզ խոցեր ,
 այլ սիրէսրտիւ զոր գամբ աւետել .

չէ ինչ լաւագոյն արևուն ներքև ,
 քան խաղաղութիւն Տէր Սպարապետ .

սիրէ և գիտցիր այն վասակայ յարգ ,
 որ գիտես թէ ինչ մեծ աշխատութեամբ
 կարաց վաստակել այսպէս մի բարի ,
 որ թուի բեզ չար և աղէտալի .

է երբ նա տեսանէր պարսկին անթիւ զօրք ,
 ամիշէր այլայլէր , և մնայր ՚ի կոծ .

զի անհնարէր Հայկազուն որդւոց
 մարել մաքառով այն անարկու բոց ,
 ապա խորհելով քանի մի իշխան ,

և բազմաթիւ ալ զօրք ու սոսկական
 իւր հետ առնելով դիմէր լալական
 առ Միհրնէրսէհ մեծ հրամանատարն ,

բայց միհրնէրսէհ սաստիկ զայրացած
 կատաղի կերպով բառնայր աղաղակ
 — թէ երդուեք բեմես ՚ի միհր մեծ Աստուած
 — այսպէս ալ արքայն արեաց անարեաց .

— կամողջ Հայաստան անկանի սրով ,
 — և կամ ընդունի կրօն Մազդեզանց .
 այսպէս ասելով ՚ի բաց կնց վասակ

ասէր, զի չէ հնար խնդրոյդ կատարման.
բայց որչափ նորա դէմք հուր տոչորէր,
նոյնչափ արտասուք և նոցա հոսէր.

մինչ թափանցելով 'ի կրակ և մարէր,
կատաղի առիւծ իբր գառն խոնարհէր.

և գ'րէր փուլթապէս աղերսագիր մի,
զոր աւանդելով քաջ սուրհանդակի
յղէր առ Արքայն մեծագոր Յագկերտ.

և ապա ինքն ալ դառնայր յարքունիս.
և ահա այսօր դարձաւ սուրհանդակ
բերելով հայոց ողջոյն փրկութեան.

այս է ըստնախկին մեր սուրբութեան
պաշտել համարձակ զՔրիստոս Աստուած :

Վար. Ս'եք երբէք չլանք, և ո՛չ աղաչենք,
կռիւ կռիւ, սո՛ւր, և ուրիշ ինչ ոչ ճանաչենք,
զի Հայկի՛ն հարազատ, Լ'արժան որդի եմք :

Սահ. Տէր. արդ' մարդ անուն գազանի՞ փո.
խենք :

Վար. Գազան է պարսիկ, դուք, և ձեր պաշտ-
պան.

մեք մարդ ճանաչող մարդկութե՛ս սահման.
Սահ. Ինչպէ՞ս,

Վար. Ո՛ւր մեր ազգային ազատութիւն.

ձեզ պիտեաց ո՛ւ պարսկին վառեցաւ 'ի հուր
և ինչ իրաւամբք, 'ի նանիր, 'ի դուր.
արդ, երկինք սոսկա՛, երկիր դղրդիր,
զի մեր երկնային ազատութեան ալ
սանձ կամի դնել Ազգ վատ բռնակալ.

ազատութիւն մը՝ որուն սիրտն է կառավար-
արդ այսպիսի ազգ ինչպէս կոչեմք մարդ,
որ չի ճանչնար իրաւունք և պարտք.

չար է քան դազան, և մեք չարագոյն,
երբ թէ իւր մատնենք մեր ազատութիւն.
ընկերք գորանանք մարդկութեան համար.
մեռնինք ու ապրինք իրաւանց համար.

եթէ ոչ՝ երկիր իբրև եզն վարուիմք,
ու երկինք իբրև բանական դատիմք:

Զան. Քաջ գուան հոգ լեր. սուրհանդակն

» թէ երգուաւ Յազկերտ 'ի միհր մեծ ^{ասաց,} Աստ-
ուած.

» որ այսուհետև քրիստոնեայք ազատ
» անխտիր ինչպէս իմ խնամեմ ազգ.
» և թէ զիս ալ հոս ճեպով ասաց վնգ,
» որ մի գուցէ թէ լինի պատերազմ.
բայց թէ չհաւատաք մի կռուիք առ այժմ.
մինչև որ հասնի խաղաղ հրովարտակ:

Համ. Ի բնաց հեռացէք 'ի բնոցնենդաւորք.
զմեզ հրապուրել չ'կարէք այդպիսեօք,
թարթեք դուք թէպէտ ինչպս՞ դառն անմեղ,
բայց բիբք ձեր ծրարեն ամենի դայլեր.
չ'կրէք ձեր վերայ այնպիսի երակ,
որ սպական չէ պարսկին պիղծ արեամբ.
վատք, անագորոյնք, և նենգախորհուղք,
'ի բնոց գնացէք աստի եթէ ոչ. . .

Սուրին կեւլ Կուրու կը հանէ:

Պեք. Յիշէ, Բրիստոսի եմք մեք փոխանորդք ։
Արշ. շեմք մեք անտեղեակ ձեր անխիղճ
գործոց .

գործք՝ որուն վրայ զարմացեր դժոխք ,
կայենի վշտերն է թեթեցուցեր
և ձեզ սպասու լինի անհամբեր ։
դուք չէք , ո՛վ բնութեան տգեղ վիժածներ
որք չարահնար այդպէս խօսքերով
որսացիք բազում պարզամիտ հայեր ,
ձգեցիք պարսից որոգայթ անել .
ոչ դուք արարչին հանուր էակաց
բարոզիչ էիք և երկրպագու .

արդ նորա փոխան ո՛վ սիրոք ապառաժ
անշունչ արևո՞ն և անխօս տարերաց .

ոչ դուք բաշխէիք մարմին և արիւն
երկնային փառաց ՚ի հաղորդութիւն .

խկ արդ ի՞նչ բաշխէք պիղծ միս յազածոյ
ժառանգորդ լինել անշէջ գեհեհին .

նախատինք նախատինք վատ ճակատներնուդ ։

Ս. Մ. յո , մեք թէպէտ որսացինք հայեր՝
բայց ոչ պարսկին դեն ընդունել տալոյ
այլ զի վասակայ լինելով ընկեր՝
գնան արևելեան վայրագ խաղաղել ։

Վար . Լու ինչպէս կրնար նա չ՚խաղաղել ,
երբ տեսաւ շատ չայ իւր որս է եկեր .
բայց հիմայ դարձեալ նօթեցաւ անգո՞ւթ ,
զմեզ ալ խնդրէ ժանիքներուն կեր .
այլ գնացէք գնացէք աւետիս տալ իւր ,

Թէ մի պահեկէն գան հայեր յախուռն,
 պինտ պինտ երկաթներ տալ իւր կերակուր
 որ միւսանգամ սլ չ'անօթենայ շուտ. . . ,
 Զան. Տէր, վկայ է մեզ սուրբ աւետարան,
 որ չ'խառնեմք զսուտ հետ ճշմարտութեան:
 Ղար. Թէ աւետարան մարդ էր բանական,
 մեզ վկայ եկաց ձեր խաբէութեան:
 Պէր. (Ո՛վ բնութի յամառ), ո՛ւմ անգթաբար
 զքն պիտի լինի մեծն Հայաստան.
 Գիտցի՛ք տեարք գիտցի՛ք որ այնչափ արեան
 համար պիտի տաք երկնից սուրբ ատեան:
 Ար. Ո՛հ քանի երկնից սիրելի է այն,
 որ ճշմարտութիւն չ'սոցոտէ բնաւ.
 և աներկեան սլացեալ յասպարէզ
 մեռցունէ, մեռնի վասն ճշմարտութեան:
 Զա. Պէտք է լսել մեզ իբրև Աստուծոյ.
 մեզ՝ զոր Գրիստոս հովիւ ընտրեց ձեզ.
 նաև վասակայ որ մարդպան է մեծ.
 և այս Առաքեալ պատուէր կարդայ ձեզ:
 Հաճ. Ո՛ր ասակ՝ զոր դուք հայ ճշմարիտ պնտէք.
 իսկ ես այն որոյ նմանեմ արդեօք.
 անգուծ դժխոց իշխան իսկ է նա,
 և դուք չարարուեստ արբանեակք նորա.
 ո՞ր դաժան ոճիր, և ո՞ր դառն աղէտ
 չ'ըմպեց Հայաստան այն վատին ձեռքով.
 որդի՛ ապերախտ, ա՛հ որ եթէ չէր,
 այժմ պարսից գլուխ Հայկազանց ոտքն էր.
 քանի՞ցս ձեացաւ նա սուրբ բրիստոնեայ,

և վստահութիւն գրաւեց իւր վերայ .
կարգեցաւ հովիւ , Տէր հայաստանի ,
բայց մատնեց գայլոց անողոքելի .

ուրեմն դուք ինչպէ՞ս ո՞վ գազանասիրտք
վարագոյր լինիք նորա չարութեան ,
որոյ դառնութիւն է Հայաստան ,
ըմպէ՞ք և միթէ ևս չար միւսանգամ .

՛հչ ՛հչ . 'ի զո՛ւր է 'ի զո՞ւր ձեր վաստակ ,
քանզի նա գիտցաւ այս խօսքերուն յարգ ,
— թէ ձեր մարգարիտ խողերուն մի տաք ,
— ու փորձեալն ալ փորձել անմտութիւն է :

Սահ . Բայց ուր յաւելան մեղք՝ հոն և շնորհք :

Վար . Ը , յո՛ւ , բայց հոն ուր մեղք անգէտ գործի ,
և ուր շնորհաց ալ տեղի գտանի :

բայց հա՛ գայ Սրբազան և Հայր Ղևոնդ ,

ՏԵՍԱՐԱՆ Է

Առաջինք , Յովսէփ կաթուղիկոս , և Ղևոնդ Երեց :

Յով . Սահ . և Ղև . Եր . Բարեաւ եկիր դու ո՞վ
քաջդ Հմայեակ :

(Հմայեակի կ'երբայ արեւելի ինչ համբո՞րէ)

Յով . Սահ . Իսկ դուք ինչո՞ւ հոս , ո՞վ անհա-
րազատք

հայրենեաց , և մկրտութեան :

Չան . Ի սէր Հայրենեաց , և մկրտութեան
պարսաւ մեր ճակտին պսակ պարծանաց :

Յ՞՛վ. կա՛ր. Ա՛յո՛ գէթ յ՛նչ տանէք ձեր չար կամք՝
բայց դուր , զի պատենէն ալ դուրս ելաւ
սուր . . .

Պե՛տ . Ս՛արդ կային անգին կեանք կարճատելու
չ՛գոյացաւ երկաթ այլ պահպանելու .
սիրեցէք ընտիրն կենցաղոյս բարեաց .
զխաղաղութիւն ո՛վ Տէր Արբազան :

Յ՞՛վ. կա՛ր. Խաղաղութիւն . ուստի՞ ընդու-
նիմք ուստի՞ .

անթիւ թիւնաւոր գեռուններով լի,
դժոխարմատ , և անխաղաղ սրտերէ :

Վա՛ր . Ա՛յեմ՛ ընդունէր ես , թէ է սուրբ սրտէ ,
քանզի ընտիր է և օրհնեալ այն սուր՝
որ ՚ի վրէժխնդրուի երկնային փառաց ,
նաև հայրենի , դահիճ է կենաց :

Ա՛ս . Ա՛յո՛ , ճշգրիտ է վեհազուն Տէր .
բայց նոցա զօրաց , զինուց թիւ գիտես ,
որ անդրդուելի և անհամար է :

Յ՞՛վ. կա՛ր. Ս՛իրտք ապառաժ ինչպէս վեմ
անշարժ ,

սիրտ՝ թափուր բնաւ Քրիստոսի սերմանց .
ուստի՞ դուք ուսաք չափ , կշիռ դնել ,
անյաղթ և անհաս նորա զօրութեան .

Աստուած՝ որ զծով ցամաք փոխելով ,
անցուց խրայէլ անտի անվրդով .

և սէգ Փարաւոն բիւր զօրքով հանդերձ
կատաղի ալեաց խաղալիկ բաշխեց .

կարող չէ՞ միթէ փրկել և զմեզ

այս նոր Փարսուոն վատազգի պարսկէն .

զմեզ՝ որ անգին Որդւոյն արենով ,

գնեց իւր նոր հօտ և նոր խորայէլ :

Զան . Փրկէ՝ բայց Փրկիչ գրաւելու համար ,

միաբան սրտէ հաստատ յոյս պէտք է .

և այսմ վստահիլ կարե՛ս Սրբազան :

Յով . Աթ . Լ՛յ . քաջ գիտեմ , որ մեր զօրքն
ամէն

մահ վնն Աստուծոյ նոր կեանք համարեն :

Զան , Լ՛րթանք ալ երթանք բայց աւանդ աւանդ ,

որ ամօթ , պարսաւ բեռն է մեզ յոյժ ծանր .

զոր չգիտեմք , ինչպէս (եղևիկ ո՞վ վատակ ,

բերեմք քեզ փոխան դովեստի արժան .

դ՛ն՝ որ Հայրենեաց փրկուածեան համար .

այնքան արտասուք թափեցիր յօժար ,

ո՛հ , և այսօր ալ կորստեան համար ,

պիտի լաս մեզ հետ թէպէտ ոչ կամաւ :

Ղե . եր . Գնացէք լացէք ո՞վ նենգախորհուրդք .

զի մեր սուր զոր դուք խնդրէիք թաղել ,

փայլեցաւ , կարեց ձեր չարահնար լար ,

որով յուսայիք զմեզ կաշկանդել .

նոյն սուր յասուուածեան մխեալ կարմիր հուր

և զվատ պարսիկ գայ այսօր կիզուլ .

պարսիկ՝ որ Աստուածն է ձեր զօրավիզ

լացէք որ փրկէ իւր կեանք երկաթից .

լացէք զի ձեզ լալ մնայ յաւիտեան :

Ուրայ . Լ՛րիւն ձեր ՚ի գլուխ ձեր եզիցի :

իւ մէկին :

ՏԵՍԱՐԱՆ Ը

Յովսէփ Վաթողիկոս , Ղևոնդ Երէց , Վարդան , Հմայ-
եակ , Արշաւիր . և Համազասպ :

Վար . Ինկաւ վերջապէս կորակոր 'ի խոր
խաւարամուտար նենգութիւն պարսկին .
և արդարութիւն լուսապսակ ճակատ ,
յաղթող պերճացաւ այս ծաղկաւէտ դաշտ՝
որ սուր տայ պիտի բռնի պարսկին ձեռք
կազմիլ 'ի կռիւ ճակատ առ ճակատ ,
բայց ուր է Վահրամ , խրկեմք լրտեսել .
գուցէ յարձակին մինչ մեք անպատրաստ ,
Համ . Հա եկաւ Վահրամ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Թ

առաջինք և Վահրամ

Վահ . Ընչա՛ պատրաստ կամ :

Վար . Գնա լրտեսել պարսկական հանդէս :

Վահրամ խոնարհելով իջ մէկնի

Վար . Իսկ դո՛ւ Արշաւիր և դու Համազասպ
գնացէք կազմել մեր քաջերն 'ի մարտ .

տուք գուռնդն առաջին առ տէրն Արծրունեց ,
և նիզակակից իւր իշխան մոկաց .

երկրորդն խորենայ խորխոռունի ,

և նիզակակից իւր յաջ և 'ի ձախ

զընծայինն Արսէն և Քաջբերունին .

երրորդն ալ Թաթլոյ վանանդեցի ,

իւր նիզակակից տաճատ գնթուհի .
 իսկ գուհն չորրորդ ինձ պէտք է առնուլ
 և ինձ թիկնապահ զձեզ երկոսին .
 գնացէք հա այսպէս կարգ պատենազէն
 առաջնորդեցէք փոյթ հոս :
 Արշ և Հաճ . Անմիջապէս : Իւ Ռիկին

ՏԵՍԱՐԱՆ Ժ

Յովսէփի վաթուղիկոս . Ղևոնդ երէց , Վարդան և Հմայեակ :

ՀՏայ . Ընցան վշտաբեր , և տաղտուկ ժամեր ,
 օհ հասաւ սրտիս ցանկալի վայրկեան .
 երկինք սկսաւ պսակներ հիւսել .
 'ւ անդուհ տանջանաց գործի պատրաստել
 ահա հրեշտակ ձիւնափայլ 'ի տես
 հատանին ճակտէն լուսին և արև ,
 պատուելով պարսկին թուխ մառախուղներ ,
 2 կեշտ յայս ասպարէզ իջնայ 'ի հանդէս .
 մի աչք հեղեղի պէս արցունք թափէ ,
 իսկ միւս ծայրալիր ցնծութեամբ է լի ,
 մի ձեռք գեղազան փուռնջ փուռնջ ծաղիկներ ,
 իսկ միւս սոսկալի փշոց պսակներ .
 ծաղիկներ առ մեզ ուղղէ ժպտելով ,
 իսկ փուռն առ պարսիկ թախծալից դէմքով :
 Վար . Ո՛վ իմ Հմայեակ լսէ բաղցրութեամբ :
 ՀՏայ . Եւ ի՞նչ Հարազատ :
 Վար . Քեզ մի գալ 'ի կռիւ .
 այլ կաց դու հոս առ Յովսէփի Սրբազան .

զի թէ ես, Համազասպ չ'դարձանք ողջան-
դամ,

դու Հայաստանի լեր Տէր և պաշտպան,
նաև ընտանեաց մեր մխիթար:

ՀՏայ. Ի՛մ աչքերուն նինջ, և հանգիստ իմ
բաղցր

պարսկին արեան մէջ մնայ մոլորած.

հերիք չէ եղբայր, հերիք չէ միթէ,

կամիս որ մեռնիմ անարի ու վատ.

կամ աստեղահիւս պսակին պայծառ՝

որուն զուարթունք ցանկան թէ էր հնար. . .

զոր թէ ընդունիք դուք Յի ձեր ճակատ,

և զիս անարժան համարիս եղբայր:

Վար. Թէ ողջ, անմեաս, և յաղթող դառնանք,

մեզ հետ բերեմք քո հանգիստ կորուսած.

իսկ եթէ մեռնինք և առնունք պսակ,

առնուս և օր մի դու իմս՝ Հմայեակ:

ՀՏայ. Երբ սուր և սլաք միայլին վառ ՚ի վառ,

և խմեն արիւն իբր եղջերու ծարաւ,

գոռ բաջամարտիկ արանց ձայներէն

լեռ, ձոր ու բլուր ինձ տան արձագանգ.

ես ինչպէս կարեմ նստիլ անտարբեր,

և սուրս, որ աւաղ ծարւէն ժանկոտեր

զուտ Հայ արենով լի բազուկներով

չ'սրբել, կամ չ'կոտրել մէջ պարսկին արեան.

մանաւանդ եթէ (ո՞ ժամ սգալի)

ո՛հ. գրեզ տեսնեմ արիւնաթաւալ:

Վար. Թէ ինձ, և այսչափ բաջ դիւցազանց հետ

յաղթես, կամ մեռնիս բեզ չէ այնչափ փառք .
 այլ փառք, սքանչելի և աննման փառք
 քեզ, յորժամ եթէ չլինիմք մեր քեզ հետ :
 ՀՏայ . Ինձ սիրելի է քաջաց հետ ապրիլ, քա-
 ջաց հետ մեռնիլ :
 Յ՛՛՛՛՛՛ . Կ՛՛՛՛ . Ո՛՛՛՛ քաջդ Հմայեակ , բնութիւն
 ձմերան

Թէպէտ տաղտուկ է դառն և դաժան ,
 բայց ապականեալ և անառողջ օդ
 յստակէ առ ՚ի չմնաս բնութեան .
 այսպէս և մեծին խրատ փոքուն
 որ թէպէտ կամաց իւր բերէ սոսկում ,
 բայց թէ հնազանդի սիրով ամենայն ,
 նա ոչ սասանի բնաւ յաւիտեան :

ՀՏայ . Ո՛՛՛՛ թէ առ չար ինչ գնամ Սրբազան :
 Յ՛՛՛՛ . Կ՛՛՛՛ . Ա՛՛՛՛րդ , միթէ վարդան թշնամի է
 քեզ :

ՀՏայ . Չունիմ բարեկամ իւրմէ հարազատ .
 Յ՛՛՛՛ . Կ՛՛՛՛ . Ուրեմն լսէ իւր՝ ապա եթէ ոչ ,
 բարին զոր կարծես դառնայ քեզ չար մեծ .
 բայց հա դայ վահրամ աճապարելով :

ՏԵՍԱՐԱՆ ԺԱ

Եռազինք և վահրամ :

Վ՛՛՛՛ . Օ գունդն մատեան , զօրք ամէն և փիղբ
 յառաջ ետ կանչել զօրավարն պարսից .
 սկսաւ կարգել և կազմել ՚ի կռիւ

Օն փռւթա տէր իմ մինչ չեն յարձակեր :
Ղ. Եր. Տեսէք ահա դան մեր քաջա-
զունքն ալ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԺԵ ԺԲ

Յովսէփ կաթողիկոս, Ղևոնդ Երէց. Վարդան, Հմայեակ,
Արշաւիր, Համազասպ, Զօրբէր և Վահրամ:

Զօրբէր իւր նախնիներէն :

Յով. կաթ. կեցցիք կորովիք.

Ղևոնդ Երէց Յովսէփ կաթ. շնորհակալ իւր նախնիներէն :

Ղ. Եր. Տէր, թէ բարեհաճիս

խօսիմ քանի մը բան քաջալերական:

Յով. կաթ. Խօսէ զի ժամանակն ալ հրամայէ :

(Ղևոնդ Երէց կրկին խոնարհելով կը դառնայ
առ քաջեր)

Ղ. Եր. Ողջոյն կորովիք Տանն Արարատեան
ողջոյն երկնաւոր որդիք աննման.

ողջոյն տայ ձեզ անմահ փեսայն երկնաձեմ.

»ասէ ու լսէ նոր իսրայէլ զոր ասեմ :

— »Ես առիւծն եմ անմահ Սրովբէից սոս-
կալին,

»և դառն խոնարհ Գողգոթայ լիւրին.

»որ այնչափ խանդակաթ վառեցայ 'ի քո
սէր'

»մինչ անմահս գոլով մահապարտ մեռայ.

»աղէ դու ո՞վ գին իմ կարմիր արեան

»և անմեղ չարսիս ծնունդ ծոցածին

»և դու վախե՞ս արդ իմ փառաց համար

« զինու վառելով 'ի մարտ սլանալ .
« և ուստի քո վախ , թշնամւոյն սուրէն .
« չես յիշեր միթէ դու անսուտ իմ բան .
« թէ որք զմարմին ձեր սպանանեն
« հոգի չեն կարեր զի անմահ է այն .
« կամ չ'գիտես որ տայ իմ անուան համար
« կաթիլ մի ջրոյ չ'կորուսեր իւր վարձ .
« իսկ արդ՝ եթէ դու չ'խնայես քո անձ՝
« հնար է միթէ որ քեզ զլանամ .
« գիտցիր այդ մահէն ուստի դու սոսկաս ,
« զուարթունք զանկան և չեն ձեռնհաս .
« զի ճակտիդ ձօն տամ այնպէս մի պսակ
« առ որ զմայլին նոքա աչք ամիշած .
« արդ սարսիր փախիր հեթանոս գնդէն
« փախիր վատասիրտ և թերահաւատ .
« փախիր մի կռուիր իմ փառաց համար ,
« ուր եթէ մեռնիս առնուս անշուշտ կենք .
« բայց դու ուր կարես փախչիլ ո՞վ յիմար .
« չ'գիտես հոն ուր ոտք քո կոխեն իբր կենք ,
« անտի քեզ ծագի այնպիսի մի մահ՝
« որ զքեզ դժխոց տանի ճանապարհ .
« ուրեմն զօրացիր և հասիր հօտ իմ ,
« հասիր իբրև խաչն 'ի յարօտ ընտիր .
« թո՛ղ մահկանացու երկչոտ բնութիւն ,
« 'ւ անմահ զուարթնոց զգեցիր յուսով .
« թէպէտ կարող եմ 'ի բթթել ական
« շնչասպառ փռել թշնամիք համայն ,
« այլ կամիմ փորձել հաւատոցդ հանդէս .

„Թէ արդեօք ճանչէս յարգ իմ մեծ արեւն .
 „Եւ դու մի կարծեր թէ քո արեւէն
 „Հեթանոս սուրեր յագին լիապէս ,
 „այլ թէ մին 'ի բէն յերկինս պսակեմ'
 „նոցանէ հարիւր անդնդոց մատնեմ .
 „որ մնացորդք ճանչեն թէ ես եմ ան ,
 „Եւ չիք որ ձեռին իմ չէ արարած :

(Խոնարհի Յովսէփ Աթուղիոսի) :

Քաջ . Փառք փառք պարգևողին մեզ այս
փառք :

Վար . Օ՛ն սուսերամերկ վեհ իմ քաջազունք . .
Սուրեր իլ հանեն :

սուսերն 'ի յաջ վահան 'ի ձախ քաջաժիր .
Նճանապէս :

փայլեցուցէք տալով շունդ մեծաձայն , . .
 դրօշակիր քաջաց յառաջ օն յառաջ . . .
 քաջք կարգ 'ի կարգ և դուք նորա ետեւէն . . .
 շեփորք հնչեն պատերազմի 'ի նշան . . .
 լնւո . . .

յառաջ մատիր Արշաւիր և դու Համազասպ
 իմ յաջ ու ձախ ինձ թիկնապահ կայնեցէք :
 (Վո գան)

Ղևնդ Երէց Վարդան Արշաւիր և Համազասպ
 Յովսէփ Աթուղիոսի Խոնարհելով ի՛րան .

Տէ՛ր Սրբազան, սուրբքո աղօթք 'ւ օրհնուի
 արա՛ն անհատ թոյլ մեր բազկաց 'ի զօրուի :

Յո՛վ Կա՛ր . (Փշխի՛նք) գնացէ՛ք որդեակք . ա՛ծ
ձեզ . . օգնական :

Նոյնպէ՛ս ի՛նչ Տօբի՛նան շնայե՛լայ
Թո՛ղ մեզ սիրաւառ ճակտիզ տալ համբոյր .
ազնիւ շնայեակ ինչո՛ւ ես տխուր :

(Շնայե՛լայ ճակտի՛ս ի՛նչ համբո՛ւրէն) :

Շնայ . Աւա՛ղ , որ մաշիմ 'ի հուր և ոչ սուր :
Չորս Տէ՛ի Բե՛ր . Սա կացցէ՛ այդ հուր , հրոյն
հայրենեաց ջուր .
բարեա՛ւ մնա անձկալին շնայեակ :

(Կը Երո՛ւնան առ Բա՛ջեր) :

Կար . Գոռ տուրք բաջազուներ ընթացէք յառաջ :
(Կը Տէ՛նին) :

ՏԵՍԵՐԵՍ ԺԴ

Յովսէփ Կաթուղիկոս , և շնայեակ :

(Յովսէփ Կաթուղիկոս Տէ՛ի ի՛նչ Բարեկարգ) :

Շնայ . Աւա՛ղ . . աւա՛ղ . . սիրելիքս հեռացան .
դու էր շնայեակ հոս կասմիայնակ .
նոցա ձայներէն ընութիւնք սոսկան ,
իսկ քոյդ ինչո՛ւ է նուազ պէս ճիպոան .
սուրբ փայլատակեն նոցա իբրև հուր ,
և քոյդ էր ննջէ 'ի պատեան տխուր .
մանո՛ւկ եմ միթէ ես վատ , անարի ,
թէ չեմ Հայ պարսկին արեան ծարաւի .

կամ ցաւագար եմ ինկած 'ի մահճի,
Թէ շղթայակապ 'ի մէջ մուծ քանտի.
Ո՛չ ո՛չ, Հմայեակ ազատ է ազատ.

Վարդան ո՞վ Վարդան անգուծ հարազատ.
Քո լոկ պատուէրն է արգելող զիս հոս,
Իբրև Թէ յետին եմ մահկանացուաց.

Գնա՛ զա՛րկ ուրեմն անգուծ զա՛րկ պարսիկ,
զա՛րկ, իւր արեան մէջ գտիր քո հանգիստ.
Փոյթ չ'է Թէ անխնայ տանջէ զիս իմ հուր,
հուր՝ զոր վառեցի զպարսիկ կիզուլ.

Քայց ինչո՞ւ, հանե՛մ իմ սգաւոր սուր,
հանե՛մ, և վազեմ գոռ քաջազանց խուճբ.
վազե՛մ, և ո՞վ է որ արգելու զիս
խլել 'ի ծաղկանց քանի դաժան փուշ .

(Ս՝-ը կը հանէ) :

Սարսիբ սասանեան դժոխային գուռի,
դողա՛ Թշնամի անհաշտ հայրենեացս,
զի հա՛ գայ այն մահ . մահ՛ զոր կամեցան
այլ իմն ատենի տալ զքեզ իւր կուր :

(Յ՝-ը կ'ընէ Վ՝-ի շինքն ինչ քոնէ)

Յ՝-ը. Վ՝-ը Ո՞ւր իմս Հմայեակ ո՞ւր այդպէս յան-
դուգն .

մոռցար և մի Թէ Վարդանայ պատուէր :
Հ՛հայ. Ս՝ արդան . . ո՛հ, ո՞ւր է ազնիւ հարա-
զատս .

Թող ինձ Սրբազան իւր օգնել գնամ :

Յ՝-ը. Վ՝-ը. Թէ չ'օգնէ անյաղթ բազուկն Աս-
տուծոյ ,

բանի՛ անզօր է մահկանացուի մի:
բայց ո՞վ է այս կին որ մանուկ գրկած,
զայ դողդոջելով և ձայն ողբասաց:

(Դո՛ւրսէն յայն իւրա՛ն):

Աւարայրի մէջ խելար և մոլար,
յողնած որդիս իմ գիրկի՛ ՚ի նինջ ՚ի Թալ Թալ,
ոսկեզարս բազդիս այս տեղեր դադար,
ժուռ գամ և փնտռեմ, ո՞հ ալ չունիմ կար.
Վարդան՝ Վարդան՝ ինձ սիրոյ տուր ձայն,
ինձ՝ որ իբր սէր շրջիմ լալական.
աւանդ. . չ'լսեմ ձայն, հապա ո՞ւր գնամ.
դա՛շտ դա՛շտ ասա՛ ինձ, ո՞ւր փնտռեմ ես զայն:
ՀՏոյ. Ո՛հ Զարուհին է Սրբազան,

(Ալ Դո՛ւրսէն) Դէ՛հ ի՞նչ յե՛տ էրե՛սին Դրա՛ծ)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԺԴ

Առաջինք և Զարուհի, Մագնոս գրկած :

Յո՛ւ. Վա՛ր. Լըրկի՛ նք:

Զարո՛ւ. Դու՛ և հոս Սրբազան. և ո՞ւր է Վար-
դան :

Յո՛ւ. Վա՛ր. Լը՛կ Զարուհի էկ, (ո՞վ ողորմ վիճակ).
գթութիւն Տէ՛ր Տէ՛ր ննջե՛ս և առ այս :

Զար. Ի՛այց Սրբազան՝ ասա՛ ասա՛ պաղատիմ,
գիւցազնոյս հետքեր իմ ո՞ւր դադարին :

Յո՛ւ. Վա՛ր. Մի՛ լար Զարուհի, մի՛ լար անտեղի.
բո՛ աչք արտասուաց դեռ չունին տեղի.

ձեռն՝ զոր դու փնտռես քո արցունք ջնջել
հայրենեաց բաղդին ժուռ գայ եզերքներ .
գերանդի միայն է իւր սիրելի ,

որով անխնայ խլէ զփուշեր .
զՄագնոս գրկէդ վար ա՛ռ ե՛կ ու նիստ ,
մինչ դառնայ (ո՞վ թէ չ՛կոտորի իւր սուսեր) :

Զարոհին Մագնոս վար իւրէն :

Զար . Որ ՚ի սուրբ Վայլակ , սիրասուն որդեակ
փթթիս շիկորակ իբր վարդ կարմրորակ .

հոլանի գլխոցս պատսպար և ցօղ
զուր եկանք փնտռել մեք այս ամբերով .
զարթիր թո՛ղ խաղանք քո պարզ արցունքներ ,
գուցէ թէ երկինք շարժի ՚ի գորով . . .

Մագ . Մայր իմ դեռ դու լա՛ս . չ՛գտա՛նք միթէ
Հայրս

Զար . Ո՞վ երկինք պատասխանե՛մ ի՛նչ :

Յ՛վ . Վա՛ր . Ե՛կ սիրուն Մագնոս ե՛կ հանգիր
իմ գիրկ .

եկ հիմայ դառնայ անձկալի քո հայր .

Մագ . Սրբազա՛ն դու հոս , և ո՛ւր գնաց նա :

Յ՛վ . Վա՛ր . « Ըրեուն ջերմով ասաց , քրտնեցայ »
տղմուտ Գեորգին քով կարմիր աղբիւր կայ ,
գնաց հոն զուլանայ , և կա՛մ լողանայ :

Մագ . Եւ ի՛նչ ահագին որոտում է այս :

Յ՛վ . Վա՛ր . Ա՛մպեր բողոքեն որդեակ առ Աստ-
ուած ,
տեսնելով մարդիկ բնութիւն շանթարձակ :

Մագ. Եւ ո՞վ է այն որ երես դարձուցած ,
մնայ մի անկիւնն այնպէս խռոված :

Յով. Կաթ. Հմայեակ հէրիք բորբոքիս դու
այդր :

Զար. Հմայեակ, ահ ինձ ինչո՞ւ ձայն չի տայ,
որ խաւար բիբերս լոյս ինչ ըստանայ :

Հմայ. Կին դու սգալի, ինձ լոյս, և ուստի՞ .
ինձ՝ որ տոչորիմ արեան ծարաւի .

ինձ՝ որ անձկալի առիւծներէս զիրկ ,
Ովկիանու ծոց ծփամ անարի .

ինձ՝ որ անխնայ բորբոքիմ 'ի հուր ,
և ջուր տեսնելով շուարիմ 'ի նոյն .

երկինք զարթուցի 'ի տես իմ հանդէս ,
և զայն տարակոյս թողի յասպարէզ .

և դու ո՞հ այդպէս սզորմ լալագին ,
եկար զիս կիզո՞ւլ վատ բոլորովին .

չէ՛ չէ՛ , գնամ ես քաջութեամբ կառել ,
գնամ տարակոյս երկինց լուծանել ,

հայրենեաց վէրք ինչ սրբելով մեռնել .
մեռնիլ , և չ'զղջալ , և մահ խոցոտել :

Մոց Խաչելով իւ վաչէ :

Յով. Կաթ. Օ՞հուր քո ասպատակ , դագրէ
Հմայեակ :

Ըսելով երկէն իւ վաչէ :

Զար. Ինչո՞ւ շուարած հոս գանդաղիմ դեռ ,
օն փութամ ես այ 'ի մահ մտանել :

Մագ. Ո՞ մայր իմ մայր իմ և ո՞ւր թողուս զիս :

Զար. Ո՛հ որդեակ . . բայց ահա՛ դարձաւ
Սրբազան :

(Զարուհին Մագնուին լեւէն բռնելով Յովսէփ
Կաթողիկոսին իւր աստի) :

Զար. Իմ մատաղ մանուկ քեզ տամ Սրբազան .
արտասուք աչաց մի թողուր խաղան .
և ես ինձ քաղցր մահ առնելու գնամ :

Յով. Կաթ. Կեղծաւոր , ինչո՞ւ ուրացար բո
ուխտ ,

վերք վերքի վերայ եկար յաւելուլ .
դու չէիր՝ որ սուր ընկերոջդ տուիր ,
«Թէ դնա՛ հայրենեաց համար ՚ի կալու :

Զար. Մի՛ զիս անարգեր Տէ՛ր իմ Սրբազան ,
զի իմ սիրտ կարդալ չես դու բուռական .
երանգ մի երանգ ամենալալի
զիս բռնի այս վայր աժ վարանական :

Յով. Կաթ. Երանգ .

Զար. Իբրև թէ հեշտավայրի մէջ
ճեմէի ՚ի զբօս դիւցազնոյն իմ հետ .
խաղաղ էր երկինք խաղաղ և երկիր ,
բնուածիւն փայլէր իբր աստղ լուսալիր .
և ահա՛ յանկարծ Վարդան որոտաց ,
երթիլար կարմիր իւր առջև խաղաց .
գգուեց և նորա համբուրեց ճակատ ,
հեծաւ , և բարեան մնա՛ ինձ ասաց .
աղաղակեցի , ո՞ւր գնաս սէր իմ ,
և չ'պատասխանեց , և մտրակեց ձին .
ես մինչ այլայլած նայէի էտին ,

տեսի անհամար զօրութիւն պարսկին .
 Վարդան սուր քաշեց նոցա մէջ մտաւ ,
 գոռայր և զարնէր և արիւն խաղար .
 և պարսից գանգեր գետին տեղային
 ինչպէս հունձ բերան սուր գերանդիին .
 այն ինչ սոսկայի ձայն մի 'ի յերկնից ,
 ձայն՝ որ թնդացուց երկիր և անգունդ .
 « Թէ մինչ ցերբ Տէր Տէր յերկիր ցաւակիր
 « Թողուս այս զիւցազն հրեղինատեսիլ .
 և ասաց , և լռւա մնաց խաղաղիկ .
 և ահա՛ հրեշտակ մի ձիւնասպիտակ
 ձեռն աստեղանիչ հրաշափայլ պսակ ,
 կապոյտ կամարէն շեշտ սլաց 'ի մարտ .
 Վարդանայ սիրով համբուրեց ճակատ ,
 և փունջ մի կտրեց վարսէն շիկորակ .
 և իսկոյն Վարդան մնաց շուարած ,
 պարս մի կատաղի 'ի վերայ եհաս .
 սուր իւր ահ՛ պիղծ սուր սիրտ մխեց սաստիկ ,
 փարգաբոյր արիւն իւր ծխաց կարմրիկ .
 և հասակն անզոյգ և սոսասարաս
 ձիէն գլորեցաւ թալթալ և լռիկ .
 (տեսիլ աղէկէզ) բարձի ճիչ և լաց ,
 և դողդոջելով հասայ մինչև անդ .
 (զի՛նչ տեսնեմ) գոռ ձին գլխու դին կայնած՝
 գլոր մոլոր ոյոռ . թափէ արտասուաց .
 և Վարդան փթթած իրս վարդ թերաբաց ,
 գոռ զ վարսերն արեամբ ծածանին ներկած ,
 վառվառն աչքեր մեղմ և կիսաբաց

յառէ 'ի յերկին և ժպտի՞ն իւր այտք .
փոքր ինչ ընդ՞ այս տեսիլ կացի շուարած ,
և ապա իբրև 'ի քնոյ զարթած
աղաղակեցի , ձայն տուր ինձ Վարդան .
աչք առ իս դարձուց և այսպէս ասաց .

« ալբոյր ցաւերս մօտ են թմրելու .

« վայր խաղաղութեան մօտ եմ գնալու .

« իմ մեռնելէս վերջ ինձամ տար որդւոյս ,

« խնամ՝ որ Հայրենեաց տայ յոյսնոյն և լոյս .

այս ասաց և ալ դոցեց իւր աչկունք .

ձայն տուի կրկին բայց ո՞չ . . նա անշունչ .

և շփոթելով առ ի իւր սուսեր ,

ւնն ինչ կամէի զայն իմ սիրտ գամել ,

զարթեայ լուրջ , տեսի ծագած արշալոյս ,

և ես կամ մնամ 'ի լող յարտասուս :

Յով . Կով . Յնորք է այդ և երևակայութի ,

և այդմ հաւատալ պէ՞տք է քքեզ իսկոյն :

Զար . Երբեք հեղ տեսիլս այս զարհուրելի

ցնորք համարած , և չ'խռովէի .

իսկ երբ չորս՝ անդէն զգացի ակամայ

կասկած՝ որ տանջէ զիս դեռ անխնայ .

ուզեցի տանիլ և չկարացի .

վասն այն զՎահէ ծառայն հետ առի ,

խաղաղ , մերթ խելար իբր խելագար

հասայ մինչ այս դաշտ արեան ծարաւի :

Յով . Կով . 1] ասէն հոս չ'տեսնեմ , ուրեմն ո՞ւր

է նա :

Զար . Այն ինչ մեր աչաց դէմ առաւ բանակ՝

ան դէտակն ՚ի վեր դիտեց սակաւիկ ,
ապա շփոթած Մագնոս ինձ տուաւ ,
և ինքն քաշեց սուր , մանչեց և սլացաւ :

Յ՜վ. Կ՜Բ. Ղիցուք թէ , երազդ ճշգրիտ լինի ,
ի՞նչ կարես առնել կի՞ն ողորմելի .
կո՞ծ քո և լալօնք , իցէ՞ կարելի
տա՞ն մահացելոյն ալ շունչ կենդանի :

Զ՜ր. Հայրազիրկ մանուկս եկայ բեզ տալու ,
և ես իմ արիւնս հետ հօր խառնելու .
Թո՞ղ զիս Սրբազան թո՞ղ որ ալ գնամ :

Յ՜վ. Կ՜Բ. Թողո՞ւմ . քո արիւն զոր կամիս
Թափել ,

գայ որ մի երկինք ինձմէ պահանջել .
և այս ալ գիտցիր որ պարսկին ձեռքեր
դողդոջեն պիտի քո յարիւն մխել .
այլ զբեզ կենդանի ունել վստահ են :
բայց ո՞վ է այս վեհ , կորովի դիւցազն՝
որ Հ՞մայեկայ կռթնած գայ արիւն թաթախ :

Զարոհի ի՛նչ ի՛նչ Ել Երբեքն երբ :

Լ՜ւաղ . . նա իսկ է վարդան աննման ,
աւաղ . . նա սէրն է . . իմ անզուգական :

(Զարոհին ուշախփ գեպին ի՛նչնայ) :

Մ՜գ. Սրբազան , հա՛ մայրս ինկաւ չնչասպառ ,
և հայրս վիրաւոր գայ դողդոջաբայլ ,
իսկ այսուհետև ո՞վ ինձ խնամատար :

Յ՜վ. Կ՜Բ. (Փշոյնելով) մի լար որդեա՞կ իմ ես
լինիմ քո հայր :

Մագ. Ո՛հ դ՞ու իմ հայր իւ լաւէ և Սրբաւան
 Յով. կաթ. Այո՛ . . բայց . . աւանդ :
 իւ գրիէ :

ՏԵՍԵՐԱՆ ԺԵ

Առաջինք, և վարդան Հմայեկայ կութնած :

Մագ. Ո՛հայր իմ Հայր իմ այդ ինչ դառն վիւ
 ճակ :

(կը լաւէ և հայր իւ գրիէ :)

Վար. Մագնոս հոս. երկիրնք.

Մագ. Սիրելի Հայր իմ :

Վար. Սի լար որդեակ իմ . . ողջ է ողջ քո
 հայր,
 մի լար և թող զիս . . որ հանգ չիմ վորբը ինչ :

(Վարդան իւ նստի) :

Յով. կաթ. Հմայեակ անգութ, գոռոզ
 Հմայեակ,

գնացիր պարգեւ բերելու մեզ այդ :

Հմայ. Սրբազան . . զրկուիմ այս վեհ Առիւ-
 ծէն,

այս գուարթալոյս կենացս արեւն.

ցաւերս իմ ցաւերս ալ ինձ բաւական,

և այդ խօսքերուդ չեմ երբէք արժան.

մահ՝ որ բնութեանց բոլոր սոսկալի,

իսկ ինձ չկայ իր քան զայն սիրելի.

բայց պիտի ատեմ ատեմ ակամայ,

որպէս զի այս արեամբ այս դաշտ զուար-
թանայ,

որպէս զի այս առիւծ հանգիստ քնանայ,

որպէս զի արեամբս որով դառնամամ,

բիւր պիղծ արենով քաղցրացունեմ զայն :

Յով. Կով. Լ. Եւ միթէ տուա՞ն վերջ պատերազմին :

Հայ. Երբոր գոռալով շեշտ հասայ 'ի մարտ,

տեսի շատ քաջեր ա՛հ դեանատարած .

ոմն՝ իւր ծաղիկ աւանդ թօթափած,

և ոմն՝ թօշնած մօտ է 'ի թօթափ .

և նշմարեցի 'ի հեռուստ զոմանս,

որ կռուեն դեռևս անտէր, ցիրևցան,

այն ինչ կամէի վազել 'ի նպաստ,

ձայն մի յանկելոց Հմայեակ կոչեաց .

և դողդոջելով հուպ գացի առ այն,

ո՛հ . . նա ընտիրն էր հայկազն քաջազան .

զիս տեսնելուն պէս յոտն եկաց վստահ,

և ասաց «տար զիս առ Տէր Սրբազան :

Յով. Կով. Ուրեմն . . մի՞նցա՞ն Հայոց արե-
գակն :

Վար. Ս'ի Տէր սրբազան . . մի լար դու բնաւ,

զի թէպէտ Վարդան . . վէրք մահու առաւ՝

բայց այս արեան մէջ . . այս դոյզն արեան մէջ

հազար վատ պարսիկ . . սուզի չարաչար .

թէ Հայ արենէն . . աղբիւր գոյացաւ,

պարսկին հեղեղով . . ապականեցաւ .

պարսկին՝ որ անթիւ էր . . և անհամար,

և իւր կողմն անցան վեց հազար հայ ա

և այսուհետև . . եկեղեցւոյ հիմն
 մեր կարմիր արեամբ . . կրկին զօրացաւ .
 բայց Տէր սրբազան . . այս փափկասուն դառն
 ո՞վ բերաւ ձգեց . . այս սոսկալի վայր
 Մագ . Հայր իմ, տես հա մայրս լուռ փռուի
 գեափն :

Վար . Մայրդ .

Մագ . Ե՛րբ նա զիս առաջնորդեց հոս :

Վար . Հմայեակ, հերիք . . դու կոծես այդպէս .
 գնան ձայն տալ իւր . . և տես թէ ինչպէս . .

ՀՏայ . Սկոծե՛մ, և ինչպէս . զո՞վ կորուսեմ ես .
 զքեզ, հանգիստ իմ յՈվկիան այս մեծ :

Վար . Հանգիստքո Աստուած է . . և հայրենիք
 կոծէ՛ երբ եթէ . . զանոնք կորուսես :

(ՀՏայեակ Չարո-հիին ի Տօփեհայ)

ՀՏայ . Օ արթիր Չարուհի, զարթիր սգալի,
 զարթիր, մեր գիշեր չէ անցանելի :

Մագ . Աւանդ . ինձ թուի թէ մայրս մեռաւ :

ՀՏայ . Օ արուհի Չարուհի ե՛լ ողջ է Արարան :

Չար . Օ արկ անգութ ճիւղաղ հաքեզ արձակ
 սիրտս,

զարկ, հերիք այդպէս տանջես լկես զիս :

ՀՏայ . Ես Հմայեակն, և ո՞վ ճիւղաղ :

Չար . Հմայեակ, ոգի ինչպէս :

տէր իմ ան ուր է քո եղբայր Արարան :

Վար . Հոգիս դեռ շրթանցս . . վրայ թափառի .

լսէ Չարուհի . . իմ վերջին ողջոյնս :

Ձար. Բայց ո՛հ . . ահա՛ ինքն . հա՛ իմ ցանկալին .
սակայն զի՛նչ տեսնեմ . . ա՛հ արեան վիժակ ,
իսկ ես ինչո՞ւ ողջ , տուր մահու երկաթ :

Ձար . հին վարդանայ սուր յա՛ր շարիքիս . . կը վա-
լէ , Յովնէի վա՛րդիս . . և շայտակ կը
բռնեն զինքը :

Ձար . Ընդու՞թք , զիս ինչո՞ւ արգելէք ՚ի մահ .
ալ ինձօղ ծծել համարիք ՚ի ճահ .

կեանք մի՛ որ ծփայ արտասոււաց ծովեր ,
կեանք՝ որ ալ չուզեր տեսնել օր , արև ,
կեանք՝ որ անգագար սայրասուր սուրեր ,
պիտի թուցունէ , երկինք խոցոտել ,
մահ մահ միայն է իւր բաժին և վարձ .
Թողէք զիս ուրեմն թողէք պաղատիմ :

Յով . կա՛ն . թէ զվարդան անթափ վարդ յան-
մահ եղեր

Ճակտիդ քո պսակ ցանկաս ընդունել՝
ապրէ , հայրենեաց լեր մայր հարազատ ,
ապրէ , խնամել այս վեհ Արծուի ճագ .
անդո՞ւթ , տես ինչպէս ամշած այլայլած ,
ցողէ աչքերէն անձրև արտասոււաց :

Ձար . Ի՛նչ պտուղ չտուած դեղինին տերևներդ
Թափէ որդեակ իմ Թափէ՛ արցունքներդ .
Թափէ , զի երկիր ալ չկայ գորով ,
՚ւ երկինք իւր սիրուն չայաստան եթող .
արտասուք միայն մնաց մեր բաժին :

Վար . Հրեշտակ՝ որ բերես . . ինձ լուոյ պսակ ,

Թալկացած լեզուիս սւժ տուր սակաւիկ :
Յո՛ւ . Վա՛ր . Այս պարսկին պինտ հիմն թնդող
վեհ ճայն է .

Ո՛վ մահկանացուք պարծիք դուք գեռւս . .
Զար . Ո՛վ իմ վարդանայ հեզիկ հրեշտակ ,
պաղատիմ , մի խլեր իւր փայլուն ճրագ .
գիտեմ՝ փափագիս յոյժ հոգւոյն 'ի տես ,
այլ դարձո՛ւր աչքերդ , և մէյմնալ զիս տես ,
այրիս խեղճ՝ այրիս այսպէս ո՛ւր ձգես .
անգո՛ւթ և եթէ զիս ալ չխնայես՝
գէթ անմեղ որդւոյս արցունք քեզ 'ի դու՛թ .
եթէ ոչ , մահէ երկիւղ չունիմ ես ,
գա՛րկ զիս , տա՛ր հոգիս հոն ուր դու կամիս .
բայց դու հարուածիդ արժան չսեպնս զիս .
տո՛ւր սուրդ շմայեակ , մի դողար բնաւ :
Հճայ . Օ արուհի Զարուհի ցնորեցա՛ր դրձել .
յիշէ՛ զԱստուած Հայր որբոց և այրեաց :

Զար . Ո՛հ . . (կ'ակի լալ) :

Վար . Բարեալ մնա . . իմ հայրագու՛թ . . Սր-
բազան ,
իւր սուրբ յաղօթ . . միշտ թող Հայեր . . զօ-
րանան .
բարեա՛ւ մնա . . իմ սիրելի . . Հմայեակ ,
և բարութեան մէջ . հաստատէ Հայաստան .
բարեա՛ւ մնա . . իմ ամուսին . . քաղցրորակ ,
մատաղ , մեղոյշ . . որդի՛ն իմ . . իւր տամ յա-
ւանդ ,
'իսէր Աստուծոյ . . և հայրենեաց կրթել զայն ,

որ որդի լինի . . ինձ . . արժանաժառանգ .
 թող որ չլայ . . և չտրտի . . ինձ համար ,
 զի ի՛հարիւն չայրենեացս . - ծոց թափեցաւ .
 այլ իւր սուրբ գործք խունկի նման հեշ-
 տալառ ,
 թող անդադար . . յերկինս ծխայ . . Աս
 Աստուած ,
 ևս առաւել . . հոգին առնել իմ զուարճ .
 բարեալ մնան . . ազգականեր . . իմ համայն .
 և մանաւանդ . . իմ . . ցանկալի . . չայ աս . .
 տան :

(Կը Տեոնի) :

Մեի . Բերան . Ո՛հ փչեց հոգին . աւաղ : աս

(Վարդգիսը և Գրիգորի) :

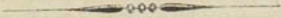
Վ Ե Ր Զ

ՈՂԸՆԲԵՐԳՆԻԹԻԻՆ

ԵՐԱՐՈՐԳ

ՏՐԳԱՏ ՄԵԾ

ՅԵՐԻՍ ԱՐԱՐՈՒԱՑՍ

ԱՆՁԻՆՔ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

1. ՏՐԴԱՏ • Թագաւոր Հայոց •
2. ՍՄԲԱՏ • Սպարապետ և միանգամայն խորհրդապահ
Տրդատայ •
3. ԱՇԽԷՆ • Թագուհի Տրդատայ •
4. ԽՈՍՐՈՎ • որդի Տրդատայ •
5. ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ • ատենադպիր Տրդատայ •
6. ՎԱՀԱԳՆ • խորհրդապահ խոսրովու •
7. ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ • ՇԱՊՈՒՀ և ՎՌԱՍ նախարարք Հայոց •

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՏՐԴԱՏԱՅ

ՅԵՐԻՍ ԱՐԱՐՈՒՄԻՍ

ԱՐԱՐՈՒՄԻՍ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ

Տեսարան վաղաբնակապատ Արշունի պալատին մէջ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե

Տրդատ և Սմբատ :

Տրդատ. (Գահոն վերայ նստած) Այս ահարկու գիշեր անարշալոյս գիշեր մըն է քեզի սիրելի Հայաստան. և քու շողշողուն յաղթանակները՝ որոնք գիշերային տաղտկուծիւն հորի-

զոնէդ կ' փարատէին, այսուհետև տղի և
խաւարի մէջ իրենց փայլը պիտի նուազ-
ցունեն: Զո նուիրական գիւցազունք՝ որք
զքեզ խաղաղ վիճակի մէջ տեսնելով հան-
գիստ քուն մը կը բնանային, իսկ այսուհե-
տև մրրկած ու փ նաւ մը տեսնելով սգան
պիտի, և իրենց ողբը երկնից բնակիչները
սոսկացունէ. զի քու ջերմեանդ թագաւորդ
իւր թագին բեռներէն նեղուած՝ զքեզ
թողով կը հեռանայ, և կերթայ՝ այն Արբազան
այրը՝ ուր իւր չքնաղ հոգին փչեց Նուիրա-
կանն Գրիգոր՝ որ երկնային ճշմարիտ հաւա-
տոյ լուսով անդնդային գիւշական խաւար
ձակակէդ փարատեց:

ՍԺԲ. V. 17. ահա ելի խորհուրդը՝ որ զիս կը սար-
սեցունէ փարատէ մտքէդ, Տէր Արքայ. և
համբուրելի խաղաղութիւն մը թող թագա-
ւորէ սրտիդ մէջ: Փառք, երջանկութիւն,
որ՝ բոլոր մահկանացուաց աչքեր իւր ծոց
կը փակէ, և սուր ընթացքով մը անհետա-
նալով սակաւ են զինքը յափշտակողներ,
իսկ քեզմէ անխուսափելի ահաւասիկ իւր
գիրկը կը փայփայէ: Յիշէ, որ սոսկալի սա-
տերազմներով և քրտինք հեղեղաաներով
զինքը ընթանցիր, յիշէ, և քեզմէ անհե-
տացնելու մի փութար, և տես՝ որ զքեզ ա-
ղաչող քու բազմածամանակեայ հաւատա-
րիմ և խորհրդապահ Սէրատն է:

ՏՐԷ . Երջանկութիւն, և ուստի՞ ինձ Սիրելի
 Սրբաա . սուգ և հառաչանք զիս իրենց մա-
 շեցուցիչ լուծին տակ ակամայից կ'իսոնար-
 հեն : Այ՛ն երջանիկ էի ես և քան զիս երջա-
 նիկ թագաւոր մը չկար երկրիս վրայ , բայց
 անատեն՝ երբոր իմ նախարարներ ինձ հա-
 լատարիմ , և իրենց դէմքը կատարեալ Աճ-
 պաշտութեան պայծառ լոյսը կ'զուարթացու-
 նէր : Սակայն՝ գրեթէ Այն երանելի Գրիգո-
 րին մահուանէն՝ ի վեր է , որ անոնք սկսան օր-
 րատ օրէ մոլութեան և անիրաւութեան մա-
 ռախուղները դիզել , և մօտէ , որ կարկտաբեր
 ամպ մը ձեացուցած՝ մնացեալ ցաւալի նը-
 շոյլն ալ նսեմացունեն : Զանազան ազգու-
 խրատներով , և յանդիմանական խօսքերով
 յանչափս զիրենք յանդիմանեցի , բայց նոցա
 ականջ պատռած սափոր մըն էր : Ասանորոյ
 այս իմ թագս ալ սկսաւ օր է օր տաղտկու-
 թեան կոպիւններով բեռնաւորիլ , և այսօր ա-
 հագին բլուր մը ձեացած՝ զիս իւր տակ ճրգ-
 մել կսպառնայ . այս թագը՝ որ նախանձու
 և առեյութեան աչքեր ալ կ'ծրարէ , զի
 նոքա իմ խրատներէս ձանձրացած՝ պիղծ ձեռ-
 ուքներով գազանի յափշտակել կուզեն :
 Բայց թէ՛ղ գիտնան ապերախտներ , որ Տրդատ
 չ'սպասեր այն նոյն վայրկենին . ահա՛ կա-
 մաւ կ'հանեմ և համբուրելով գետին կ'ը-
 դնեմ :

ՕՏԲ. Ո՛հ ի՞նչ կ'ընես Տէր Արքայ, կ'պաղատիմ
 իննայէ :

ՏՐԴ. Կարձկե՛մ մեջքէս և այս սուրս ալ . այս
 սուրը՝ որ հիւսիսային Ազգաց ակոյեան
 Գեղոսեհոն հսկայ զօրավարին պղնձապատ
 զրահներէն անցնելով իւր Երկաթապինտ
 կուրծքը պատուեց և անվնաս մնաց : Եւ
 ահա՛ սաստկուածեամբ գետին զարկած կը
 կտորտեմ . կ'կտորտեմ, զի չեմ ուզեր որ այս-
 պիսի հաւատարիմ ու գոռոզ սուր մը քանի
 անպէտ նախարարներու հնազանդելով ժան-
 կոտի, կամ ակամայից անոնց անգուծ ձեռ-
 քերէն յափշտակուի, և կամ իրենց թուխ
 արեան մէջ թաթխուած պղծուի :

Կելլամ և այս երեւելի Ազգաց նախանձելի
 ականակուռ գահէս . որոնք թէպէտ բուռն
 նախանձու կ'բորբոքին, բայց ուտիճ մը ան-
 դամ իւր ծոց ձգել չեն համարձակիր . այլ
 աւանդ՝ որ իւր Հարազատ ակուռիք ուտիճի
 փոխուելով զինքը կ'մաշեն և խորտակելու
 մօտ են . կելլամ զի անմտութիւն է թա-
 դաւորի մը այսպիսի գահումը վրայ բազմիլ :
 Կ'հանեմ և այս մարդարտազարդ ծիրանիքը՝
 զոր այնչափ մեծարանքներով զգեցած եմ .
 և ահա՛ պատուտելով կտոր կտոր կրնեմ :
 Գնա՛ Սմբատ, փառաւոր զգեստներով
 զարդարէ մեր պալատին դրան առջև կեցող
 մուրացկանները, և մէկին լաթերը հոս բեր,

որ հագնելով հեռանամ շուտով այս տաղտ-
կալի տեղէս՝ որուն ալ դիմանալ չը կարեմ :
ՍԲ. (Լաւր) Ո՛հ, ինչ ցաւալի վիճակ . փափ-
կութեան և հանգստութեան գիրկը մեծ-
ցած թագաւոր մը իւր ութսունամեայ հա-
սակին մէջ՝ Արքունի շքեղ զարդերը անար-
գած՝ միայնակեաց խիստ կեանք մը վարել
կուզէ : Ո՛վ Աստուած , դու՛ որ այսպիսի
բարի թագաւորի մը օրերով այնչափ սիրե-
ցիր զՀայաստանը , որ իւր փրկութեան հա-
մարտանու չորս տարի թիւնալից գազան-
ներով լեցուն վիրապի մը մէջ՝ ողջ պահեցիր
քոնուիրական Գրիգորը . դու՛ որ ՚ի սէր և ՚ի
հաշտութիւն Հայաստանի եօթն լուսեղէն
Սիւններով Վաղարշապատ Քաղաքիս մէջ ճըշ-
գրտապէս յայտնեցար . կ'պաղատիմ , խոր-
տակէ այս զարհուրելի կամքը և մի դներ
քո Հայաստան անսահման Ովկիանու մը ծոց :
Եթէ ոչ՝ խրկէ քու հրեշտակդ , որ բաղէ իմ
հոգին . զի աւելի կ'ընտրեմ մահը՝ քան թէ
տեսնել իմ երջանիկ մայրը անյոյս այրի մը ,
և այսպիսի բարի և փառաւոր Տէր մըն ալ ան-
ձուկ քարանձաւի մը մէջ :

ՏԵՊ. Վոյգպիսի խօսքերով հետզհետէ այս լը-
ռին , սիրելի ժամերուս վարագոյր մի պատ-
ռեր . փութա շուտով հրամանս կատարե-
լու :

ՍԲԳԳ. Փութամ . և ինչպէս :

ՏՐԴՊՊ . փուլթա՛ւ և ուրախուլք սրտի փուլթա ,
զի ի՛նչ հրաժարելովս ոչ թէ Հայաստան կը
գլորի՛ այլ խրատուելով յաւիտեան պիտի
ապրի :

ՍԺԲՊՊ . Եւ ինչպէ՛ս կրնայ ըլլալ այդ , Տէր
Արքայ . այն մօտիկայ ռիտերիմ ազգերը՝ ու
րոնք Հայաստանի երջանիկ վիճակը տեսնե-
լով նախանձու տաք արիւննով կ'ըորբոքին ,
բայց երբոր կ'յիշեն բու ահաւոր անունդ՝
երկիւղի պաղ արիւն մը խաղալով իրենց ե-
րակները կ'թմրեցունէ . այլքու հրաժարիլդ
լսելուն պէս՝ անողորբելի դազանները իրենց
կատաղութեան ափշեցուցանելով՝ Հայաս-
տան պիտի վազեն : Հայաստանը՝ որ քեզ
պէս քաջ թագաւորի մը օրերով իւր որդւոց
արիւնները խմելէ ազատած՝ գոյն զգոյն ա-
նուշահոտ ծաղիկներով կը փթթի , անատեն
ո՛հ դարձեալ նոցա արեան մէջ պիտի ցամ-
քի : Հապա խնայէ՛ Տէր իմ , և ահա ոտքդ
ինկած կ'պաղատիմ , փարատէ՛ այդ սոսկալի
խորհուրդը : —

ՏՐԴՊՊ . Այլիր , Սխա՛տ , որ իրաւունքդ իրա-
ւանց հնազանդի :

(ՍԺԲՊՊ «պո՛ի կէլայ)

ՏՐԴՊՊ . Բազմաժամանակեայ խաղաղութի
և հանգստութիւն մըն է , որ այն գոռոզ
և յիմար նախարարներու մոլութեան և ա-
նիրաւութեան պատճառ կըլլայ . և գրէթէ

հասարակութեան փոքր մասն ալ իրենց զըզ-
 ուելի ախտէն ազատ չեն : Բայց քանի որ մե-
 ծագոյն մասը յաւիտենականութիւն լուսաշա-
 ւիղ ճանապարհ անտարբեր կրննթանայ , այս
 ախտը բոլորովին անհետացնել փութալու է .
 եւ այս ուրիշ հնարքով մը չըլլար , բայց մի-
 այն իմ հրաժարելով : Մօտակայ ազգեր
 իմ հրաժարիլս լսելուն պէս Հայաստան պի-
 տի վազեն , և ժողովուրդ անոնց հարուած-
 ներէն նեղուած՝ զիրենք այնպիսի վտանգնե-
 րէ ազատող թագաւորի մը պալատ պիտի դի-
 մէ , բայց զիս գահուս վրայ չգտնելով՝ կո-
 ծելով պիտի փնտռէ , և իմանալով որ զիս
 կորսնցունելու պատճառ նախարարներ են ,
 ան ատեն վրէժխնդրութեան կայծակներով
 վառած՝ անոնց վրայ պիտի յարձակի : Նա-
 խարարները այսպիսի յանկարծական դէպքէ
 մը սոսկացած՝ զիրենք ազատելու ուրիշ ճար
 մը չի պիտի գտնեն , բայց միայն ՚ի բոլոր
 սրտէ զղջացած՝ իմ բարանձաւս դիմել , և
 մինչև ՚ի մահ ընթացքիս հաւատարիմ մնա-
 լու դաշինք մը հաստատել : Ան ատեն՝ ես ալ
 անյիշաչարութեամբ կ'ներեմ , և ժողովրդ-
 եան սիրտը հանդարտեցնելու կ'փութամ .
 ապա թշնամիքը հալածելով իմ մնացած օ-
 րերս հանգստութեամբ գահուս վրայ կա-
 ւարտեմ : Բայց թէ այս այսպէս չըլլայ՝ Հա-
 յաստան բոլորովին մոլութեան մէջ կ'թաթ-

խուրի . և ան ատեն՝ իւր գլորուհը շատ դիւրին կըլլայ :

ՍՏԲ . Աւ ինչո՞ւ հայրենեաց հարուածներ կրելէ ետքը կուզես որ խբատուին իրենք , Տէր Արքայ . քու անպարտելի զօրութեանդ վերայ մեծն Հռովմ կը զարմանայ , և դոռողն պարսկաստան ականջները կը խցէ . քու ահաւոր անունդ չ'լսելու : Անչել տուր զիրենք և կրկին լաւ մը յանդիմանելէ ետքը՝ փորձէ , և եթէ դարձեալ վարմունքիդ հակառակ գտնես՝ ան ատեն սայրատուր սուրիդ ո՞վ արգելք իրենց անխիղճ սիրտերը ծակելէ . գիտցիր որ՝ Հայաստան մեծ սիրով այն արիւնը պիտի խմէ :

ՏՐԴ . Իագրէ իմս հաւատարիմ , և յարգէ քու թագաւորդ : Աս զիրենք խրատելէ ձանձրացած չեմ երբէք , բայց գիտեմ որ 'ի զուր և երբէք ալ այս իմ ընկճուած սուրը անոնց արենով զուարթացունել չեմ ուզեր . զի որչափ որ անոնք քրիստոնէական կրօնից խըստութենէն կ'զգուին , այլ Հայ անունէ երբէք . և մանաւանդ թէ կրօնքն ալ զիս կարգիլէ : Կուզես որ առանց զղջման մեռնին . և զիս յաւիտեան իրենց արեան պարտակա կացուցանեն :

ՍՏԲ . Աքսորէ :

ՏՐԴ . Աքսորեմ , և ո՞ւր , եթէ հայաստանի սահմանի մէջ՝ հոն աւելի ազատ իրենց մոլու .

Թեան կը հետևին , և այն տեղի բնակիչ-
ները իրենց կը համաձայնեն . իսկ օտար սահ-
մանի մէջ ալ սքսորել չեմ ուզեր : Ես Տըր-
դատն եմ , չեմ դիմանար որ Հայ մը օտարաց
լուծի տակ ճնշուի :

ՄԲ . Ուրեմն ինչ կրնայ այդ խորհուրդը խա-
փանել . դուն կուզես որ քու հրաժարելովդ
նախարարները խրատուին , բայց ես ամենևին
չեմ յուսար : Անոնք քու հրաժարիլը լսելուն
պէս՝ պիտի ստիպեն զԽոսրով Թագաւորել ,
և Թէպէտ հասարակութիւն որչափ որ իւր
բազմերախտ հայր կը շնչէ ուրիշ Թագաւոր
չ'ընդունիր , բայց զանոնք ալ այսու պիտի
համոզեն « Թագաւոր արդէն ծեր ըլլալով՝
իւր մնացած օրեր կատարելապէս Աստու-
ծոյ նուիրեց , և իւր որդին ձեզ Թագաւոր
հաճեցաւ » և Թշնամիք բաւական ժամանակ
Խոսրովու ուժը չի պիտի փորձեն , կարծելով
որ ան ալ վեհ առիւծի մը արիւնք անարատ
կը կրէ : Աերջապէս ո՛հ դու տաղտուկ քա-
րայրի մը մէջ , և զչայաստան զեղխութեան
վիճակի մէջ տեսնելով բիւր հառաչանօք
հոգիդ պիտի փչես :

ՐԴ . Քանի որ ես կենդանի օդ կը շնչեմ՝
չեմ յուսար որ իմ որդին Թագաւորէ . բայց
ինչ կ'ըսեմ , մարդիկ բնականապէս փառասէր
են . Թագի մը արտաքին պայծառութիւն
իրենց բանականութեան աչքը կը կուրցու-

նէ, որ չեն կրնար անոր պարունակած
քստմնելի երկաթները դիտել: Սակայն՝ հոգ
չէ. Պարսկաստան սովոր է Հայոց նորանիստ
թագաւորին ուժը փորձելու. և միթէ կըր-
նայ խոսրով ինծի չափ անոնց սիրտը վախ
ձգել, և նախարարներ դարձեալ զիս չի պիտ
փնտռեն :

ՍԺ. Կը փնտռեն՝ բայց թէ իրենց գոռոզու
թիւն անյաղթ պահելու համար՝ ադկէ զօ-
րաւոր խորհուրդներ չյղանան :

ՏՐԴ. Գնա՛ դուն ամենեւին աներկմիտ :

ՍԺ. Ո՛հ . . . (Կը թէնի)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ

Տրդատ աւանձին :

ՏՐԴ. Գնաց Սիրելի հաւատարիմս զիս կըր-
կին գահուս վրայ տեսնելու յուսով, բայց հո-
գին ինծի անանկ կը վկայէ, որ ես գահուս
համար մեռայ արդէն. բայց ո՞վ կը տեսնեմ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ

Խոորով և Տրդատ :

Խոորով. Ի՞նչ կը տեսնեմ. . հօրս թագը ընկ-
ձուած. . սուրը խորտակուած. . ո՞ւր է ինքը.
բայց . . ահաւասիկ . . ո՞ հայր իմ, ո՞ Հայր իմ
(Հօր Գիւլե և Իւլէ) :

ՏՐԴՊ . Հանդարտէ՛, Սիրելի որդեակ . բու-
հայրդ ցնորած չէ բնաւ :

ԽՈՐՐՈՂ . Ուրեմն ի՞նչ է այս սոսկալի տեսա-
րան, ըսէ շուտով կը պաղատիմ . ո՞հ սիրտս . . .

ՏՐԴՊ . Այսպիսի տեսարաններու վրայ եր-
բէք մի սոսկար, զի Հայու մը նախատինք է :

ԽՈՐՐՈՂ . Սոսկումէս կը սառիմ . կը պաղատիմ,
քակէ շուտով լռութեանդ կապը :

ՏՐԴՊ . Հանդարտէ՛ ուրեմն :

ԽՈՐՐՈՂ . Ո՞հ . . .

ՏՐԴՊ . Ես ալ ծերացեր եմ որդեակ . ժողո-
վրդեան հոգը ու աղմուկ արդեւք կ'ըլլան
իմ մնացած օրերս կատարելապէս Աստուծոյ
նուիրելու . վասն որոյ իմ թագը ու գահը բեզ
յանձնելով՝ միայնակեաց ըլլալ կուզեմ :

ԽՈՐՐՈՂ . Ի՞նչ կը լսեմ, թագաւոր մը միայնա-
կեաց . զարմանք :

ՏՐԴՊ . Մի՛ զարմանար . զի այն սիրտը՝ ուր
Աստուծոյ սէր անտարբեր կը թագաւորէ, հո-
գիէն միայն կը խոկայ : Յիշէ՛ այն երանելի
կուսանք՝ որք ոչ միայն արքունի շքեղութի
առ թան կոխեցին, այլ իրենց արիւն անգամ
իւր սիրոյն համար թափել չը խնայեցին : Վասն
որոյ երկնից զարմանալի եղան, և երկրի
պատկառելի, և Աստուած ալ իրենց ան-
զգայ ոսկորներուն անգամ զուարթնոց սքան-
չելի ձիրքը չտալու չժուժեց . ո՞հ իրենց ա-
րիւնը գեռ այս ձեռուրներէս կը ծխայ :

խորհրդով . Աստուած կերպ կերպ կոչումներ ունի , և ըստ արժանաւորութեան իւրաքանչիւր անձին կը բաշխէ , և չուզեր , որ թագաւոր մը հասարակաց բարիք ոտքի տակ առնելով միայնակեաց ըլլայ :

ՏՐԴՄՄ . Այո՛ , բայց իւրաքանչիւր անձը իւր կոչման մէջ փոփոխական է . քանի որ անոր արժանաւորութիւնն ունի նոյն կը մնայ , իսկ երբ ոչ՝ առաջինէն բարձր , կամ ստորինի մը կը հասնի :

Խորհրդով . Թագաւորական պաշտօնէն աւելի ընտիր պաշտօն մը չկայ աշխարհիս վրայ , որ Աստուած զքեզ վարձատրել ուզելով՝ անոր հասցունէ . և երբէք ալ անկէ ստորինին հասցունել չուզեր , զի դու իւր ամէն պարտականութիւնները անթերի կը կատարես : —

ՏՐԴՄՄ . Այո՛ , ես մինչև ցայսօր իմ պարտականութիւններս անթերի կը կատարէի , իսկ այսուհետև ծերութեանս պատճառաւ , բաջ գիտեմ որ ալ չի պիտի կրնամ . բայց թէ փառաց անյագութեամբ թագաւորեմ տմարդաբար՝ ինձի համար աններելի մեղք մըն է . և թող զայն ժողովուրդ իմ անհոգութենէն ձանձրացած՝ շուտ և անագան զիս անպատուօրէն պիտի հրաժարէ . իսկ ես՝ որ բաւականութիւն ունիմ ապագան դատելու , ինչո՞ւ կամաւ չը հրաժարիմ որ կամ Աստուծոյ կամքը կատարած կ'ըլլամ , և ապագայ բըռ-

նութենէն ալ ազատ : Ես կամակոր բանա-
կանի մը չեմ ուզեր նմանիլ :

Խոսքով . Եւ միթէ կը յանդգնի՞ ժողովուրդը
ապերախտ անուներ իւր ճակատը դրոշմել .
ժողովուրդը՝ որ յիսուն տարի է 'ի վեր քու
Հայրախնամ թևերուդ ներքև պատուար-
ուելով՝ աշխարհը իրեն ճշմարիտ երջանկու-
թեան վայրմըն է դարձեր :

ՏԵՂ . Ինչպէս ծառ մը՝ որ քանի որ քաղցրա-
համ և առատ պտուղներ կուտայ , կը
խնամուի և կը դարմանուի , բայց երբոր
կ'սկսի արմատ փտտիլ , և տերևներ ցամքիլ՝
ան ատեն ալ չի յիշուիր անոր առաջինն , այլ
ներկան անօգուտ ըլլալով կը կտրուի չա-
րաչար . սոյնպէս թագաւոր մը , կամ ու իցէ
հրամանատար մը՝ որ որչափ որ իւր հպա-
տակները ըստ ամենայնի բարելաւութեան
մէջ կը պահէ , իբրև Աստուծոյ պաշտօն կ'ըն-
դունի անոնցմէ . բայց երբոր իւր առաջին
կացութենէն փոքր ինչ կը շեղի՝ ան ատեն
կամ անպատուօրէն իւր պաշտօնէն հրա-
ժարելու կը բռնադատուի , կամ կեանքը
զոհ կ'ըլլայ իւր փառամոլութեան : Հազուա-
պիւտ է որդեակ , այն մարդը՝ որ ել'ախտա-
գիտական մտօք իւր անձնական խիթը
չզգայ :

Խոսք . Եւ ինչ են այն հոգերը՝ որ զքեզ այդչափ
կը նեղեն , ո՞ հայր իմ : Որչափ որ դու կը

շնչեա՛ բնութիւնը Հայաստանի պարզ օդ մը պիտի շնորհէ, և թշնամեաց խորշակներ, թէ մերթ ծաւալին՝ Հայաստանի սահման հասած՝ քաղցր զեփիւռի պիտի փոխուին: Առաւօտն հրեշտակը իւր լուսաթաղանթ թւերուն բարձած երկնից ամենրնտիր ձիրքերու մեծ մասը Հայաստան պիտի թափէ, և փոխան անուշահոտ խունկեր առած նուիրողին պիտի մատուցանէ: Արեգակը ծագած ատեն՝ նախ Մասեաց Կագաթ պիտի բարւէ, և երեկոյին իւր ճառագայթները Հայաստանէն սգով և ակամայից պիտի ժողվէ: Իսկ ժողովրդեան հոգը՝ ես սիրով նախարարներու հետ տանելու յանձնառու կ'ըլլամ, և զիրենք իբրև որդի կը խնամեմ:

ՏԵՂ. Լռութեանս կապը քակելու ստիպեցիր սիրելի խոսրով. գիտցիր, որ բոլ անփորձ գլուխը և իմ սիրելի Հայաստանը իմ ապահով շուքէս զրկող նախարարներն են:

Խոսրով. Նախարարները:

ՏԵՂՊ. Չես գիտեր միթէ, որ իրենք զեղխութեան և մոլութեան մէջ թաթխուած կը հարստահարեն իմ սիրելի ժողովուրդը, և կ'ստիպեն իրենց համաձայնել. և թէպէտ ժողովուրդ առ այժմ ջերմ Աստուածպատուութեան լուսով կը փայլի, բայց մարդս չարութեան դիւրայօժար է, մանաւանդ նոր լուսաւորեալ մը: Յայնչափս զիրենք յանդի-

մանեցի, բայց առաւել զարմացայ յանդի-
մանութիւն չարեաց խրախոյս գտնելով. վնջ
քեզ կուզեմ յանձնել իմ պաշտօնս, ինչու որ
անոնք ստիպուած են առաջին անգամ ըն-
թացքիդ. հակառակ չվարուել ուխտելու.
Եւ թէպէտ այն ուխտ երկարատե չէ, բայց
պիտի զգաստանան առաջին յանդիմանու-
թեամբդ. զի կը վախնան թէ մի գուցէ այս
ալ հրաժարելով դաճը պարապ մնայ, և մեր
օձիքը բիւրաւոր ժողովրդեան և թշնամեաց
ձեռքը անցնի: Բայց աւանդ, կորեաւ Մեծն
չայաստան անատեն, երբ թէ դու իրենց
համաձայնիս, և դու մնացիր բիւրաւոր ժո-
ղովրդեան յաւիտենական կորստեան պար-
տական, որոց ինձ չլսելու ակնկալութիւնն
ալ այս է: Քաջացիր ուրեմն, որդեակ, հօրդ
արիւնք անարատ կրելու:

Խորհով. Եւ թագաւորեմ. ինչ ահա ելի խոր-
հուրդ. ո՞հայր իմ, ահա նուիրական ծնկանցդ
առջև ինկած՝ կը պաղատիմ, խնայէ՞ որ-
դիդ, և մի զոհեր այդպիսի սոսկալի առա-
ջարկութեան մը:

Տրտաք. Ուրեմն հիմայ դու Հայրենեաց պար-
տական մնացիր:

Խորհով. Եւ ինչ են այն քանի անպէտ նախա-
բարները՝ զորոնք քո կորովի բազուկներ կը
դողան խորտակելէ. եթէ դու կը խնայես
սուրդ՝ ահա յաղթական դիւցազնի մը արժա-

նի որդին պիտի երթայ, ու զանոնք պատառ
պատառ ընէ: Թող սատկին Հայրենեաց
Թշնամիներ, ու ապրի Հայրենիք:

(Յոռաշ կը լաւէ:)

ՏՐԴՊ. Դադրէ, Խոսրով, դադրէ. երիտասար-
դական կայտառ արիւնը Թշնամեաց ասպա-
րիզին մէջ միայն գովելի է, իսկ ուրիշ պա-
րագայից մէջ վնասակար և անարդելի: Ծեր
հանդարտութիւն մը զգեցիր, որպէս զի
կրնաս կամելէդ յառաջ խորհիլ յՈ՛ւր կ'եր-
թաս. այդ սուրը ես քեզ Հայ արեան մէջ
Թաթխելու չնուիրեցի:

Խոսրով. (Դառնալով) Հայրենեաց Թշնամիներ
Հայ կը կոչես:

ՏՐԴՊ. Հայրենեաց Թշնամի չեն, այլ Աս-
տուծոյ:

Խոսրով. Եւս չար.

ՏՐԴՊ. Այո, բայց Աստուած կ'արգիլէ զմեզ
իւր Թշնամեաց վրէժխնդիր ըլլալէ, և միայն
յանդիմանելու իշխանութի կուտայ. . . Վար-
գիլեմ, Խոսրով կարգիլեմ զքեզ այդպիսի
անգթութենէ. գիտցիր, որ իւր հոգւոյն
աղտեղութիւնները քո սուր ժողուելով ինքը
բնական պայծառ դէմքով առ Աստուած
կը սլանայ: Բայց ահա կուգայ Ագաթան-
գղէն:

Տրդատ. Խոսրով, և Ագաթանգեղոս :

Խոսրով. (Ստեփանոս) եկողը սիրելի Ագաթանգեղէ, եկողը, տես շայոց խաղաղութեան Արշալուսին ցաւալի վիճակը . որ առանց մահուամպը զինքը ծածկելու մթննալ ուզելով՝ զՇայաստան յաւիտեան արև տեսնելէ պիտի զրկէ . եկողը ողբակից եղիր ինձ գթաշարժ արցունքներ թափելով . գուցէ այս վշտացեալ սիրտ իւր նախկին կերպարանք կ'առնէ :

Ագաթ. (Յանկարծական սոսկալի դէպք մը արտասուեաց աղբիւրը կը ցամքեցունէ , և լեզուս վհատութեան շղթայներով բեռնաւորած ակամայից կը բարբառի : Գթաշարժ չունիմ ինչ , Տէր պայազատ , բայց մինակ լռիկ իւր յաղթանդամ ոտից վրայ արձանանալ :

(Տրդատայ ոգի ինչնայ) :

Տրդատ. (Թեկն բռնելով) ուժ առ , Ագաթանգեղ . ուժ առ . զիս ՚ի գութ շարժել մի զուր ագնապիք . եթէ Շայաստան ծով արտասուեաց դառնայ՝ զիս իւր մէջ ընկղմել անհրնարէ . զի ոչ թէ ես կամաւ իմ գթութես դուռը կը փակեմ , այլ երկնային ամենազօր ձեռքը . ձեռքը՝ որ գթութեանց դուռներ կը բանայ :

Խոսրով. Ո՛հ . յուսահատութեան ահագին վիհ

մը առջևս կը բացուի, և զիս իւր յատակ խո-
րասուղել կ'սպառնայ. ո՞ւր երթամ, առ ո՞վ
գիմեմ : Ո՛հայր իմ, քանի որ զիս հոն չես
գահաւիժեր, ահա՛ կը հանեմ սուրս, և կը
խաւարեմ այն արեւը՝ զոր առանց քեզ պիտի
տեսնեմ :

(ՏՐԴՄՔ ԻՆՎԵՆԷ սո-րը Խոսրո՞վ- յե-սէն Ի
յա՛խարհէ :)

ՏՐԴՄՔ. Դու, որդիդ իմ, կեանքդ վերջացունել
կուզես. ո՞ւր է, յաղթական Հօր մը գործ-
քեր դեռ քու ճակտին վրայ չեն փայլեր :
Մեռի՛ր, բայց ինձ արժանի որդի ըլլալով մե-
ռիր, որ երկնից մէջ անխահ ըլլաս :

(Խոսրո՞վ կ'սխի լաւ) :

ՏՐԴՄՔ. Կուլամ. դեռ Արեգակն իւր ճառա-
գայթները Հայոց Անաստուածութեան, և
ստրկութեան վրայ չի սփռեր. գօրացի՛ր հի-
մայ. . . բայց ահա՛ կուգայ Սմբատ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե

Տրդատ, Խոսրով, Ագաթանգեղոս, Սմբատ :

ՏՐԴՄՔ. Ի՛հր, իմս հաւատարիմ, բեր այդ եր-
ջանիկ լաթեր, որ հագնելով՝ շուտով հե-
ռանամ :

(Խոսրո՞վ ԻնՎե՛նէ Սմբ՞ասյ Ը-էն Ի՛ք-նէ :)

Խոսրո՞վ. Ո՞րի համար, Սմբատ, այդ գեղջուկ

ու պատուած լաթեր . անիրան , դուն ես
ուրեմն իմ հօրս թելադիր , դու ես Հայաս-
տանի ճրագը մարելու պատճառ . տուր սուրս
հայր իմ , ահա ճանչցուեցաւ թշնամին :

ՏՐԴՊՊ . Ուր գացին իմ այնչափ խրատները
որոնց արդիւնք երբէք անձիդ վերայ չեմ
նշմարեր : Չգաստացիր , որդեակ իմ , զգաս-
տացիր . խաղաղութիւն թող քեզ շունչ ըլ-
լայ , և խոհեմութիւն՝ սնունդ : Արկիրս հով
է և մարդիկ տունկ , մարդիկ խաղաղութե
կազնի են հաստարմատ : Փոքրիկ հովէ մը մի
խռովիր , սրով մի պարծենար , այլ Աստուած
և առանցքանիցս հարցաբննելոյ , և փորձեալ
ու ճշմարտախօս վիայից մէկը մի պատժեր .
գուցէ անմեղ ըլլալով՝ դու յաւիտեան դա-
տասպարտութեան տակ կը մնաս : Վարծեմ
հիմայ խօսքերուս արժանի պտուղը պիտի
քաղեմ . ինձ տուր ուրեմն լաթեր :

(Լաթեր ՍՏԲՊԳՆ իստնէ , և կ'սխի հագնիլ) :

ԽՊՊՐՎ . Ագաթանգղէ , վազէ կանչէ մայրս
ու խոսրովիդուխտ , գուցէ անոնք այս խըս-
տացեալ սրտին գթութեան առարկամը կըը-
նան ըլլալ : (Ո՞վ գիշեր աղետալի) :

ՏՐԴՊՊ . Իագրէ , Ագաթանգղէ , դագրէ , եթէ
ինձ հաւատարիմ ծառայ ըլլալ կուզես : Ի՞նչ
կը կարծես , միթէ անոնք խոսրովէն սիրելի
են ինձ :

(Ագաթանգղէն ի ըրտունայ) :

Խոսարով. Հագիր, հայր իմ. բայց գիտցիր, որ
յաւիտեան բեզմէ չեմ բաժնուիր:

Տրդաս. Եւ միթէ զիս աւելի կը սիրես քան
զհայրենիք:

Խոսարով. Դու ես Հայրենեաց հաստակու
խարխալ:

Տրդաս. Եւ հաւաստիկ զբեզ ինձ փոխան կը թո
ղում, զի ես մօտ եմ խորտակելու:

Խոսարով. Իսպառ կը մերժեմ այդ խորհուրդը:

Տրդաս. Ուրեմն քանի օրէն ետքը՝ զիս գա
հուս վերայ պիտի գտնես. զի ժողովուրդը
առանց թագաւորի մնալով պիտի ստիպէ
զնախարարները՝ որք ահամայից զիս հրաւի
րելու պիտի գան:

Խոսարով. Թող մինչև ցայնօր իմ արտասուացս
կաթիլներ քու ծոցդ թափին, հայր իմ:

(Սը վազէ և հայրը իւ գրէ):

Տրդաս. (Վխոսարով հաճեալ-բեւով) Ոչ, որդեակ,
խնայէ սգալի մօրդ և խոսրովիդ խտին, և
մի թողուր անմխիթար:

Խոսարով. Ո՛հ ինչպէս բաժնուիմ այս քաղցր
գրկէն:

Տրդաս. Փոյթ չէ, որդեակ. գիտցիր որ թէ
չմեկնիմ, ապերախտ նախարարները իրենց
պիղծ ձեռուրներ բազմերախտ թագաւորի
մը արեամբ պիտի թխացունեն:

Խոսարով. Ո՛վ սոսկալի անգթու թիւն. բայց, հայր
իմ կը պաղատիմ եկուր երթանք, որ խռո-

ված աչուրներդ քաղցր քունով խաղաղին .
խակ Խոսրով անքուն սպասու ըլլայ այգուն
լուսածաւալ դէմքը բարեւելու :

ՏՐԴՊ . Եւ ինչպէս :

Խոսրով . Եյս գիշեր մինչ ՚ի լոյս թոյ սգալի
որդւոյդ և ընտանեացդ քաղցր քուն աղի
արտասուաց փոխուի . վազէ , և քու վէրքե-
րըդ ամոքէ . ու այն ձեռքը՝ որ գթութեանդ
դուռը կը փակէ , բացման բանալի մը փոխ-
ուի , և շարժի գթութիւնդ , ու արեգական
ոսկեգոյն ճառագայթներու պէս թափան-
ցելով այս սգապատ գահուդ ու թագիդ ըսա-
ուերը փարատէ : Եւ երբոր առաւօտ իւր
լուսածաղանթ թերթերը բանայ , Խոսրով
այն արցունքներ տանի , ժողովրդեան և զին-
ուորներու գողը թափէ , ՚ի գութ և ՚ի վրէժ-
խնդրութիւն գրգռէ զանոնք . զօրանան
Հայկին արժանի որդիք՝ վազեն ու բռնեն
կրօնատեաց և տիրադաւ վատերը . բռնեն՝
և բերելով քու դէմդ կայնեցունեն . և սու-
սերամերկ ստիպեն զիրենք , թէ ուխտեցէք
մինչև ՚ի մահ թագաւորին հաւատարիմ մնա-
լու , եթէ ոչ՝ իւր ծնկանց առջև զոհ պի-
տի ըլլաք : Եւ միթէ կրնան չ՝ ուխտել . առա-
քինի մը անգամ՝ մահէն կը սոսկայ , հապա
մով մը որչափ առաւել :

ՏՐԴՊ . Եյդ թէ ուզէի և միթէ չէի կրնար
ընել , բայց բաջ գիտեմ , որ անանկով աւելի

պիտի հաստատեմ իրենց սրտին մէջ երերուն տիրասպան խորհուրդը :

Խորհուրդ. Ալ ինչպէ՞ս :

Տրտաբ. Ինչու որ, պիտի բոլորովին զզուին ինձմէ, երբ տեսնեն, որ ես իրենց պատիւը ու կեանք ժողովրդեան ձեռքի մէջ կ'արթընցունեմ, և թէպէտ առ ժամանակ մի առ երեսս, հնազանդութիւն պիտի ցուցնեն, բայց գաղտնի իրենց գանձը ու ստացուածքը հասարակութեան սիրտը որսալու համար վատնել չի պիտի խնայեն. եւ այնուհետեւ համարձակ իրենց անգութ սուրը հայրախրնամ թագաւորի մը արիւնով պիտի ժանգոտեն. անկէ ետքը՝ թէ և իմ արեանս վրէժ խնդիրներ ալ ըլլան, պիտի պատրաստուին անոնց դէմ կռուելու : Ահ շայաստան առ ժամանակ մի թշնամեաց կատակ պիտի ըլլայ, և ապա իւր պտուղներ անոնց տալու և օտար ոտից կոխան ըլլալու չի պիտի տրտնջայ : Բայց թէ անոնք զիս մուրացկան վիճակի, և անձուկ քարայրի մը մէջ գտնեն, կը յուսամ որ գթութեան քաղցր անձրև պիտի տեղի ունենայ իրենց աչքերէն գազանային արիւնը վարատելու. և թէ ան ալ չէ, քաջ գիտեմ, որ իրենց պատիւը ու կեանքը ժողովրդեան ձեռքի մէջ տեսնելու վայրկենին չի պիտի սպասեն, այլ ժողովուրդը չ'արթընցած զիս հրաւիրելու պիտի գան : Բայց

այնպիսի զղջումն ալ Աստուծոյ հաճելի չէ ,
և ոչ ալ երկարատե . ուրեմն Խոսրով , (կ'ը-
սեմ դարձեալ ,) դուն թագաւորէ , և մի խո-
ցոտիր բնաւ , որ հայոդ , թէ և անձուկ քա-
րայրի մը մէջ , այլ Աստուծոյ ձեռքը անոր
սիրելի հոգի մը պիտի աւանդէ :

Սմբատ . Ղիտցիր , Տէր Պայազատ , որ եթէ ըն-
դունիս՝ այս գահէն մահ պիտի սլանայ քու
դալարի կեանքդ . չարաչար հնձելու՝ որչափ
որ իւր արժանաժառանգ տէր կը շնչէ :

Խոսրով . | աւ ճանչցիր զիս , ո՞վ Սմբատ . ես
ապերախտ չեմ ամենեկին : Բայց ասա կու-
դայ մայրս : —

ՏԵՍԱՐԱՆ 2

Տրդատ , Թագուհին , Խոսրով , Սմբատ և Ագաթանգեղոս :

Թագո՞ւ . Ի՞նչ կը տեսնեմ . . . Տէր իմ և Արքայ ,
(կը լուրջ շրտաբար իւր գրէ :)

Տրտաբար . Սի սոսկար . սիրելի թագուհիդ իմ .
մի սոսկար : Հայաստան իմ ճշմարիտ Յո-
հաննէս ըլլալու կը կարօտի , և Սեպուհ լեռը
ինձ ճգնարան ըլլալու տխուր տարակուսու-
թիւնը զարմանախառն ցնծութեան փոխեց :

Թագո՞ւ . Ա՛հ . . Ի՞նչ կը լսեմ . . այս արցունք-
ներովս թո՞ղ այս պալատ անուշահոտ ծաղիկ-
ներով փթթի և մինչև 'ի մահ իւր բուրու՞մ

բեզ տալու համար՝ միայն թող զուարթ մնայ :
ՏՐԴՊՊ . Այդ քո արցունքները անդադար
երկնից տուր, որ իբրև ցօղ Հայրենեաց և
կրօնից սիրելի ծաղիկներուն վրայ սփռէ, և
իբրև շանթ՝ սնունց փուշերուն . եւ թող զիս
որ երթամ :

Թագո՞ւ . Աւ միթէ գաղբեցա՛ւ բնութիւն ինձ
կենդանութիւն տալէ :

ՏՐԴՊՊ . Թող, սիրելի թագուհիդ իմ . թող, որ
երթամ առանձնութե՛մէջ պարզ արցունք-
ներով իմ բարացեալ վշտերս կակղեցունել :
Ես անարժան եմ այս պալատին և արժանի
մահկանացուաց յետինն ըլլալու :

Թագո՞ւ . Աւ ո՞վ զքեզ այդչափ կը վշտացու-
նէ, վեհազուն ամուսինդ իմ և Արքայ :

ՏՐԴՊՊ . Այս թագ ու գահը՝ որ այնչափ սի-
րելի է ին ինձ, իսկ հիմայ անհաշտ և մահար-
կու թշնամի դիտելով՝ կը սոսկամ ու կ'ատեմ :

Խոսքո՞վ . Ուրիշ բան չէ զինքը վշտացնող, մայր
իմ, բայց միայն նախարարները, կատաղի
նախարարները :

Թագո՞ւ . Նախարարները . . ո՞վ Աստուած :

Ագաթան . Այո, անոնց գազանային կերպա-
րանքը իւր քաղցր տեսութեան անարժան
չը սեպէ :

Թագո՞ւ . Իմ Հայրենեաց—Ալանաց, և Հա-
յաստանի անբաւ զօրութիւնը բաւական
չե՞ն իրենց փոշին օդին մէջ ցանելու :

ՏՐԴՊՊ. Այո բազուկներս միայն, բայց թէ որ
խիղճ մը, անագորոյն խիղճ մը զատնք
չթմրեցունէ :

ԹՊԳՈՒՀԻՆ. Եւ ի՞նչ խիղճ:

ՏՐԴՊՊ. Իմ բնական, և մանաւանդ բրիստո-
նէական:

ԹՊԳՈՒՀԻՆ. Խիղճ մը՝ որ քանի ապերախտ
արեան կաթիլներով իւր հայրենեաց հիմը
նորոգել չ'ուզեր. այլ կը հեռանայ, որ ա-
րեան հեղեղատներ զայն խարխուլով առ-
պալեն :

ՏՐԴՊՊ. Դեռ ողջ եմ ես. իսկ իմ մեռնելէս
վերջը՝ ահա՛ իմ որդիս :

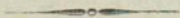
ԹՊԳՈՒՀԻՆ. Այո, ողջ եղիր դուն. և զայսու-
տան և իմ սոսկալի գլուխս քու ցանկալի
շուքէդ մի գրկեր :

ՏՐԴՊՊ. Ես կը հեռանամ, բայց իմ սիրտս
հոս է. բարեա՛ւ մնաք :

(Եւ Տեղի :)

ԹՊԳՈՒՀԻՆ. Ո՛հ բռնեցէք զինքը. . աւա՛ղ. . .

(ՈւրՊՊՊԵՐ ԻՆԳՊՊՈՒՄ :)

չքեղ յաղթանակներով : Դարձիր , զի ասա
այս ընկճուած թագ ու գահն ալ կարծես թէ
մրմնջելով կաղաղակեն » թէ ո՛ւր է Արժա-
նաժառանգ մեր Տէր . կաղաղակեն , և հետ
զհետէ իրենց փայլեր կը նուազին . բայց Ա-
հագն կուգայ :

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

Ագաթանգեղոս , և Ահագն :

Ագաթ . Ինչո՞ւ , ո՞վ Ահագն , այդպէս խռոված ,
դեղնած կուգաս . և միթէ դո՞ւն ալ ինծի
հետ ողբալու եկար . եկսւր ուրեմն , ող-
բանք սգանք , և թող մեր ձայն մինչև եր-
կինք արձագանգ տայ :

Ահագն . Ա՛հ , Տէր Ագաթանգղէ , իմ սիրելի
Պայազատ գիտես , թէ ի՛նչ դառն վիճակի
մէջ է : Այս գիշեր մինչ ՚ի լոյս քաղցր բու-
նի մը տեղի չ'տուին իւր աչքեր . երբեմն
սիրուն գլուխը ծունկիս վրայ դրած հեղե-
ղի պէս արցունքներ կը վազցունէր , երբեմն՝
խելագարի պէս—ո՛ւր է Հայրս , ըսելով ասդին
անդին կը վազէր , և երբեմն՝ յուսահատ գե-
րիի պէս ճիտը ծռած՝ լռիկ կը կենար : Վար-
կեցաւ լեզուս , և ցամքեցան շրթունքներս
զինքը մխիթարելէ . դեռ պահմը չկայ , ո՞ր
քնոյ թմրեցուցիչ ծուխը խաղաց իւր խռով-
եալ անդամներու մէջ . և այն ալ՝ կը լսուի

երբեմն երբեմն , որ իւր սրտին խորերէն
դառնապէս հառաչանքներ կ'արձակէ , ու ան
ատեն՝ ոլոռի պէս արտասուք իւր գեղանի
այտերով կը խաղան : Ես զքեզ կը փնտռէի .
կը պաղատիմ , եկո՛ւր ինձի հետ , որ իւր ար-
թընցած ատեն՝ անընդհատ մխիթարենք
զինքը . (ո՞վ չարաղէտ դիպուած :

Ագաթան . Գնահ , Վահագն . ես պէտք է հոս կե-
նամ , ինչու որ այսօր խորհուրդի օր է , և
նախարարներ , անխիղճ նախարարներ հիմայ
հոս կուգան , որ իրենց նախատալիր ճակատ-
ները իմիններովս ալ բեռնաւորեն : Գնահ
շուտով , մի գուցէ արթնցած ըլլայ , և բսէ
իրեն , որ իւր արցունքները քեզմէ 'ի զատ
ուրիշ մէկի չյայտնէ . զի այս պարագայի մէջ
մեզ պէտք է լալ , և իրեն քաջ կենալ . գնահ ,
ահահ կուգայ վատն Սանատրուկ :

Վահագն . Արթամ ուրե՛մն :

(Կը թիկի)

ՏԵՍԵՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

Ագաթանգերոս և Սանատրուկ :

Սանատր . Ի՞նչ կը տեսնեմ . արքունի գահը թա-
փուր . . և թագն ու սուր ընկճուած . . ո՞վ
կայ հոս . ո՞ւր է թագաւոր :

Ագաթան . Ի՞տելու թեանդ հարցուր :

Սանատր . Հո՞ս ես , Ագաթանգղէ . իսկ ո՞ւր է թա-

գաւոր. և ի՞նչ են այդ արցունքները որ երե-
սիդ վրայ կը կենան :

Ագաթան. Ես կուլամ այս ողորմելի գահ ու
Թագին վրայ ընտանինախանձու աչքեր տես-
նելով. կուլամ, որ արցունքներովս խաւարեմ:

Սանապ. Կը սոսկամ երկիրդէս. կը պաղատիմ,
շուտով լուծէ տարակուսութիւնս :

Ագաթան. Կը սոսկամ. կայնեցուր սոսկումդ,
զի գեռ ժամանակ կայ. . .

Սանապ. Եւրպիսի խօսքերով տագնապս մի
կրկնապատկեր. բսէ շուտով :

Ագաթան. Եւեօհիս աւեօհիս խաւարասէր աչ-
քերուդ. Թաւ շայոց Արուսեակն :

Սանապ. Եւ ո՞ւր :

Ագաթան. Հոն՝ ուր առաքինութիւն քաղցրա-
սիք զեփիւռ կը շնչէ :

Սանապ. Եւր խօսքերուդ, երկինքէն՝ ի գատ՝
ամէն իմացականութիւն անզգայ է. պատռէ
խօսքերուդ վարագոյրը :

Ագաթան. Տարապայման յիմարութիւն չէ՞
ապառաժներու վրայ ծաղկանց սերմեր ցանել :

Սանապ. Ի՞նչ պիտի խաղայ սառնապատ ե-
րակներուս մէջ վագրային եռացեալ. արիւն
մալ գեռ մարդկային սահմանի մէջ զիս փա-
կել ուշացնես պիտի Ագաթանդդ :

Ագաթան. Սիթէ կարելի՞ է արեւելք որոշուած
սահման մը յարեմտից զքեզ իւր մէջ փա-
կել. բայց ի՞նչ կսեմ, գուցէ իմ յայտնելովս

արագասլաց հրեշտակ ՚ի կրլլաս. . . Երբոր
 գիշերային խաւար մարդկանց ագահուլթե
 ճրագները սքողած, բնուլթիւնն առհասա-
 րակ լուիկ մնջիկ իւր գիրկը կը փայփայէր, ես
 առանձին իմ սենեկիս մէջ ընթերցման կըզ-
 բաղէի. յանկարծ դառնակսկիծ մորմօք մը
 ականջներս թնտազուց, և խաղաղուլթիւնս
 վրդովելով՝ զիս իւր ծոց վազելու ստիպեց.
 Ի՞նչ կը տեսնեմ, (ո՞վ Աստուած) քաջաղեղն
 Սմբատ իւր երկնապարզ աչքերէն գլու-
 թեան անձրևներով իւր ծոց կը լեցունէ.
 վհատած յուսով և թալկացած լեզուով հար-
 ցուցի պատճառը, և հեղձամղձուկ այս-
 պէս պատասխանեց « Թագաւոր Աբբունի
 փառք ձգած միայնակեաց ըլլալ կուզէ » այս
 ըսաւ և մրմնջելով դէպ ՚ի Պալատի գլխաւոր
 դուռը քալեց : Իսկ ես լսելուս պէս՝ մասեաց
 գագաթին սառնամանիք զիս յափշտակե-
 ցին, և թալկացած գետին փռուեցայ. քիչ
 մը ետքը՝ իմ կայտառ ուժս ծեր կերպարան-
 քով զիս փնտռելու դարձաւ, և մինչև հոս
 հասուց դողդոջելով : (Ի՞նչ կը տեսնեմ. ո՞վ
 սոսկալի տեսարան) Թագաւոր ծիրանին պա-
 տաած, գլուխ բաց, և կուռոյ ասպարիզի
 ահարկու կերպարանքը զգեցած, լեզուին
 սուսերով որդւոյն դէմ կը մաքառի : Իրոս-
 րով զիս տեսնելուն պէս՝ սկսան աղի արուս-
 ուաց ոլոռներ իւր աչքերէն վազել, և մայ-

բակորոյս գառի մը պէս իւր սիգապանծ պարանոց ծռած՝ այսպէս պաղատեց «Ագաթանգղէ՛ Ագաթանգղէ՛. գթա յիս ու արտասուէ՛» բայց աւա՛ղ, որ անհնարին սուկում իմ այն ընտիր աղբիւրը կրցամքեցունէր, և կարեկցութեան չունէի այլ ինչ, բայց միայն լռիկ թագաւորին նուիրական ծնկանց վրայ արձանանալ: «Ո՛ւժ առ, Ագաթանգղէ՛, ո՛ւժ առ» աղաղակեց Ասիւծարին «իմ հաւատարիմս, միթէ դ՞ու ալ զիս կ'ատես, այն կ'ատես, զի իմ իղձը այսպիսի փառքի մը մէջ դնել կ'ուզես՝ որ անողորբելի գազանի մը պէս ժանիքները կրճտած՝ ինձ մահ կ'սպաննայ» երբ այս լսեցի, սսսկում զիս թողուց, և տարակուսութեան խոր վհի մը մէջ մոլորեցայ: Նոյն վայրկենին՝ Սմբատ ձեռքը գեղջուկ լաթեր մորմոքելով ներս մտաւ. խոսրով զայն տեսնելուն պէս՝ վազեց կատաղաբար և օձիքէն բռնեց, և Սմբատ հօր թելաթիր կարծելով՝ իւր պողովատիկ սուրը անոր կուրծքը գամել կ'ուզէր. բայց թագաւոր զինքը ետ կացուց այնպիսի անիրաւ վրէժխնդրութենէ. առաւ լաթերը ու սկսաւ հագնիլ: Այն ցաւալի տեսարանը խոսրովու գոռոզ գլուխը խոնարհեց, ցասումը գըթութեան փոխուեցաւ, և արիւն՝ արտասուեաց. և բացաւ իւր բազուկները և՝ «Տ՛հայր իմ» ըսելով՝ թագաւորին գիրկը սլացաւ: Այն

լայնալանջ կուրծքը արցունքներով թրջեց .
 բայց անհնարին վերքեր սաստիկ բարացած
 ըլլալով՝ տեղի չ'տուին, որ իւր արտասուք ա-
 նոր սրտին խորերը թափանցէր : Նոյն միջո-
 ցին թագուհին ալ ներս մտաւ . և այն տարօ-
 րինակ տեսարանէն սոսկացած , արձան մը
 կտրեցաւ . և ապա վազեց մոլեգնաբար և
 զթագաւորը գրկելով՝ խառնեց իւր արտասուք
 որդւոյն հետ : Ահ, որ անգութ սիրտը չէր
 խանդաղատեր . այնպիսի աղէկէզ տեսարա-
 մը, որ աչք չէր արտասուեր յաղթաբազու-
 կրն Տրդատ այն ողորմ վիճակի մէջ տեսնե-
 լով : Երկինք զարմանալով կը նայէր, և երկիւ
 գթալով, իսկ Հայաստան, ո՛հ Հայաստան ե-
 րեսի վրայ ինկած՝ գլուխը վեր վերցունել
 չէր իշխեր : Վերջապէս բայլ առաւ թագա-
 ւոր, և թագուհին աղիողորմ ձայնով մը ա-
 ղաղակեց «բռնեցէք զինքը» ըսաւ, և շքն-
 չասպառ գետին փռուեցաւ . Մեքատ թա-
 գաւորին ետեէն վազեց, իսկ ես ու Խոսրով
 զթագուհին չթողլով, և բոլոր դարման ՚ի
 գործ դնելով՝ հազիւ հազ յուշի բերինք :
 Ահաւասիկ սքանչելի դիւցազնի մը վերջ,
 ահաւասիկ Հայաստանի Առիւծին դառն վի-
 ճակը : Այլ երկինք, մինչ ցերբ Բաբելոնեան
 մարդկութեան նախատինք վիթխարւոյն գո-
 առգութիւն պատժող Հայկին ընտիր արիւնը
 իւր սերնդոց ոմանց երակներու մէջ անա-

րատ չը խաղայ . բարձ բարձ այնպիսիք Հա-
յաստանէն , որ քաղցրահամ խաղողները կ'ընեն :
Սանափ . Եւ գիտե՞ս ուր գնալը , և պատճառը :
Ագաթան . Սեպուհ ապառաժ լեռը իւր ծաղ-
կափթիթ զբօսարանն է , և երանելի Գրիգո-
րին խոնաւ և անձուկ քարայրն՝ իւր փափ-
կութեան անկողին . իսկ պատճառը քեզ կը
հարցունեմ քեզ :

Սանափ . Ի՞նձ կ'հարցունես . և միթէ ես
չո՞ս էի :

Ագաթան . Եւ ա՛ղ , որ բանականի մը հետ չէ խօս-
քըս . երկրի ո՞ր գոռոզ զօրութիւն կրնար իւր
հուժկու աջէն այս սուրն ընկճել , բայց
միայն դու , և բոքանի պաշտօնակիցք . դուք՝
որ Հայ կը կոչուիք :

Սանափ . Եւ յո՛ւ , մեք հայ եմք , և այս ընտիր ա-
նուներ մեր ուղեղին մէջ կը փակեմք :

Ագաթան . Այո՛ կը փակեք , զի հպարտ անուն
մըն է . այլ իւր պարտականութիւնները ինչո՞ւ
չէք ճանչնար . ճշմարիտ հայ կ'սուրի՞ ան՝ որ
իւր ազգակիցները կը ճնշէ , ճշմարիտ հա-
յու գործ է հակառակել այնպիսի թագա-
ւորի . ի՞նչ որ տղմի մէջ թաղուած անուն մը
արեգական կարգ դրաւ , որով դուք կը գո-
ռոզանաք . դուք հայ՝ բայց լոկ անունով :

Սանափ . Ճանչցիր բու պատիւդ և դիմացի-
նիդ , և չափաւորէ խօսքերդ :

Ագաթան . Եւ ի՞նչ պատիւս կը չ...

քիչ մը մեղմ պիտի խօսէի՝ եթէ դուն ալ
քուկդ ճանչնայիր :

Սանտո. Եւ ի՞նչ է իմ պատիւս որ արժանա-
ւորութեանս կը յաղթէ :

Ագաթան. Քու պատիւդ քեզ կը հրահայե-
յարգել ժողովրդեան բարիք և առաքինու-
թիւն. և ոչ թէ պատիւդ միայն՝ այլ ինքն իսկ
մարդ կուձիւնը. իսկ դուն՝ որ հակառակը կը
գործես՝ ոչ թէ միայն պատուոյդ արժանի
չես, այլ և մարդկուձեան իսկ :

Սանտո. Կատաղի առիւծ մը կը դառնամ, և
կատաղուձեանս զքեզ զոհ ընել անարժան
կը սեպեմ. կորիք դիմացես փառ :

Ագաթան. Այո՛, ես կատաղուձեան արժանի
չեմ. զի կը ճանչնամ բանականութեանս
յարգ՝ որ է խոհեմութիւն և խաղաղութի,
կը ճանչնամ՝ և չեմ ուզեր իմ երջանկառիթ
և ընտիր ձիրքը վայրենի դազանային ահա-
լի բնութեան հետ փոխարկել. բայց ահա
կ'ուզան Սանատրուկ, երկու կատաղիք ալ :

ՏԵՍԱԲԱՆ ՉՈՐՐՈՂԻ

Ազատանգեղոս, Սանատրուկ, Շապուհ և Ղուամ :

Ագաթան. Եկէ՛ք ահաւասիկ գահ պարսպ է.
եկէ՛ք ապերախտք, բազմեցէ՛ք :

Շապուհ և Ղուամ. Ի՞նչ կը լսենք, ո՛ւր է թագաւոր :

Սանտո. Ս'եր անիրաւութիւնները Պարթևն

Տրդատ՝ Սեպուհ լեւոք առանձնանալու են ստիպեր :

Շապ . Լաանձնութիւն . որչափ անպատուութի թագաւորի մը համար :

Ագաթան . Գաղբէ, Շապուհ և քու բծովդ զուրիշը մ'արատաւորեր . թագաւոր իւր առանձնանալով պատուաւոր է՝ քան թէ թագաւորելով :

Շապուհ . Եւ ինչպէ՞ս :

Ագաթան . Լ'նստութիւն է անիրաւութեան և մոլութեան վրայ թագաւորել . ինչ, համաձայնէր միթէ ձեր կամաց . թողո՞ւր որ իւր սիրելի ժողովրդեան երջանկութիւն խանգարէք, զոր հաստատեց իւր հուժկու բազկաց զօրութեամբ, կամ դիմանա՞ր, որ զանոնք կրկին կռապաշտական պիղծ ախտին մէջ թաթխէք, որ զարհանասքանչ հրաշքներով սրբեցան . արդ պատասխանեցէք, կարելի էր միթէ :

Վոմմ . Ս'եք այդ մասին մէջ անպարտ եմք . բայց դիցուք թէ չեմք, այն՝ որ չկրցաւ անձամբ մեր մոլութիւն սանձել, շքով կրնայ միթէ :

Ագաթան . Սանձելու մտօք չը հեռացաւ, այլ չը տեսնելու . յառաջ տարէք վատեր, յառաջ ձեր չար կամք : Դուք՝ որ Յաստուծոյ չէք վախնար, մահկանացու է մը որչափ առաւել . բայց ինչ կսեմ . գահ պարսպ է, յի-

չեցէք ժողովուրդը . . .

Սանսփ. Սեք զայդ կը յիշեմք, բայց ոչ սոսկալով. զի կը յուսամք, որ խոսքով պիտի Պայազատէ ժողովրդեան խաղաղութիւնը չը վրդովեցէն յառաջ :

Աֆախն. Խոսքով կը պայազատէ.

Հասկում. Այո, զի թագաւորական ամենաշքեղ փառքին ըվ չի ցանկար :

Աֆախն. Ո՛վ ամօթ, ինչո՞ւ իմ դէմքիս վրայ կը շառագնիս. և միթէ կը ըստկանաս սոսկմէ, այն կը սոսկաս, զի մարդու ճակատը կարմրելու միայն զօրութիւն ունիս :

Սանսփ. Սեգ ամչնալու ինչ կայ :

Աֆախն. Կ'ուրանաք այնպիսի թագաւոր մը՝ որ զՀայաստան սքանչելի շէնքերով զարգարեց, և նախանձելի յազթանակներով փառաւորեց. կ'արհամարհէք այն ձեռքը՝ որ յաւիտենական նախատինքէ մը ձեր անամօթ ճակատները սրբեց : Ո՛վ ապերաստք, եթէ չէր նա՝ մինչև հիմայ Պարսկին անագորոյն շքթան ձեր որդւոց արիւն անգամ ծծեր էր, իսկ ձեր փոշին պիղծ ոտքերու տակ աներևոյթ եղած, և ձեր հողիք երկնից մէջ Հայրենազոհ գիւցազանց ճանկերու մէջ անգթաբար կը ճնշուէին :

Սանսփ. Թո՛ղ ճանչնար իւր պատիւը. ինչո՞ւ բիւբաւոր ժողովրդեան բարիքը ոտքի տակ առնելով՝ հեռացաւ : Ա՛տեմք, յաւիտեան

կ'ատեմք այնպիսի թագաւոր մը՝ որ զՀայաստան կ'ատէ :

Ագաթան. Գեռ աներասան լեզուդ չ'կարկէս պիտի Սանատրուկ. յիշեցէք, որ երբ ինքն ձեր մոլութիւնը կը յանդիմանէր, դուք փոխան արտասուօք զայն ջնջելու, արիւնն ուռչտ գազանի արիւն ձեր աչաց մէջ՝ ձեր մոլութեան ջերմ պաշտպան կը նշանակէր. եւ ո՞վ չէր կրնար ըմբռնել որ ձեր ապերախտ ձեռուրներ պատրաստ էր բազմերախտ Հօր մը կարմիր արեան մէջ թաթխուելու :

Շապուհ. Եւ ո՞վ չէ բարկանար, երբոր տառապարտուց յանդիմանուի :

Ագաթան. Երողութեամբ վկայ է ձեր մոլութեան, և անիրաւութեան, և ձեր կերպարանք՝ իսկ . .

Վռամ. Թող բուխօքդ ըլլայ . բայց կրօնք զինքը կ'պարտաւորէր կրկին կանչել զմեզ ու յանդիմանել. ինչո՞ւ առանց իւր խորհուրդը մեզ յայտնելու հեռացաւ :

Ագաթան. Չէս գիտեր Վռամ, որ փորձեալը կրկին փորձել անմտութիւն է. հապա՞ որչափ հարիւրաւոր անդամ . . : Բայց աս ալ գիտցիք, որ թագաւոր զձեզ այնչափ փորձելովն անմիտ չիտեսպուիր, այլ իմ ըսած իս ներող, և ձեր ըսածին կատարող : Բայց ահա կուգայ Տէր Պայազատ :

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՒԳ

Խոսքով. Ազատական գեղոս, Սանատրուկ, Շապուհ,
և Աւամ :

Խոսքով. (Լուսնի նախաբանները գետնեւ)

Սայրասուր սուրբից սայրէն Հայոց բաղդն է
դուրս ելեր .

Իւր ճակատն է ներկուած վեհ գիւցազանց
քաջ արեամբ .

Հոգիք այն գիւցազանց իւր մազերէն են
բռներ ,

կամին առնուլ սլանալ , բայց դեռ քո շուք
զայն ծածկեր :

Մէր ես ո՞ Հայրիմ , դարձիր 'ի փրկել . . .

Ագաթան, Եկո՛ւր, Տէր Պայազատ . ահաւասիկ
այն հոգիք շօշափելի են :

Խոսքով. Լ'պերանխտք , դուք հո՞ս . ես ձեզ հետ
ուրիշ կերպով կուզէի տեսնուիլ :

Սանապ . Ս'եք հոս խորհուրդի եկանք , բայց
խորհուրդ զարմանքի փոխուեցաւ , զի այս-
պիսի դիպուած մը անակնկալելի էր Տէր
Պայազատ :

Խոսքով. Ինչո՞ւ կը զարմանաք . և միթէ չէք
յիշեր ձեր ամբարշտուածիւնը :

Շապուհ . Լ'յո՛ յիշեցինք , բայց դարձեալ
կ'զարմանանք . ինչու որ մեր շունչը իւր
ձեռքին մէջն էր . այնպիսի հզօր թագաւոր
մը ինչ ուզէր չ'էր կրնար ընել . Ուրեմն մենք

անպարտ եմք. այլ իւր ծերուածիւնն է՝ որ
զինքը բռնադատեր այսպիսի բարձր ու
բազմահոգ պաշտօնէ մը հեռանալու, և այ-
սուհետեւ անաշխատ կեանք մը վարելու:

Խոսրով. Բարկուծեհէս մագերս կը դիզանան
ինչ անտեղի խօսքեր: Միթէ չէ՞ր կրնար
զիս իւր տեղապահ ընտրել, և ինքն իւր
մնացած օրեր գահուն վրայ հանդիստ աւար-
տել. կա՛մ խոնաւ ու անձուկ այր մը թա-
գաւորական փափուկ պաշտօնէն հեշտ է:

Վասմ. Այդ չ'գիտեմք. բայց երկնային առա-
քինուածիւնը առանձնուծեան մէջ միայն՝
մարդ մը կրնայ անարատ շնչել. եւ ինքը՝
որ այնչափ անձային սիրով կը վառուէր, այն
վիճակը իրեն հեշտ է երեցեր:

Խոսրով. Թագաւոր մը կը պարտաւորի ժո-
ղովուրդ միայն առաքինուածեան մէջ պահել
խիստ իւր անձնականը՝ զայն Աստուած այնչափ
չի փնտռեր: Այս ալ գիտցիք, այն սիրտը՝ որ
տեղի ունի երկնային առաքինուածեան, որև
իցէ ծանր պաշտօնի մէջ կրնայ անարատ
պահել:

Սանաս. Ուրեմն մեր անկարգուծիւններ
զինքը բռնադատեցին:

Խոսրով. Այո՛:

Շապո-ն. Ո՛չ ապաքէն ըսինք թէ, մեր շունչը
իւր ձեռքին մէջն էր:

Խոսրով. Ինքը ներող բնուծիւն մը ունէր՝ ու

րով ձեզ ազատ շունչ կը շնորհէր. իսկ հիմայ՝
զայն իմ ձեռքի մէջ դրաւ. և ես պիտի
արգելում:

Պատմ. Պայազատէ. բայց եթէ քեզ անհա-
մաձայն ընթացք մը ունենանք, ան ատեն՝
ազատես. . .

Խորհով. Պայազատ էմ. բայց թող իմ առաջին
պտուղն ըլլայ այս սրով ձեր արիւնն թափել,
որով ողորմելի գահուս թուխքօղ կարմրեմ
և իւր փտտած ոտքերը զօրացնեմ. ահա կ'ու-
գամ անգուծք:

(Ագաթանգեղոս Խորհովս - Եւսէլէկայնի, Երբ սո-
ւաշած նախարարաց լրայ յարձակիլի՛ն զի՛նք:)

Ագաթան. Օ անկ զիս տէր, զանկ. բու վը-
րէ թխնդրու թիւնդ ինձմէ ան, և ապակա-
նեայ արեան մէջ սուրդ պղծել մ'արտորար.
յիշէ թագաւորին խրատները:

Խորհով. Մէկ դի կեցիր Ագաթանգղէ, ան-
մեղ ես դու. մէկգի կեցիր. իմ պապակած
սուրս միայն այս ապերախտներու թուխ ա-
րենէն պիտի զովանայ:

Ագա. Մի տէր մի, յիշէ (դարձեալ կ'ըսեմ)
հօրդ խրատները:

Խորհով. (Յիշեմ. ուրեմն ես թագաւորեմ.
Թողնում որ իմ ծերունի հայրը մուծ այրի
մը մէջ հառաչէ. Թողնում, որ Հայաստանի ա-
զատութեան փրկիչ անոր ամէն բարիքներէն
զուրկ մաշի. կամ լողան մինչև ՚ի մահ սի-

րելի մայրս և Խոսրիսիդուխտ արտասուեաց
 ծովու մէջ, և զինուորները՝ ո՛հ զինուորներ
 բարեխնամ Տիրոջմը կորստեան համար աղէ-
 կէ՞զ հեծեն: Գնա՛ գնա՛, ձեմէ պալատին
 չորս կողմ, և պիտի լսես անզգայ պարիսպ-
 ներէն անգամ դառնակակիծ ողբոց ու հա-
 ռաչանաց ձայներ. որոց չ՛դիմանալով՝ ինձ
 համաձայնելու պիտի դառնաս: Ո՛հ, որ ան-
 գուժ կը դիմանայ այնպիսի տխուր տեսարա-
 նիմը. ո՛ւր փախան երգո՞ց և ուրախութեան
 հեշտալուր ձայներ:

Ագաթան. Այդ քաջ դիտեմ Տէր. բայց դուն
 ի՛նչ կը կարծես, և միթէ ասոնց արիւնով
 թագաւոր կրկին Գահճուն վրայ կ'պսակուի.
 ո՞չ ապաքէն ան ատեն ևս հաստատ առանձ-
 նական պարզ արցունք մը պիտի ընտրէ, զոր
 մինչև ՚ի մահ անընդհատ թափելով՝ սուրդ
 այսպիսի արեան մը պղծութենէն ջնջելու:
 Խոսրիսի. Ուրեմն ի՛նչ կրնայ Հայրս կրկին գա-
 հը դարձունել:

Ագաթան. Ասոնք միայն. թող երթան արտա-
 սուօք իրենց չարիքները ջնջեն, և թագաւո-
 րի վէրքերն ալ կակղեցունելով առնեն զին-
 քը ու դառնան:

Խոսրիսի. Ի՛նչ կ'լսեմ. ահաւասիկ իրենց գա-
 ջանային աչքը գթութեան բաղցր արտաս-
 ուաց տեղի չտալու համար՝ զիս պայազատե-
 լու կը հրաւիրեն:

Ագաթան . Հաստատեա չԹագաւորելուդ վրայ :
Խորրով . Հաստատ , և յաւիտեան՝ անքակ :

Ագաթան . Ուրեմն ակամայից պիտի արտասուեն , զի կը յիշեն ժողովուրդը . . .

Խորրով . Դնացէք Հապա անգուծք . ինչո՞ւ էք կայներ , բարկուծեանս զո՞հ ըլլսլու :

Սանապ . Դադրեցնւր ցասումդ Տէր , զի վնաս հոգւոյ և մարմնոյ . փոքր ինչ խաղաղութի զգեցիր , որ զայն սրտիդ մէջ բոլորովին հաստատեմք :

Խորրով . Իսրայէլի փրկիչ—Մովսէսը երկնից մէջ ջատագով է իմ բարկուծեանս : Եթէ իրաւանց և ճշմարտութեան վրէժխնդիրներ չ'ըլլային՝ երկիր հիմայ ոչ այլ ինչ էր , բայց միայն անիրաւութեան անզգայ ոսկերտեաց բնակարան :

Հապան . Սէք ճշմարտութեան հակառակել չեմք յանդգնիր , այլ արդարացի և խաղաղաութի փաստերով քու սիրտդ գրաւել կուզեմք :

Խորրով . Օ ուրցեցէք ուրեմն :

Սանապրով . Սէք զքեզ Պայազատելու հրաւիրելով՝ զԹագաւոր անտես առնելու մտօք չէ , այլ պիտի երթանք զինքը պալատին փափկութեան մէջ բերելու , միայն թէ՛ դու Պայազատելով՝ Հայենեաց հոգերը անտրտունջ տանիս . զի ինքն ծերութեան պատճառաւ այսուհետեւ այս մեծ պաշտօնին

պարտականութիւնները ըստ հաճոյից հասարակութեան տանել կարող չէ . և բաջ գիտե՛լք, որ իւր հրաժարման հաւաստի առիթն այս է :

Խորհու՛մ . Այդ պիտի խօսքերով երբէք չեմ խաղաղիր . ո՞վ ձեզ վկայեց թէ ինք ծեր է : Թէ և ծեր, բայց Հայաստանի ընտիր ընտիր երիտասարդ ըմբիշ մը առանց պատիւէն սոսկալու իւր հետ մենամարտել կարո՞ղ է : Եւ խորհարք Իսթան . Այդ չգիտե՛մք :

Խորհու՛մ . Ու թող զայն՝ ինք Հայրենեաց հոգեր տանելու երբէք չի ձանձրանար . տանի պիտի և հասարակութեան փափոքը կատարելապէս լեցնելու չափ տանի . բայց ահա՛ կուգայ Վահագն :

ՏԵՍԱԲԱՆ 2

Առաջինք և Վահագն :

Խորհու՛մ . Ինչո՞ւ Վահագն, այդպէս խռոված կուգաս :

Վահագն . Տէր Պայազաա, Թագուհին և խօսքովի գու՛տազքեզ կուզեն . օն երթանք իրենց արտասուքներ սրբելու . երթանք, ո՞ր գբեզ տեսնելով՝ ծիծաղի փայլակ մը շողայ այն թաղծալից դէմքերուն վրայ :

Խորհու՛մ . Ի սեցիք անգութներ, բայց չէ :

դուք իբրև իժի և քարբի խցեր էք ձեր ա-
կանջները՝ ճարտար թուլչի ձայն չլսելու հա-
մար : Բնութիւն կը զարմանայ՝ թէ ինչպէս
կրցայ ծնանիլ . այսպիսի մարդկութեան նա-
խատինքներ : Դուք կենաց անարժան՝ բայց
ինչ օգուտ . . .

Վրաս. Գնա՛ դուն Տէր Պայազատ , և ըսէ՛
իրենց որ անհոգ ըլլան . մենք անմիջապէս
զինքը բերելու կ'երթանք , եթէ քաջ գի-
տես որ իւր հրաժարելոյն պատճառ մենք
եմք :

Խորհ. Մի՛ դուք էք , բայց գիտցիք որ ե-
թէ չ'երթալու ըլլաք՝ ձեր չարաչար մահ
այս սուրիս բերանը կը տոչորէ . բայց ահա
կուգայ մայրս :

ՏԵՍԵՐԵՆ Է

Առաջինք և Թագուհին :

Թագո՛ւհին . Մէն՛ ճակատ՝ ուր ամենեւին ա-
մօթ չի շոռագներ , ահա՛ աչք՝ որ արտա-
սուք չ'ամօքեր , ահա սիրտ՝ որ կը տարա-
կուսիմ , թէ ի՛նչ սուր նետով կրնամ ծա-
կել :

Սանապրո՛ւի . Մի՛ , Վեհազուն Թագուհիդ ,
չայու մը սիրտ միշտ պէտք է ասանկ ա-
մուր ըլլայ . . .

Թագո՞ւն։ Խո՞ւլ ես, թէ վատատես

Սանաբո՞ւն։ Եւ ինչպէ՞ս :

Թագո՞ւն։ Տես զիս՝ որ հայ եմ, լսէ իմ
ձայնս՝ որ ճշմարիտ հայու մը ձայն է, դիւ-
րազգեաց ըրէ սիրտդ, և հայու թիւն իբ-
րև հազուագիւտ անդամանդ մը հոն փա-
կէ։ Եւ եթէ իւր թշնամեաց ասպարիզին
մէջ մտնաս՝ թող սիրտդ անով երկաթապինտ
վահան մ'ըլլայ. իսկ երբ իւր հակառակ գոր-
ծելու սխալիս՝ քու խիղճդ ծակոտէ։ Հայ
բառը Պարսկի մը լեզուէ ալ կ' թռչի. . .

Շապո՞ւն։ Ա՛յ այդչափ զմեզ վատացունէր
քաջազունդ. հայու թիւն մեր սիրտն է, մեր
լերդին արիւն է :

Թագո՞ւն։ Ա՛հ. . . ո՞ւր է իմ սիրելի առիւծարի
ամուսինս, ո՞ւր է ձեր հայրախնամ Տէր. որ
անգու թ ձեռք զինքը իբրև մուրալու ամա-
մաչող կարօտեալ մը՝ նօթի, ծարաւ, և լա-
լական՝ խաւար և անձուկ քայրայրի մը մէջ
փակեց. ձեր ապերախտ և դաժան ձեռքեր.
ձեռք՝ որ մինչև հիմայ գօսացած կ' մնար սիր-
տերնուդ վրայ, եթէ իւր հուժկու բազուկ-
ներ բրցունելու չհասնէին։ Ուրեմն գնացէք
այդպիսի հայու թիւն մը բարբարոս երկրի մը
մէջ փնտռելու :

Վո՞ւմ։ Ա՛հ, տարապարտուց ամբաստանու-
թիւն. բայց ամիսո՞ս, որ չունիմք զօրաւոր
ձայնը զմեզ արդարացրնելու :

Թագոհին . Որ թանձր խաւար լուսոյ դէմ
կրնայ մաքառել, և որ անիրաւ զօրաւոր ձայն
ճշմարտութեան դէմ : Թողէք, մէկդի թո-
ղէք վայրենի գոռոզ բնութիւնը, և մի սոս-
կաք մարդկութեան սահմանի մէջ փա-
կուելու : Ի՞նչու, ի՞նչ հարկաւորութիւն ու-
նէր թագաւոր զձեզ ամբաստանելու . Թա-
գաւոր մը՝ որուն խղճին և գթութեան
վրայ երկինք կ' զարմանայ : Ձեր ապե-
րախտ նետերուն խոցեր այնչափ սաստիկ քա-
րացեր էին այն դիւրազգաց սրտին վրայ,
որ իւր սիրոյ առարկաներ իրենց բոլոր
դիւթերով տկարացան ամոքելու . բայց
և այնպէս՝ (ո՞վ զարմանալի խիղճ՝) զոր կը յա-
փշտակեն իւր թշնամեաց երջանկութիւն և
կենդանութիւն :

Սննդ . Իւր երջանկութիւն և կենդանու-
թիւն ալ մերն է . մի խռովիր թագուհիդ
ամենապատիւ :

Թագոհի . Եթէ անադորոյն խիղճ մըն ալ զիս
չ'տանջէր, և մանաւանդ թէ գիտնայի ձեր
արիւնը թագաւորին վէրքերուն դարման՝
այդ խօսքը ձեր ծխաշունչ սրտին մէջ պիտի
փնտռէի : Բայց այս ալ գիտցիք, որ թէ
ձեր կենդանութիւն ալ չ'կրնայ թագաւորը
իւր գահը դարձունել, Հայաստան զձեզ
ծածկելու համար չունի մթութիւն մը՝ որ
իմ աչքիս արեգակն չըլլայ, ոչ վահան մը

ուր իմ նետերս սոսկան թափանցելու, և ոչ
Շիրիմ ձեր պիղծ փոշին ամփոփելու. ահա՛
ես կերթամ :

Հապոհ . Գնահ և ամենեին անկասկած եղիր .
(Թագոհին ին Տէկնի :)

Խոսրով . Երթանք մենք ալ, ու պատրաս-
տուինք, ձեր հեռքեր քննելով՝ դէպ 'ի քա-
րայր ուղեորելու :

(Խոսրով, Ագաթանգեղոս և Վահագն ին Տէկնի :)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՈՒԹԵՐՐՈՐԳ

Սանտրուկ, Հապոհ և Վրամ .

Սանտր . Չէինք ստիպուեր զթագաւոր հը-
րաւիրել երթալու, եթէ Խոսրով պայազա-
տելու հաճէր :

Հապոհ . Այո՛, բայց թէ ժողովուրդը զինքը
ընդունէր՝ որ անկարելի էր, որչափ որ հայր
կը շնչէր. մենք անխորհուրդ խօսքեր ըրինք :

Սանտր . Եթէ իւր ձայն համաձայնէր մեզի՝
անտարակոյս պիտի համոզէինք զժողովուրդը :

Վրամ . Դուք խորհեցէք, և ես սակաւիկ
յառաջ երթամ դիտելու, մի գուցէ մէկը մեզ
մտիկ ընէ :

(Յուսիջ ի'երեւոյ :)

Հապոհ, Եւ ինչպէ՞ս կրնայինք համոզել
զժողովուրդը :

Մանաս . Թագաւոր քրիստոնեայ ըլլալէն յե-
տոյ՝ շատ անգամ կ'ուզէր արքունի փառք
ձգելով՝ քարայրի մը մէջ առանձնանալ, բայց
իւր օրինաւոր յաջորդ մը չ'ունենալուն, քաջ
գիտէր, որ իւր հեռանալով հայրենեայ հողը
երեսի վրայ պիտի մնար, վնջ կ'ստիպուէր
զղջալ . իսկ հիւսայ՝ տեսնելով որ իւր որդին
չստիպասէ, և ինքն ալ ծերուածեան պատ-
ճառաւ ալ այսուհետեւ անկարող է իւր
պաշտօնին պարտականութիւնները անթերի
կատարել, իւր ուխտը կատարելու չ'իսկծեց .
և մենք ալ իրաւունք չ'ունեցանք իւր կամաց
վրայ բանանալու : Եւ ահա այսպիսեօք անտա-
րակոյս պիտի համոզուէր ժողովուրդը . իսկ
այնուհետեւ թէ Թագուհին, և թէ Թագա-
ւորին մտերիմները չի պիտի յանդգնէին մեր
գաւը իմացնելու, զի քաջ գիտէին, որ Թա-
գաւոր խոսրովու պայազատիլ լսելուն պէս՝
յաւիտեան պիտի զղուէ պալատէն :

Շարուն . Բայց կը զարմանամ, թէ ինչպէս
խոսրով մերժեց արքունի փառաց ամենա-
ցանկալի շքեղութիւնը :

Մանաս . Բնութեամբ թոյլ և մեղկ մէկը սո-
վորաբար շատ գթոտ կըլլայ . սաստիկ գութը
կ'առագաստէ իւր աչքէն թագին պայծա-
րութիւնը :

Շար . Բայց թողունք անցեալը, և ապագա-
յին վրայ խորհինք, որն որ շատ հարկաւոր է .

Սանապ. Ապագային վրայ ի՞նչ ունինք խորհե-
լու. երթանք, և առ երեսս զղջալով զինքը
բերենք, և առ ժամանակ մի իւր կամաց
համաձայն վարուինք. սպա՛ սյնալիսի ճար-
պիկութեամբ մը մեր ձեռք իւր արեան մէջ
թաթխենք՝ որ դուրս քաշած ատեն՝ կարմիր
բիծ մը անգամ իւր վրայ չ'նշմարուի :

Հասկո՛ւ. ՚՛այց թէ ինքը այդպիսի կասկած մը
չուենե՛նայ՝ որ եթէ ունի, անկարելի է, որ
դառնայ :

Սանապ. Թո՛ղ չ'դառնայ. երթանք առնել հաց,
խորտիկ, զգեստ, և շիշ մըն ալ թիւնաւորած
դինի, և կրկին ու կրկին աղաչելէն ետքը
եթէ չ'դառնայ, ՚՛նշան մեր հաշտութեան
բաժակ մը դինի խմցուենք, ու դառնանք :

Հասկո՛ւ. Այս սպառնացող ձիրաները անա-
տեն պատրաստ են զմեզ պատուելու :

Սանապ. Դուն անհոգ եղիր. ինքը ներող բնու-
թիւն մը ունի, որով պիտի արգելէ զթա-
գուհին և զխոսրով մեզ վրէժխնդիր ըլլալէ .
բայց թէ չ'համոզուին, և զօրք ու ժողո-
վուրդը մեր վրայ գրգռեն, այսպէս կ'պա-
տասխանե՛մք. զմեզ իւր հրաժարման պատ-
ճառ համարելով՝ մեք զղջալու գացինք, և
կրկին կրկին ոտքը իյնալով՝ վերադառնալու
աղաչեցինք, և չ'համոզուեցաւ. և որչափ ալ
ինքն կ'շնչէր՝ ուրիշ թագաւոր մը ունենալ
անկարելի էր, վասնորոյ մեք ալ հայրենիք

ոտնակոխ չըլլալու համար՝ ըրինք այս ան-
 գթուածիւնը : Այս կ'սեմք , զօրաց առատ
 գանձ կ'բաշխեմք , ժողովրդեան հարկ թե-
 թեցնել կ'խոստանամք և ասանկով զմեզ
 արդարացունելով՝ կ'ազատիմք : Բայց այս ալ
 գիտցիր , որ ժողովուրդը զմեզ կիզելու . չափ
 հրով չի պիտի բորբոքի , զի թագաւոր ծեր
 էր արդէն :

Հոգ . Յաղթող խորհուրդ . երթանք ուրեմն :
 (Ել Տէկնին և Վարագոյր կ'Գոյոտի ,)

ԱՐԱՐՈՒՆԻ ԵՐՐՈՐԴ

Տեսարան բարայրի մէջ

ՏՐԿՊՊ ԿՆՅԻՆ

ՏՐԿՊՊ . Ո՛ւր կամ ես . ո՛ւր կը շնչեմ . ի՛նչու ի՛րական Հօրս Սրբազան այրի՛ն մէջ . այս խոստոյնները իւր ճգնագգեաց ծունկերէ՞ն են հալած՝ զոր ահա կ'համբուրեմ կարօտակէզ շըրթունքներով, և արտասուօքս կը թացեմ: Ո՛հ, որչափ անուշ կը բուրեն. կարծես թէ անհասցութեան խնկոց բուրվառներ կը ծխան: Ո՛վ տեղի երջանկութեան . դու կենցաղոյս ծիսանաց խաղաղութեան նաւահանգիստ, և քո ծոց միայն կրնայ մարդ մը շնչել այն ցանկալի առաքինութիւնը՝ զոր կը շնչէր նախամարդ փափկութեն դրախտին մէջ: Ո՛հ որչափ երջանիկ եմ, բայց չէ՛ ես երջանիկ չ'եմ բնաւ, զի իմ սիրելի ժողովուրդ (իմ ցանկալի որդիքս) իմ գթութեան և յուշիս մեծ մասը կը գրաւեն, և կարծեմ սրտիս մէջ մտած՝ աղիքներս կտոր կտոր կ'ընեն. ի՛նչպէս մոռնամ զիրենք . ո՞չ ապաքէն իրենց ազատութեան և առաքինութեան անձնանուէրէի . ո՞չ ապաքէն բրտինքներովս հազիւ կարացի զիրենք այն վիճակի մէջ հաստատել . քաւքաւ . սիրելի որդիքս, ես զձեզ չեմ ուրանար:

Բայց ի՞նչ կրնամ ընել. թէ դահս դառնամ,
 աւելի պիտի տանջուիմ. զի պիտի տեսնեմ,
 որ անխիղճ նախարարներ զձեզ կը ճնշեն
 ձեր երջանկու թիւն կը խանգարեն, ու ձեր
 երկնավառ ճակատները թխացնել կ'ուզեն:
 Հապա՛ ինչ ընեմ, ո՞ւր երթամ, ո՞ւր է իմ
 հանգիստ. ո՞վ ապերախտ նախարարներ, որ
 ձեր հայրագուծ թագաւոր երկու ճանա-
 պարհի վերայ տարակուսեալ թողիք: Ա՛հը-
 րեշտակդ Գրիգորի, եկու՛ր ժողուէ իմ արտ-
 սուենքներս, տար երկինք, թափէ՛ իւր գո-
 դը ըսելով իրեն թէ, այս այն մեծահոգի
 թագաւորի արտսուենքներն են՝ զորս կը
 թափէ հիմա տարակուսած աչքերէ. ըսէ՛
 իրեն թէ, այս քո անտանելի ճգամքք գնեալ
 Տրդատայ արտսուենքներն են՝ զորս կը բղխէ
 վշտահար սրտէ. թող ընդունի և պարզելով
 անուշահոտ խունկի պէս ամենակալ թագա-
 ւորին նուիրէ. և փոխան իմ հանգիստս
 առած՝ բեզյանձնէ և դուն ալ ինձի բեր:
 Բայց գիտցիր, որ իմ հանգիստս ժողովրդոցս
 մշտնջենաւոր առաքինութիւն ու երջանկու-
 թիւնն է. թէ երկնից, և թէ երկրի ամե-
 նացանկալի փառաց մէջ գլորելու ըլլամ:
 Բայց ոտից ձայներ կը լսեմ. ո՞վ կ'ուզայ
 արդեօք:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

Տրդատ, Սանտրուկ, Շապուհ և Վամ:

Նախարարներ. Օ վեհ արքայն մեր Տրդատ
փնտռեմք սիրով խանդակաթ. ո՞ւր ես Ար-
քայ, ձայն տուր մեզ:

Տրդատ. Ո՞վ էք դուք՝ որ իմ ձայնս լսել կ'ու-
զէք, թշնամի, թէ բարեկամ:

Սանտրուկ. Թշնամի զգալի, և բարեկամ
խմանալի:

(Երե՛ս Ֆիլէն Տրդատայ կը Տօբիկնան)

Տրդատ. Լ'պերսիտներ, դուք հո՞ս. և ինչո՞ւ
եկաք. իմ խաղաղութիւնս վրդովեցնու, և այս
Սրբազան այրը պղծեցնու. մի մօտիկնաք ինձ,
հեռացէք շուտով այս տեղէն:

Նախարար. Ո՞հ, այս ի՞նչ ցաւալի և դառն վի-
ճակ Տէր Արքայ:

(Թագաւորին ոգի կ'ընկնան)

Տրդատ. Ելէք անգութք, ելէք. ձեր փափուկ
և սիրելի մայր-մորու թիւն-զձեզ կ'կանչէ.
որչա՞քի խորթ է ձեզ այս տեղ, այս տեղը՝ ուր
խիստ առաքինութիւն ճը կը թագաւորէ:

(Նախարարն ոգի կ'ընկնան)

Սանտրուկ. Սի՛ր զայրանար Տէր Արքայ, և գթու-
թեանդ զմեզ անարժան մի համարեր. ո՞ւր
գնացին քո սքանչելի գութ, և հիանալի նե-

բողաճառութիւն :

ՏՐԴՊ. Ի՞մ ներողամտութիւնս , զայն դուք սպառեցիք , և զիս մահկանացուաց յետին ըրիք : Հեռացէք շուտով այստեղէս , և թողէք զիս հանդարտ , որ պարզ արցունքներով այս այրը լեցունեմ . որպէս զի երկինքը զձեզ դժութեան արժանի համարելով ինձ նոր ներողամտութիւն չնորհէ :

ՀԱՊՈՒՏ. Եթէ տա՛ր երկինք , որ կարենայիր մեր սիրտերը կարգալ , զայն պիտի գտնէիր բու սրտիդ հաւասար . ուր միայն՝ անարատ առաքինութիւն կ'թագաւորէ :

ՏՐԴՊ. Առաքինութիւն . այն կ'տեսնեմ , որ ձեր արտաքին կերպարանաց վրայ ահաւայից կ'թափառի . իսկ մոլութիւնը՝ կախաւ ձեր հոգւոյն ճակատը դրոշմած կ'դիտեմ :

ՎՊՊ. Մի այդչափ զմեզ վատ կարծեր Տէր Արքայ . և միթէ մեք բանականութեան ոահմանը թողինք բոլորովին . և միթէ մոլի մը առաքինի չի՞ կրնար ըլլալ . ոչ ապաքէն շատեր մեզ ապացոյց՝ որոնց չարութիւնը տարիներով իբրև շոգի Ովկիանու բարձրացած՝ երկինքն է ամպածածկեր , իսկ մի օրեայ առաքինութիւն որպէս քաղցրաշունչ զեփիւռ շնչելով՝ այն ամպն է փարատեր :

ՏՐԴՊ. Ա՛յն , այդ կըլլայ . բայց երբոր՝ այն զեփիւռը կամաւորական սրտէ մը շնչէ . իսկ երբ ահամայ՝ կրակ կտրած այն ամպերէն ցո-

լալով՝ հոգւով և մարմնով զինքը անխնայ կը
կիզէ : Գիտէք, Սաւուղ կիսեան մեղայ ըսե-
լով չ'արդարացաւ, այլ ևս առաւել երկինքը
'ի վրէժխնդրութիւն գրգռեց . ինչու որ
կամաւ չըսաւ, այլ ուրիշներէ բռնանադա-
տեցաւ : Այսպէս ալ դուք՝ որ չէ թէ կամա-
ձեր անօրէնութեան վրայ զղջալով՝ ինձմէ նե-
րողութիւն խնդրելու եկերէք, այլ առ ա-
հին թշնամեաց և ժողովողեան է . կամաւ
կըլար՝ քանի որ ես գահուս վրայ էի :

Սահար . Ուրեմն յաւիտեան մոլութեան մէջ
կ'որսուինք :

ՏՐԴՄԻ . Բաւ լիցի . ձեր ամբարշտութիւն-
ները քաւելու համար՝ գնացէք ամէն մէկ
քարայի մը մէջ առանձնացէք :

Հասկ . Իսկ ո՞վ խնամէ ժողովուրդը :

ՏՐԴՄԻ . Այդչափ կ'ցաւիք զժողովուրդը, այն
կը ցաւիք, զի ո՞վ պիտի ըլլայ այսուհետեւ զի-
րենք կեղեքող . ո՞վ պիտի ըլլայ իմ օրելի
որդւոցս երջանկութիւն խանդարող, և զի-
րենք կրկին կռապաշտական պիղծ ախտին
մէջ թաթխող . արդարեւ մե՞ծ ցաւ : Ան-
միտք, չէք գիտեր որ դուք հեռանալուն պէս՝
Տրդատ նոր երիտասարդ մը եղած՝ կրկին
գահուն վրայ կ'պսակուի, իւր քրտամբ փր-
կեալները Հայրական գթով խնամելու :

Վասն . Թող Աստուած մեզ չներէ . իսկ դու
ներէ, և գահգ պատսպարելու դարձիր, և

Թող զմեզ Հայաստանի մէջ մեր ընտանեաց
քով: Բայց գիտցիր, որ բիւրաւոր ժողովրդ-
եան առջև պիտի ուխտեմք մեր արիւնը,
եթէ այսուհետև փոքր ինչ շաւիղէ դ խստո-
րած տեսնես. . .

ՏՐԴՊ. Չեր արիւնը. եթէ այդպիսի ան-
գթութիւն մը ընել ուզէի՝ մինչև ցայսօր
ձեր փոշին անգամ երկրէս աներևոյթ եղած-
էր. և ո՞վ կ' յանդգնէր ձեր արեան գին ինձ-
մէ պահանջել, Աստուծմէ 'ի զատ:

ՍՈՒՊ. Ահա կրկին յազթանդամ ոտքերուդ
կ' պլլուիմ. բայց գթութեանդ դուռ Տէր Ար-
քայ, բայց և զմեզ անտես մի առներ. եթէ
մեզ չես խնայեր՝ մեզ չես գթար՝ խնայէ Հա-
յաստանի՝ որ արեան ծով մը պիտի դառնայ:
Վկայ է մեզ անաչառ երկիինք՝ որ կատարեալ
սրտէ եմք զղջացեր. և եթէ չես հաւատար՝
դարձիր, որ փորձով ապահով ըլլաս.

ՏՐԴՊ. Ես զձեզ փորձելու պարտականու-
թեան սահման անցուցի, և առ հայրենիք
ունեցած պարտաւորութիւնս ալ նոյնպէս
կատարեցի. այլ այսուհետև Թո՛ղ իմ որդիս
Պայազատէ, և դուք իր կամաց համաձայն
վարուեցէք. դուք՝ որ կ' պնդէք թէ կատար-
եալ սրտէ եմք զղջացեր: Եւ եթէ ինքն ալ
առաքինութեան ասպարիզին մէջ կ' գթի,
յանդիմանեցէք զինքը. յանդիմանեցէք
որդեակ՛ք իմ, և մի համաձայնիք: Առաքինու-

Թիւն զՏարդը, Թէ երկնից և Թէ երկրի մէջ
 յաւիտեան իբրև հազուագիւտ անդամանդ
 ՚ը կ'փայլեցունէ. իսկ մոլութիւնը՝ երկիր
 իբրև օրդ՝ և երկինք իբրև մահապարտ կը
 դնէ: Գիտեմ որդեակք, Թէ և մարդուսկամք
 չարին է հակամիտ, բայց տուաւ Աստուած
 գատողութիւն դատաւոր կամաց. որպէս զի
 կրնայ կամելէն առաջ խորհիլ. և եթէ խորհի,
 որ տկար իմացականութիւն չի կրնար որո-
 շել, որ չարը Թէ հոգւոյ և Թէ մարմնոյ
 մնասակար է. և անատեն՝ Թէ հոգւոյն հա-
 մար ալ չէ՝ գէթ մարմնոյն օգտին համար
 պիտի զզուի չարէն: Եւ այս ալ յատկապէս
 կ'պատուիրեմ ձեզի, որ ի՛ն սիրելի ժողո-
 վուրդը հայրական գթով խնամէք, և իրենց
 հոգերը անտրտունջ տարէք. որբոց խնամա-
 կալ եղիք և այրեաց ձեռնկալու. յիշելով՝ որ
 անոնք ամենազօր Հայր մը ունին երկնից մէջ,
 ուստի անշուշտ ձեր վարձը պիտի ընդու-
 նիք. բայց եթէ ընդ հակառակն՝ պատիժ . . .
 Ահ, որչափ հեշտութեամբ պիտի փչէի հո-
 գիս, եթէ կենացս մէջ խօսքերուս արժանի
 պտուղները քաղէի: Հապա գնացէք, որդե-
 ակք իմ, Աստուած ձեզ օգնական:

Հասցո՞հ. Ա՛յ. առանց զքեզ տանելու, յա-
 լիտեան աստի չե՛ք բաժնուիր. զի որչափ որ՝
 դու կ'չնչես՝ խսարով արքունի Թագէն իբրև
 Տաճէ կ'զզուի. և մանաւանդ Թէ ժողովուր.

դըն սլ զինք չ'նդունիր : Եւ ինչպէս կրնայ չ'զգուել . ո՞ր անգուծ որդին արքայական փափկուծիւնք կ'վայելէ , և իւր հայրը տաղտուկ այրի մը մէջ կ'թողու . և ո՞ր ժողովուրդը կ'խլէ այն ծառը՝ ուստի յարքաղցրահամ պտուղներ կ'բաղէ , և անոր անփորձ բողբոջը տեղը կ'տնկէ . այո՛ , կ'տնկէ , բայց թէ մահուն խորշակ զայն թառամցունէ :

Տրտաք . Դուք անկասկած եղիք . ես կ'խաւրեմ իմ հաւատարիմ Սմբատը՝ որ համոզէ զանոնք . և կ'պատուիրեմ (որ եթէ չկրնայ) ժողովրդոց մեծամեծներէն և գխոսրով հոս կանչէ , զորոնք անտարակոյս ես պիտի համոզեմ :

Վաճ . Ո՛չ . երբէք զքեզ այդ դառն վիճակի մէջ չեմք թողուր . դարձիր պալատ , անատեն ազատ է այդ կամք :

Տրտաք . Ինձի համար ամենեւին մի ցաւիք . և թէպէտ՝ արքունի փափկուծեան մէջ սովորած մէկին ամենածր է այսպիսի կեանքմը , բայց ես ան Թագաւորներէն չեմ . իմ անունս ոչ միայն տրդատ է , այլ յովհաննէս ալ է , տրդատը փառքով և զօրութեամբ մէկզի ձգեցի , և յովհաննէս իւր առանձնութեամբ և ճգնութեամբ զգեցայ . և թէպէտ՝ առջի բերան ոչ կամաւ , այլ հիմայ՝ ամենայն յօժարութեամբ . և այսալ գիտցիք , որ որչափ բնութիւն իմ կենացս կիշխէ , թշնամեաց

յարձակու՛մ մղելու համար՝ Տրդատ անունէն չի պիտի զգու՛ւիմ. և այն՝ եթէ հարկ ըլլայ :

Սանսոփ. Ա՛յլ հիմա հասկցանք, որ դիւրազգայ սիրտդ ապառժ մըն է կտրեր. բեր ուրեմն ո՛վ Սուրէն, այդ փաթանքները, ու գինին :

ՏԵՍԵՐԱՆ ԵՐՐՈՐԿ

Առաջինը և Սուրէն :

Տրդատ. Ի՛ւր ի՛նչ են ատոնք :

Սանսոփ. Հաց, խորտիկ, և զգեստ. բայց նախ հանե՛մ այս զգեստները. պատուէ տէր արքայ, այդ գեղջուկ լաթերն, որ հագնիս :

(Ի՛նչի ծրարները բանալ :)

Տրդատ. Մի բանար ՚ի գուր Սանատրուկ, մի բանար. այս տեղը՝ ուր խիստ առաքինութիւն մը կը բնակէ, իւր ճշմարիտ պաշտօնէ տայն ալ այսպիսի լաթերով կ'ընդունի :

Շապուհ. Մի մերժեր կը պաղատիմք տէր արքայ. եթէ ոչ՝ թող զմեզ մինչև ՚ի մահ քեզի հետ կենակցելու. զի թէ գրեզ այդ վիճակի մէջ թողլով մեկնինք, մեր հանգըստութիւնն հոս կը մնայ :

Տրդատ. Չեր սէրը թող գիս այս վիճակի մէջ թողու :

Վահագն. Իսկ քոյդ զմեզ սիրելու նշան թող ըլլայ :

գամ կուլան քեզ պէս բարի թագաւոր իր
այդ եղկելի կացութեան մէջ տեսնելով : Ահ
երանի թէ ընկերանայիր մեզ :

ՏԵՐԿՊ . Փոյթ չէ , որդեակք իմ . գնացէք :
Նախարար . (գլուխին ծռելով) բարեալ մնա
մեր Հայրագութ Տէր :

ՏԵՐԿՊ . Բարեալ երթան իմ որդիք , և բա
րութեան մէջ հաստատին :

(Նախարարներ իրեն խոսարհելով և յենին)

ՏԵՍԵՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Տրդատ առանձին :

ՏԵՐԿՊ . Գնացին անգութք , իմ երկինք սլա
ցած հանգիստ հողմերուն բերան գնելով .
բայց ինչո՞ւ տարակուսիմ , ինչո՞ւ շլեւով կար
գամ իրենց սրտին խորերը : Ահա՛ կ'տեսնեմ ,
որ մոլութիւնը , զգուելի մոլութիւն և ան
խիղճ անիրաւութիւն հոն անդնդային իշ
խանին աթոռը կը ձգեն . իրենք անտարբեր
կը բազմին , և տիրասպանութիւն մընալ ա
նոնցմէ հաստատ պիտի թագաւոր էր , եթէ
ընկերանայի իրենց : Բայց ի՞նչ գալար է զոր
կզգամ սրտիս մէջ . աղիքներս կը կտրտին .
արիւնս կը սառի . . ուժս կը հատնի . . ո՞վ
Աստուած , ի՞նչ է այս . . մի գուցէ անգութք
զիս թիւնաւորեցին . անտալակոյս , զի այսպի
սի սաստիկ գալար իր կենացս մէջ երբէք չէի

զգացեր . . և իմ զարմանալի ուժս ալ այս-
պէս յանկարծակի զիս թողնել, անկարելի :
Թագաւորէ ուրեմն տիրասպանութիւն, թա-
գաւորէ միւսներէն հաստատ : Բայց ոտնա-
ձայն կը լսեմ . կարծեմ իմ հաւատարիմս է . .
կոտորեմ ուրեմն այս անգութ շիշը . . որ անոր
կենացն ալ վնաս մը չհասցունէ (շիշը յետ-
հետէ) ո՞վ բաժակ մահու , կը թափեմ
զքեզ . կը թափեմ բայց թող բո դառն գո-
լորշին մինչև երկինք չը բարձրանայ . բաւա-
կանացի՛ր Տրդատայ պէս թագաւորի մը
կեանքը բաղելով :

ՏԵՍԱԲԱՆ ԼԻՆԳՆԵՐՈՐԳ

Տրդատ . և Սմբատ :

ՍԲԳԳ . Ինչո՞ւ այդպէս թմրած , դեղնած գե-
տին կը թաւալիս . վեհազուն Տէր իմ, ո՞ւր է
քո անպարտելի զօրութիւն :

ՏՐԴԳԳ . Իմ զօրութիւնս , իմ ուժս . . գողցաւ
այս անգութ բաժակ :

ՍԲԳԳ . Ի՞նչ կը տեսնեմ . ի՞նչ է այս բաժակ .
ըսէ շուտով . սոսկումէս կը սառիմ :

ՏՐԴԳԳ . Աս խմելի գինի այս բաժակով . . և
բաժակը զիս թիւնաւորեց :

ՍԲԳԳ . Թիւնաւորեց . ո՞վ բերաւ քեզ այդ .
ո՞ւստի քեզ այդ . հապա՞ ըսէ . աւա՞ղ . .

ՈՐԳԳԳ . Ընգթութեան չափը լցաւ . . երկինք

հիացաւ . . երկիր սոսկաց . . և Հայաստան
Թմրեցաւ . . զի Առիծն Հայոց մահ ընդ ունեց
այն ձեռքերէն , այն ձեռքերէն՝ որոնցմէ
կեանք կը յուսար :

ՍԺԲ . . . Իմ հաւատարմութեանս անարժան
է այդ լռութիւն . քակէ շուտով իւր կապը :

ՈՐԴ . Եւ միթէ դուն չտեսար նախարարները :

ՍԺԲ . . . Նախարարները . ան , ո՛ւր են , ո՛ւր փա-
խան . (Աստի՛ն անՏի՛ն ի՛ր վա՛ղէ :)

ՍՐԴ . . . Ս՛ահ սողացուցին իրենց ձեռքերէն . .
և իւր հոտը չուղեցին զգալ . . և մեկնելու
աճապարեցին .

ՍԺԲ . . . Դեռ հիմայ մեկնեցան . վազեմ , կամ
ես ալ քաղցր մահ մը առած քեզմէ յառաջ
երկնից մէջ գալստեանդ անհամբեր կըլլամ ,
կամ իրենց դժոխահեռ արեան մէջ անագորոյն
ձեռք մը թաթխած՝ յառաջ իմ վէրքերը կը
սրբեմ . ապա բերելով՝ քու վէրքերուդ վրայ
կ'սրսրկեմ , որ առողջ և զուարթ հոգիդ սլա-

նայ . հապա , վազեմ (յառաջ ի՛ր վա՛ղէ :)

(ՏՐԴ . . . Ե՛րբ Ե՛րբ ի՛նչ Ե՛րբ Ե՛րբ Ե՛րբ :)

ՏՐԴ . . . Դագրէ իմս հաւատարիմ . . եթէ հա-
ւատարիմ անուներ ճակտէդ ջնջել չես ուզեր .
ան , անողորմ , դձու՛ն ալ զիս կատես . . և մի-
թէ Տրդատ այնչափ վատ եղաւ . . ո՛հ , Տրդատ
այնչափ անախճ եղաւ . . որ իւր մարմինը ան-

փոփոյ մը, ալ չունենայ. . աւանդ բաղդին. .
ՍԺԳՊ. Գիտցիր Տէր Արքայ. քանի որ իմ մը-
թագնեալ, կամ բու թշնամեաց գազանային
աչուըները չեն գոցուեր, չունի ՍԺբատ ա-
պերախա ձեռք մը Հայաստանի լուսատու
ճրագը մարելու :

ՏԵԴՊ. Գիտցիր և դու ով ՍԺբատ, որ իմ շը-
ուարած հոգիս երկինք հասնելուն պէս՝ . .
այդ պիտի անգթութեան մը վրէժխնդրու-
թիւն պիտի խնդրէ :

ՍԺԳՊ. Ա՛հ, հէրիք չէ՞, որ բաղցր գթու-
թիւն մը տարտարոս ճիւղակներու ճանկերու
մէջ պղծուի. հէրիք չէ՞, որ ազնիւ մարգա-
րիտ մը խոզերուն առջև ձգուի : Ա՛յ Արքայ,
ինչպէս այդ պիտի երկնահաճոյ և փարելի ձիրք
մը անոնց վրայ կ'շարժես. անոնք՝ որ երկնից
ատելութիւն են և իւր հաճոյքներէն իբրև
հրէշէ կ'զգուին. անոնք՝ որ քու անգին կե-
նաց անիւր կը կոտրտեն. անոնք՝ որ քու
հզօր բազկացդ զարմանալի աշխատութեամբ
ուռձացած բազմաբեղուն այգիին խաղող-
ները կը կթեն, իսկ զքեզ քու վերջին օրե-
րուդ մէջ պտուղէ մը անգամ զիրկ կը ձգեն.
անոնք՝ որ քու ճակատիդ քրտինքներով իրենց
ճակատը գոռոզացուցին, իսկ զքեզ աւանդ,
կորագլուխ թշուառի մը պէս ապառաժներու
վրայ անշուք մահուամբ կը վերջացունեն :
Սարժեմ՝ գթութիւն գթութեան վրայ շար-

Ժեւով սրբեցաւ . ու խաղաղեցաւ . երթամ
ուրեմն :

ՏՐԴՊՊ . Դադրէ սիրելի Սմբատ . . և լսէ քու
ողորմելի թագաւորիդ . . դադրէ՛ , և զիս ան-
հանգիստ Տ'ընեբ :

ՍԲԷՊՊ . Ահա դադրեցայ . բայց . . .

ՏՐԴՊՊ . Ինչ աւելի կ'ընէ ան՝ որ իւր սիրո-
ղին սէր կը փոխարինէ . . հապտ պէտք է
թշնամիները սիրել . . և այս մեր Փրկիչ
կ'ըսէ . . .

ՍԲԷՊՊ . Սիրէ դուն , իսկ ես ազատ եմ . . .

ՏՐԴՊՊ . Ազատ . մեղհացուր խօսքերդ , զի սուր
են . սուր մը՝ որ երկինք կը խոցոտէ :

ՍԲԷՊՊ . Թող խոցոտի երկինք . թմրած եր-
կինք թող արթննայ , արթննայ վրէժխնդիր
ըլլալու հայրենատեաց փատերուն . երկին-
քը՝ որ կ'արգիլէ զՏեղ վրէժխնդիր ըլլալու :
Եւ ահա կ'առնեմ այս բաժակն ալ , և սաստ-
կու թեամբ զարնելով կը փշրեմ որ իւր ձայնն
ալ իմինիս հետ մինչև երկինք բարձրանայ :

(Բաժակ յեռ ի՛տունէ) :

Արթնցիր ո՛վ երկինք , արթնցիր . եթէ քու ա-
նունդ ճշհարիտ վրէժխնդիր է , ահա ինչ-
պէս այս բաժակը քարերուն զարնելով կը
կտորտեմ , անանկ ալ փշրէ այսպիսի բարի
թագաւորաց թշնամիք :

(Բաժակը արելուն իլ շարնէ) :

ՏՐԴՊՊ. Փոխան երկինք 'ի վրէժխնդրուածիւն
գրգռելու. . իւր աչքը նոր երկայնմտու-
ածեան բուն մը կը դնես. . օրհնէ թշնամի-
ները, որ արժննայ:

ՍԲԷՊՊ. Օրհնեմ. եթէ լեզուս օրհնէ, սիրտս
կ'անիծէ: Լա ահա կը լսեմ որ մրմնջելով
ձայն մ'ալ այս ապառաժները կարճակեն
«Թէ սատկին սատկին բարի թաղաւորաց
թշնամիք:

ՏՐԴՊՊ. Հէրիք եղաւ Սմբատ. . որ վիշտե-
րուս վրայ վիշտեր յաւելուս. . անգնած, այգ-
պէս զիս կը սիրես. . այգպէս զիս կը մխի-
թարես. . հանդարտէ իմս հաւատարիմ, ու
եկնուր, որ սգայի գլուխս փոքր ինչ ծուն-
կիդ վրայ դնեմ. . զի ուժս կը հատնի և չեմ
կրնար այս խիստ ապառաժներուն վրայ պառ-
կել:

ՍԲԷՊՊ « Ըհաւաստիք եղ ծունկերս, կուտամ
և հոգիս ալ. բայց ո՞ւր է Տէր իմ. ան չը-
մնաց այդ եօք ան դառն բաժակէն՝ որ Հա-
յաստանի կենսատու Առիւծին կեանքը կը
քաղէ. ուրեմն ես ինչո՞ւ ապրիմ, ինչո՞ւ շնչեմ,
ես՝ որ անարիւն ճպուռ մը դարձայ. իմ եր-
ջանիկ մայրը անյոյս այրի մը տեսնելու, մահ-
կանացուաց յեօփն ըլլալու, արտասուաց
ծովու մէջ ծփալու. քաւ քաւ, թող չ'ապ-
րիմ բնաւ: Հապա Տէր իմ, եթէ կայ վարձա-
տրէ հաւատարիմդ այնպիսի քաղցր մահ մը

տալով. ապա թող իւր ծունկեր քեզ տայ,
 իւր ձեռու ընկերը քու լայնալիք լանջօքդ
 փաթթէ, իւր արցունքներով քո գորովալիք
 գիրկդ կը թրջէ, և իւր հոգին ալ քու կինդ
 հետ քաղուած՝ գրկէ զինքը ու այնպէս սլա-
 նայ. իսկ երկնից մէջ՝ զքեզ Գրիգորին գոգը
 թողլով՝ ինք ամենագորին առջև հրմնջէ. վը-
 րէ ժխնդրութիւն վրէ ժխնդրութիւն, մինչև
 իւր քիսահան ձեռքն արթննայ, և հոգւոյս
 ալ քինաբեկ ճակատ սրբուի :

Տրտաք. Այլուր . . որ հանգստանալով քեզ
 զուրցեմ :

Սքեք. Ահա՛ կու գամ. գիրք գլուխդ . սի-
 բեմ այն գլուխը :

(Սքեք ինքսի, և Տրտաք գլուխ գոգը իւրէն) :

Տրտաք. Ահա՛ մարդկահնար մահու մը ան-
 գութ ատրոպէն . . իմ կեանքս բնաւ քա-
 ղելու մօտ է . . իմ մեռնելէս վերջ խնամ
 տար ցանկալի շայաստանի, . . . և խոսրո-
 վու, իմ փոխան իրեն հայր ըլլալով . .
 և բսէ . . .

Սքեք. Դադրէ սակաւիկ տէր իմ. ոտից ձայ-
 ներ կը լսեմ. և ահա՛ ողբասաց ձայն մըն ալ :

Դո՛ւրէն յայն իւրուի :

Ո՛վ տաղակութեան այր անձուկ,
 էր քեզ այդ սուգ, արտասուք.
 նսնեմի հատք թող կարմիր

Թափեն դէմքէդ տխրալիր :

Արեգական սուրբ շողեր
Թող փարատեն բո ստուեր,
բուսնին ծաղկունք խնկաւէտ
սպառաժուտ բո կողեր .

զի Դրախտ Հայոց և հանգիստ
դու միայն ես գրաւեր :

Այլ լայ Թող լայ Հայաստան
և անձրևեն իմ աչքեր ,
որ իւր պողից բաղցրահամ
զրկուելով եք ցամբեր :

Հայր իմ Հայր իմ, ձայն անուշ
անուր ինձ . որդիդ եմ անյուշ :

ՏԵՐՊՊ . Ա՛հ խոսրովու ձայն էր . . ուրեմն
լսիկ բուն ձևանամ . . մի դուցէ մէկէն ՚ի
մէկ զիս այս մահուան վիճակի մէջ տեսնե-
լով . . չափազանց այլայլի . . և իւր կեանքը
իմինիս հետ փոխանակէ :

ԱՅԲՊՊ . Ա՛հ . եկաւ ահա :

ՏԵՍԱՐԱՆ Զ

Սմբատ, խոսրով, Ագաթանգեղոս և Վահագն :

ԱՅԲՊՊ . Եկողք Տէր Պայազատ . եկողք կամա-
ցուկ մը . ինքը . . ա՛հ ինքը . . սաստիկ տաղ-
նսուցելէն ետքը . . գլուխը գոգս դրաւ փոքր
ինչ նինջ առնելու . բայց ո՛հ , կիսարթուն և
անհանգիստ նինջ :

(Խոսրով ՏԵՐՊՊՊ) և Տօփիլիայ , և Երեւնիլը
և Գ՝ՏԲՊՊՊ)

ՏՐԿՄԿ . () Ը , այս ի՛նչ սիրոյ բաղցր համբոյր-
ներ է . . որ իմ երեսս կ'տաքցունէ . . դ՞ու ես
անձկալի որդեակ . . դ՞ու ես . . համբուրէ ու-
րեմն՝ համբուրէ . . վշտալից հայր մը :

(ՏՐԿՄԿ իընսրի ՍԺԲՄԿԱՅ Կ-Ինեւոյ) :

ԽՈՍՐՈՎ . Ինչո՞ւ այդպէս թմրած թալկացած
կը տեսնեմ զքեզ ո՞չ հայր իմ . ինչո՞ւ շնչա-
կտուր կը խօսիս , և ինչո՞ւ կու լաս :

ՏՐԿՄԿ . Կու լամ ծայրալիբ ուրախուլթենէս . .
որ ոխերիմ բաղդը . . կենացս մէջ զիս ար-
ժանի բրաւ կրկին . . ցանկալի որդւոյ մը
հեշտալիբ գգուանաց :

ԽՈՍՐՈՎ . Ա՛յ , դուն իմ սիրտս գէշ կը կար-
դաս հայր իմ . կարծէի՞ր որ անգուլթ որդի մը
զքեզ մոռնար , կարծէի՞ր , որ առանց քո սի-
րափայլ երեսը տեսնելու արեգական ճա-
ռագայթները սիրէր : Քանի որ այս սգալի
գլուխս Հօր մը , անձկալի Հօր մը շուքէն է
զրկուեր , զրկուեր նաև զուարթնոց դովելի
ձիրքէն : Իմ աչացս լոյսը քու կիներդ մէջ կը
շողայ , և երեսիս վարդ մը քու դէմքէդ կը
ծաղկի . գարնան դալարի մը ատոք հունձի
մը հետ խառն , մանգաղ մը անագորոյն ան-
տարբեր պիտի բաղէ . արծուի մը սրաթուիչ
իւր ձագ նորափետուր թևերուն բարձած՝
այնպէս պիտի սլանայ . Արեգակ մը ճաճան-
չագեղ , և արուսեակ մը լուսափթիթ երկ-

նից կաճար մէկտեղ պիտի ծագին :

ՏՐԴՊ. Խլէ երկիրնք, դալարի կեանք մը՝ որ
կենացս հունձին հետ պիտի քաղուի . . ու
զուարթ և պայծառ տնկէ Հայաստան . . թէ
չորնայ Հայաստան՝ թող ինքն ալ չորնայ . .
իսկ թէ ոչ՝ իւր ձմեռը չհասած մի քաղեր :
Խոսրով. Թէ հնձուիս դուն, հունձ է Հայ-
աստան . . .

ՏՐԴՊ. Ինչո՞ւ որդեակ իմ, ինչո՞ւ . ես ցամքած
Հայաստան ծաղկեցուցի . . իսկ դուն զը-
ւարթ պահել ա՛լ չես կրնար :

Խոսրով. Բայց թողունք հայր իմ, այսպիսի
խօսքերը, և իմանամ պատճառը, թէ ինչո՞ւ
կը տոչորիս և շնչակտուր կը խօսիս :

ՏՐԴՊ. Որովհետև անսովոր էի այսպիսի
խոնաւ տեղեր բնակելու . . վասն որոյ սաս-
տիկ դալար մը պատճառեց սրտիս . . բայց
հոգ չէ, զի քիչ ատենէն կ'անցնի . . .

Խոսրով. Ի՞նչ . միթէ կարծես, որ այս տաղ-
տուկ այրի մէջ տխուր կեանք մը անցու-
նես . և միթէ նախարարներ չեկա՞ն հոս :

ՏՐԴՊ. Եկան, բայց ես դառնալու չհամոզ-
ուեցայ . . և իրենք ալ զիս յաւիտեան բա-
րեւելով հեռացան :

Խոսրով. Եւ ինչպէ՞ս . ոչ ապաքէն ինձի հան-
գիպեցան և ըսին թէ «մեք թագաւորի սիր-
տը գրաւեցինք, և կ'երթանք բերելու զին-
ւոր և արքունի պճնոյքները, որ զինքը շե-

քեզ փառօք դարձունենք . և զիս ալ քեզ սիրոփանայ միջոց մը խրկեցին մինչև որ վերադառնան :

ՏՐԴՊ . Իրենք քեզի անանկ զուրցելու հարկ ունէին . . որպէս զի հոս . . դաս և ես զքեզ պայազատելու համոզեմ :

ԽՈՍՐԴ . Ի՞նչ կը լսեմ . չըսիր , որ թէ զղջալու գանձ պիտի դառնամ :

ՏՐԴՊ . Այո , դառնայի պիտի , բայց կարդացի սիրտերնին . . որ առջի չարիքներէն ՚ի զատ . . տիրասպանութիւն մըն ալ հոն կը կենար :

ԽՈՍՐԴ . Եւ ի՞նչպէս :

ՏՐԴՊ . Օ իս կը թիւնաւորէին :

ԽՈՍՐԴ . Կը թիւնաւորէին . եթէ այդպիսի անգթութիւն մը ուզէին ընել , և միթէ չէին կրնար , քանի որ դահուդ վրայ էիր . իսկ այսուհետև ինչպէս պիտի համարձակին , երբ քաջ գիտեն , որ Խոսրովու ճանկէն ազատելիք չունին :

ՏՐԴՊ . Ի զձեր է որդեակ իմ , ՚ի զձեր . . այն՝ որ չարութեան ջերմեռանդ հետամուտ է՝ ամէն կերպ հնարքները կը մտածէ . . վերջսպէս կը գտնայ հնարք մը՝ որով իւր անդիմադրելի և անհամաձայն հակառակորդը կիզելով . . մահ անոր հաշտութիւն երևի . . և իրեն բարեկամ :

ԽՈՍՐԴ . Մի բնաւ կասկածիր հայր իմ , այդ-

չափ անգուծ չեն անոնք :

ՏՐԿՊ. Անգուծ կ'ըլլան զիս քարայրի մը մէջ գտնելնուն համար. . մինչև ցայսօր չէին յուսար, որ այսպիսի կեանք մը կը հաճիմ ընտրել . . իսկ այսուհետև՝ անտարակոյս . . բայց ոչ իրենց մոլուծեան կրնան յաղծել . . և ոչ առաքինուծեան չհնազանդիլ . . վասն որոյ իրենց ճակատները Հայաստանի բազմերախտ տիրոջ մը արիւնով յաւիտեան կը թխագունեն . . որպէս՝ զի դուն պայազատելով՝ գուցէ համաձայնիս իրենց . . զի անփորձ ես . . . :

Խորով. Թող գտնեն թագաւորագուն մը, ու թագաւորցնեն : Ահաւասիկ ես զքեզ գրկելով՝ հոգիս քու ձեռքիդ մէջ պիտի փչեմ :

ՏՐԿՊ. Այո՛, գրկէ զիս սիրասուն որդեակ, և լսէ իմ խրատները : Զքեզ ինձ փոխան Հայաստանի հայր կը թողում . . : Արդեա՛կ իմ, թէ կուզես երջանիկ և առաքինի ըլլալ, նոյն փնտռէ հասարակաց . . զի թէ անոնք չունենան դուն չես կրնար . . : Թագաւոր մը որ կը կեղեքէ զժողովուրդը իւր անյագ փափագը լեցնելու . . իւր գահուն վրայ երերուն, և կարճատե է . . զի իւր կեանքը ժողովրդեան ձեռքն է . և ճնշուած ժողովուրդ մը զայն կը բամէ . . : Պատժէ՛ զանոնք՝ որք զքեզ փայփայելով կը համոզեն թէ «թագաւոր մը պէտք է սիրէ երգոց և ուրա-

խուժեան հանդէսները . . և թէ ժողովուրդ
մը թագաւորին գառն է, և վարձատրէ . .
որոնք խստիւ ընդհակառակն կը քարոզեն :
Այն բանը՝ որ մէկէն 'ի մէկ կամացդ քաղ-
ցրը կը թուի , մ'ըներ . . այլ անոր վերջին
դառնութիւնը միտքդ բեր : Նաև խա-
ղաղասէր թագաւոր մը եղիր . . քու հայ-
րենեաց սահմանը՝ զոր ունի այսօր օտարաց
մի տար . . և իրենցն ալ առնելու մի ցան-
կար . . իսկ օտարները՝ երբ քոյդ յափշտա-
կել ուզեն , նախ ազդու և ուշիմ խրատնե-
րով առանց գրեզ պզտիկ ձգելու խաղա-
ղութիւն ընտրէ . . և թէ չհամոզուին , եթէ
հայր ես ժողովրդեան . . կռուէ անվեհեր ,
և պիտի վանես անտարակոյս : Արդեա՞կ իմ
աշխարհակալութեան ցանկացողը իբրև սէզ
է կրակի վրայ . . որ մէկէն 'ի մէկ կը պօռթ-
կայ , և շուտ մը կը մարի՝ իսկ խաղաղասէր՝
կոճղ հաստակուռ : Աշխարհակալը իւր
շնչած ատեն միայն հայրենիք արեգակ մը
կ'ընէ և ռոտակոխ փոշի մը իրենին հետ հա-
ւասար . . զի աշխարհակալին ողջութեան
ատեն ընդհանուր երկիր հուր մը կը պատ-
րաստէ , անով ինքը կը տոչորի . . և մեռնելէն
վերջը՝ կայծակինման Հայրենեաց վրայ յար-
ձակելովը՝ մոխիր կը դարձունէ իսկ դուն
պսակէ հայրենիքդ կերպ կերպ ընտիր ար-
ուեստներ , երկրագործութիւն և վաճառա-

կանութիւն ծաղկեցնելով: . Հոյակապ եկեղեցիներ, հանճարալից համալսարաններ և փառաւոր շինութիւններ ընելով: . զի ասոնք են զքեզ ենջանիկ, երկրի երանելի, և երկնից ընդունելի ընողներ: . նաև իմ հաւատարիմ Սմբատիս իբրև ինձի լսէ . . և բուժօր օրէնքն ալ մ'ատեր:

Խոսքով: Հայր իմ, երբ դուն զիս թագաւոր մը կը համարէիր. ես քու գորովալիւր գրկիդ մէջ առանձնական կենաց, և մահու վրայ կը զմայլէի:

Տրտաք. Գնահ, հեռու գնահ որդի հայրենատեաց. իմ գիրկս մի պղծեր: . անարժան ես անոր նաև կենաց՝ որ հայր մը Հայրենիքէն աւելի կը սիրէ: . ես զքեզ Հայրենեաց որդի ծնայ: . .

Խոսքով: (Որտե՛ղ Վրայ) ան Հայր իմ, զիս կը մերժես. այն իրաւամբք կը մերժես: . բայց ինչպէ՞ս թագաւորեմ: Այն ապերախտ նախարարները որոնք քու քրտանց բարիքներով կշտապինտ կը յագին, և քու արդար ձայնին լսել չեն խոնարհիր, իսկ ինձի կարելի՞ է որ լսեն: ինձի՝ ուստի պտուղ մը անգամ չեն քաղած:

Տրտաք. Գնահ, այն պիտի հնազանդին ակամայից բռնադատեալ, ինչպէս որ բեզի զուրցեր եմ: . թէ չունիս ուրիշ յաջորդ մը: . . բայց թէ դուն անոնց հնազանդիս, Տրդատ

երկինքէն հուր պիտի տեղացունէ բու կեանքըդ չարաչար կիզելու . . և ինքն ալ անձամբ անագորոյն ճիւղաղմը պիտի ըլլայ հոգիդ իւր ճանկերու մէջ անխնայ տուայտելու : Հապա գնահատի՞ր ու ապրէ՞ առաքինութեան և հայրենեաց համար . . որ երկնից մէջ զիս ամենագութ հայր գտնես :

Խոսրով . Ո՞ր անգութ որդին արքունի փափկութիւն կը վայելէ , և իւր հայրը անձուկայրի մը մէջ կը թողու :

Տըբաբ . Իսկ իմ մեռնելէս վերջը՞ : . .

Խոսրով . Կենդանի մահկանացուի մը ընտանեաց գութը իւր վրայ է կենդանի , իսկ մեռելոյն՝ իւր ընչից . . .

Տըբաբ . Եկո՞ւր ուրեմն ա՛ռ իմ օրհնութիւնս ալ . . զի բիչ մ' ետքը՝ այս ձայնը ալ յաւիտեան չպիտի լսես . . Տրդատայ սաստիկ ուժն էր որ այսչափ մահուն գէ՛մ գրաւ . . բայց մահը սկսաւ յաղթող հանդիսանալ :

Խոսրով . Ո՞վ գառնադէտ լուր . Սմբատ ո՞վ Սմբատ , ի՞նչ է այս .

Սմբաբ . (Փշիկելով) նախարարները . . անողոքելի գազան նախարարները . . զինքը թիւնաւորեցին :

Խոսրով . (Տանկերը ի՞ծելով) Ա՛ւանդ . . աւանդ ալ կոտրեցաւ յուսոյս անիւրը . վազե՛մ ուրեմն . վրէժխնդրութիւն , վրէժխնդրութիւն :

Սմբաբ . (Լո՛ւրջ սքսի ի՛նչա) Ա՛յո՛ երթանք .

վրէժխնդրութիւն, վրէժխնդրութիւն :
Տրտտ . Ո՛վ ցանկալի յոյս մը որդեանկ, ուր
կը թողուս վշտալից հայր մը . և դու ան-
գուծ Սմբատ : Վահագն, Ագաթանգղէ
բռնեցէք զիրենք :

(Վահագն ու Ագաթանգղէ լուսաբեր իւր բռնեցէն) :
Խորո՛վ . Ինչո՞ւ զիս կը բռնաբարէք անողորմք,
Ինչո՞ւ . իմ հօրս մահուան վրէժխնդրու-
թիւն իմ պարտքս չէ՞ մի :

Ագաթան . Եւ ի՞նչ հօր մը աղիողորմ ձայնին .
Խորո՛վ . Ա՛հ, Հայր իմ . ելի՛ր մահահոտ երկաթ
զարկ, ու խաւարցուր արեւը, արեւը՝
որ կը մթննայ արդէն :

(Եւ ինչ իւր բռնեցէն)

Վահագն . Ի՞նչ կրնես . եթէ քու կեանքդ մինակ
վերջանայ՝ ազատ ես . բայց Հայաստանը կը
վերջացունես : Թող երիտասարդութիւն, կամ
ծերութիւն զգեցիր, կամ մանկութիւն :

Խորո՛վ . Հայաստանը . դեռ պիտի ապրի . ո՛չ
ապաքէն զարմանալի անգթութիւն մը երկ-
նից կայծակները պիտի թափէ, իւր սուրբ և
անսուրբ վայրեր առ հասարակ այրելու :
Ուրեմն լաւ չէ՞, որ իւր և իր կենսատու Ա-
ռիւծին մահ չտեսնելէն յառաջ մեռնիմ .
մեռէք դուք ալ ինձի հետ :

Ագաթան . Ա՛հ, որդի հայր մը երկնից վրէժխնդ-
րութիւն պիտի արգիլէ Հայաստանէն :

Խոսորով. Երկինք կ'ամպոտի, և իւր կայծակներ
մօտ են տեղալու. մեռնինք:

Վահագն. Ընկարելի է, որ Աստուած այն քա-
նի մի պիղծ նախարարներու համար, իւր
բիւր ջերմեռանդ ժողովուրդ ջնջէ. ոչ ապա-
բէն կրնամ հաստատել, որ հինգարդարի հա-
մար՝ բիւր մեղապարտի կը խնայէ:

Խոսորով. Իայց մայրս, ու խոսորովիդ ուխտ, և
զինուորները՝ որ իրենց արցունքներով պալա-
տը կը ծփացունեն, և անհամբեր կ'սպասեն
հօր մը, ահ, անձկալի հօր մը ձեռուներուն,
իրենց արտասուք սրբելու. իսկ ես ինչ տա-
նիմ իրենց, մահը՝ որ իրենց մահն ալ տեսնեմ:

Ագաթան. Բու կեանքդ անոնց արտասուց
սրբիչ կրնայ ըլլալ. իսկ մահդ՝ անշուշտ մահ. .
և այսպիսի մահ մը: Սոսկան տէր, սոսկան, դժը-
խոց ճիւլաղներ պատրաստ են զքեզ յափշտա-
կելու:

Խոսորով. Ահ, ո՞ւր են. եկէ՛ք դժխոց կատաղիք,
եկէք յափշտակեցէ՛ք զիս:

Վահագն. Ըլա՞ղ, խելք գլխէն գացեր բոլո-
րովին. ո՞վ Աստուած խնայէ:

Վահագն. Թողէ՛ք զիս Թողէ՛ք կամ 'ի վրէժ-
խնդրութիւն, կամ 'ի մահ:

Տրտաք. Ո՞վ Ա՞ճ. ինչ է յանցանքս. . որ իմ
հարազատ որդիս անգամ. . իւր ձեռուրնե-
րով իմ աչքերս դոցելու զիս անարժան կը
դատէ: Խոսորով Խոսորով, լսէ ինձի. .

Խոսրով. Ա՛հ, Հայր իմ, սիրելի՛ Հայր իմ, ի՛նչ
կուզես խելագար որդիէ՛ մը. Ա՛յ անդուժ եր-
կինք, այսպէ՛ս կը վարձատրես առ աշխի՛ր դիւ-
ցազն մը. և ես այսպէ՛ս ուզեցի Հայր մը
տեսնել. ուրեմն անգթուժեանդ զո՛հ ըրէ
կեանքս, զրկէ՛ զիս արևէ, զի կ'ատեմ.

Ագաթան. Ա՛յդ պիտի խօսքերով երկինք մի խը-
ռովեր. լսէ՛ հօրդ ձայնին, և իւր կամաց հնա-
զանդէ. որպէ՛ս զի օր մը երկնից մէջ զինքը
անբաժանելի գրկես :

Խոսրով. Թող ձեր խօսքն ըլլայ. Թողէք զիս ու-
րեմն որ վազեմ իւր երեսներէն կրկին տաք
համբոյր մը առնելու :

Ղահաֆն. Տո՛ւր սուրդ, և անանկ. .

Խոսրով. Ա՛հաւասիկ առէք. (սո՛ր Ղահաֆնին
ի՛ր-դայ, և ինչը Թագա՛որին գիբիւ իւ վաէ, և
երբ յովիւ հասնի շո՛ւրած իւ կեանք)

Խոսրով. Հայր իմ, Հայր իմ, բայ լայնալանջ
կուրծքդ, ընդուռնէ՛ սգալի որդի մը. . բայց
է՛հ. . ալ ձայն չի տար :

Տրդաֆ. Ա՛հ ուր. . ազնիւ որդեակ, եկուր փաթ-
թուէ ինծի. . դեռ հոգիս շրթանցս վրայ կը
թափառի.

Խոսրով. Ա՛ւաղ, Հայր իմ, աւաղ
(Ըսելով գիբիւ կեանք)

Տրդաֆ. Խոսրով, դուն վստահ նստիր. . որ ես
քեզ կռթնիմ. . բայց ո՛հ. . ուշ չկայ վրան . .

որդեանի իմ որդեանի իմ, արթնցիր. ո՛հ չի լսեր:
Վահագն, Ագաթանգղէ, եկէք զինքը
յուշի բերելու. . . և դու ո՛վ Սմբատ, եկո՛ւր որ
քեզ կրթնիմ:

Երե՛ս Դէի Բերան. Ո՛վ օր չարաղէտ.

(Ընելով կերթան)

Վահագն. Օ գաստացիր Տէր պայազատ. ո՛հ
խնչ եղար. . խնչ դիպեցաւ քեզ. . աւա՛ղ
չի լսեր. . ո՛վ Աստուած խնայէ. .

Խոսրով. (Իբրև Կոնէ արթննալով) ո՛վ է զիս
կանչող. . ո՛ւր կամ ես. . ո՛ւր է իմ հայրս.

(Կընսփի :)

Վահագն. Ահաւասիկ ինք կուլայ. զգաստա-
ցիր իր արտասուք սրբելու :

Խոսրով. Հայրս կուլայ. և ինչո՞ւ. անպար-
տելի դիւցազն մը մանո՞ւկ դարձաւ միթէ :

Վահագն. Եւ ո՛վ չի լար իւր որդին այդպէս
ուշաթափ տեսնելով :

Խոսրով. Ա՛յ չէ, թո՛ղ չի լայ իմ հայրս. հա՛
ես զգաստ եմ: Մի լար Հայր իմ մի լար թո՛ղ որ
լղեմ այդ անցունքները. . :

Տրտաք. Ո՛վ խոսրով, հերիք զիս վշտացունես. .
արթնցիր լաւ մը. . որ խնդակամ փչեմ հոգիս :

Խոսրով. Փչե՛մ Հոգիս. այո՛ պատրաստեմ քե-
զի համար .

Տրտաք. Դիտէ խոսրով, թէ ո՛ւրկաս :

Խոսրով. (Կիչ Տը աստի՛ն անտի՛ն նայելով)) ո՛վ
անդու՞թ այր :

ՏՐԴՊՊ : Փառք երկնից արթնցաւ . . հապա-
խոսարով լսէ ինձ . . փոքր ինչ :

ԽՈՍՐՈՎ . Պատրաստ եմ հայր իմ :

ՏՐԴՊՊ . Եթէ զիս երկնից մէջ չ'վշտացունել-
և հոն միւսանգամ յաւիտեան գգուել կու-
զես . . իբրև ինձ խնամէ իմ սիրելի Հայաս-
տան . . և նախարարներուն ալ . . վրէժխը-
ղիւր մ'ըլլար :

ԽՈՍՐՈՎ . Նախարարները . (ո՛վ բնութեան ան-
գուծ վիժածներ) դեռ կը գթան իրենց
հայր իմ .

ՏՐԴՊՊ . Եթէ զիս կըսիրես . . իմ կամացս հը-
նազանդէ :

ԽՈՍՐՈՎ . Ա՛հ . արդեօք ե՞րբ պիտի արժանի-
ըլլամ երկնից մէջ այս քաղցր գրկին :

(ՏՐԴՊՊ ՝ Չ յե՛տ խոսրովո՛ւ- գլխո՛ւն վրայ իւրնէ
և յախճատի 'ի երկնէ՛ս իւր Բարձրացո՛ւնէ)

ՏՐԴՊՊ . Օրհնութիւն որդեակ , օրհնութի-
ցաւած հօր մը . .

ԽՈՍՐՈՎ . Ա՛հ , Հայր իմ . .

ՏՐԴՊՊ . Տէր իմ և Աստուած , որչափ կ'ընչէ
իմ որդիս . . առաքինութեան , խաղաղու-
թեան , և երջանկութեան մէջ հաստատէ . .
ծաղկեցնուր զինքը բարի գաւակներով և ա-
նոնց պէս հայր ըրէ սրբոց և այրեաց . . եր-
կարատե կեանք մը պարգևէ . . և բուսմեն
ընտիր ձիրքերդ իւր գահուն վրայ թափէ . .
իւր թէ ներքին . . և թէ արտաքին թշնամեաց

սուրերով իրենց սիրտերը ծակէ . . այսպէս
ալ թող զձեզ օրհնէ որդեանկք:

ՍԺԲՊ. Աւանդ, Հայրդ Հայրենեաց աւանդ . .
ՏՐԴՊ. Տարէք իմ վերջին ողջոյնս . . իմ քաղ-
ցըր ամուսնիս . . սիրելի Խոսրովիդ ուխտին,
և ցանկալի զինուորներուս . . և ըսէք իրենց,
որ բնաւ չիլան ինձի համար: Եւ թէպէտ
Տրդատայ պէս թագաւորի մը կեանք . . ան-
շուք, այրի մը մէջ քաղուիլ ամենալալի է
բայց թող յիշեն որ այս այրը իմ Հայրեն-
եացս է . . և նուիրական Գրիգորին ճգնա-
րան . . այլ թող լան անդադար Հայրենեաց
երջանկու թիւն . . և խաղաղութիւն բարե-
մաղթելով . . բարեաւ . . մնա . . Հայ . . աս-
տան . .

Ի Եւնի

Մէկ Բեւան. Աւանդ, մթնցաւ Հայոց բաղդին
աստղ:
(Վարժարտ Ի Բեւան)

